

Erfarenheter av omställningsstudiestöd

– slutredovisning av ett regeringsuppdrag

Erfarenheter av omställnings- studiestöd

– slutredovisning av ett regeringsuppdrag

Centrala studiestödsnämnden (CSN)

Producent

CSN, Rättsavdelningen
851 82 Sundsvall
060-18 60 00

Förfrågningar

Carl-Johan Stolt 0480-44 72 87
carl-johan.stolt@csn.se

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
1 Inledning	7
1.1 Uppdraget till CSN	7
1.2 Avgränsningar i denna rapport.....	7
1.3 Vad är omställningsstudiestöd?	9
1.4 CSN:s delredovisning	11
2 Ansökningar, beslut och medelstilldelning	12
2.1 Antal sökande och antal ansökningar	12
2.2 Antal beslut	13
2.3 Skäl till avslag på ansökningar om omställningsstudiestöd.....	14
2.4 De som fick utbetalning.....	17
2.5 Medelstilldelning	18
2.6 Sammanfattning.....	19
3 Vilka sökte och vilka fick omställningsstudiestöd?	20
3.1 Studerandebakgrund	20
3.2 Bransch och arbetsplats	22
3.3 Studierna.....	23
3.4 Sammanfattning.....	25
4 Effekter på det övriga studiestödssystemet.....	26
4.1 Omställningsstudiestödets rekryterande effekt och påverkan på det övriga studiestödssystemet – hur hänger det samman?.....	26
4.2 Hur många hade studerat om omställningsstudiestödet inte fanns?	28
4.3 Hur många skulle ha studerat med studiemedel om de inte hade fått omställningsstudiestöd?.....	31
4.4 Påverkan på det övriga studiestödet.....	32
4.5 Omställningsstudiestödets betydelse för studerandes inkomster, samt för skatter och transfereringar	35
4.6 Sammanfattning.....	38
5 Hur gick studierna?.....	39
5.1 Prestationsgrad bland universitets- och högskolestuderande med studiestöd..	39
5.2 Vad förklarar resultatet?.....	44
5.3 Sammanfattning.....	45
6 Studerandes ställning på arbetsmarknaden	46
6.1 Arbetsmarknadsstatus, inkomster och bransch för arbete enligt register.....	46
6.2 Sysselsättning och etablering enligt de studerande	58
6.3 Sammanfattning.....	64
7 Studerandes erfarenheter av att studera med omställningsstudiestöd ..	65

7.1	Studera kunders kunskapsläge.....	65
7.2	Att studera med omställningsstudiestöd	67
7.3	Åsikter om ansökanprocessen och handläggningstiderna	68
7.4	Behovet av ett studiestöd som omställningsstudiestödet.....	69
7.5	Sammanfattning.....	70
8	Vad betyder omställningsorganisationernas yttranden?	71
8.1	Om yttrandehantering	71
8.2	Vilka yttranden lämnar omställningsorganisationerna?	72
8.3	Vad betyder yttrandena för besluten?	75
8.4	Omställningsorganisationernas arbete.....	77
8.5	Sammanfattning.....	80
9	Erfarenheter från utvecklingen av omställningsstudiestödet	82
9.1	Regeländringar	82
9.2	CSN:s IT-projekt för omställningsstudiestödet	84
9.3	Organisation och samarbete	85
9.4	Långa handläggningstider men en positiv utveckling.....	92
9.5	Erfarenheter av felaktiga utbetalningar	95
9.6	Sammanfattning.....	100
10	Referenser.....	102
	Bilaga 1 – om enkätundersökningen	105
	Bilaga 2 – bilaga till kapitel 4	115
	Bilaga 3 – bilaga till kapitel 5	116
	Bilaga 4 – bilaga till kapitel 6	122
	Bilaga 5 – bilaga till kapitel 8	125

Sammanfattning

CSN fick i regleringsbrevet för 2023 uppdraget att följa utvecklingen av det nya omställningsstudiestödet. En delredovisning lämnades i september 2023 och denna rapport innebär att uppdraget slutredovisas. Uppdraget redovisas både med hjälp av registeruppgifter och enkätdata.

Många sökande i de första ansökningsomgångarna

Totalt är det 68 900 personer som har ansökt om omställningsstudiestöd till och med 2024, varav 61 700 har fått ett beslut. Av dem som har fått beslut blev 23 procent beviljade omställningsstudiestöd. Under 2023 betalade CSN ut 577 miljoner kronor i omställningsstudiestöd till 5 200 personer. Motsvarande siffror för 2024 är 1,2 miljarder kronor till 12 400 personer.

Inledningsvis tillhörde en stor andel av dem som ansökte om omställningsstudiestöd inte målgruppen för stödet. De fick därför avslag på sina ansökningar. I den första ansökningsomgången var orsakerna till avslagsbesluten ofta att de sökande ansökte om stöd för allt för långa eller allt för korta utbildningar, alternativt att de inte uppfyllde något av arbetsvillkoren. I den andra ansökningsomgången berodde i stället avslagsbesluten på att pengarna hade tagit slut, att de studerande redan var beviljade andra studiestöd eller att de aldrig registrerade sig på utbildningen. Från början berodde därmed de flesta avslag på faktorer som hade med målgruppen för stödet att göra. I senare ansökningsomgångar fick faktorer kopplade till budgeten och de långa handläggningstiderna störst betydelse. Bedömningen är att tiden för CSN:s hantering av ansökningarna under 2025 kommer att bli kortare, vilket till stor del kommer att innebära att faktorer kopplade till handläggningssläget kommer att minska i betydelse.

Äldre sökande beviljades oftare omställningsstudiestöd

Uppgifterna om vilka som ansökte om omställningsstudiestöd och vilka som senare beviljades stödet, speglar de sökandes kunskaper om reglerna för vem som kan få stödet.

När vi jämför andelen som sökte omställningsstudiestöd med andelen av de sökande som beviljades stödet, ser vi att vissa grupper oftare beviljades stöd. Män, sökande som var 40 år eller äldre, sökande med en längre eftergymnasial utbildning och personer födda i Sverige var överrepresenterade bland dem som beviljades omställningsstudiestöd, jämfört med dem som ansökte. Likaså var de som studerade på eftergymnasial nivå, på heltid och på ett specifikt yrkesprogram, överrepresenterade bland dem som beviljades.

Hälften skulle ha studerat med studiemedel

Av dem som fick omställningsstudiestöd under 2023 svarade 33 procent att de inte, eller troligen inte, hade börjat studera utan omställningsstudiestödet. De bedöms därmed vara rekryterade av omställningsstudiestödet.

Av dem som *inte* var rekryterade av stödet svarade 78 procent att de skulle ha ansökt om studiemedel om omställningsstudiestödet inte hade funnits. Av de knappt 5 200 studerande som fick omställningsstudiestöd utbetalt under 2023 var det därmed ungefär hälften som skulle ha ansökt om studiemedel om omställningsstudiestödet inte hade funnits. Det innebär att kostnaderna för studiemedelsystemet minskade med cirka 83 miljoner kronor. Det kostar dock samtidigt 289 miljoner kronor att betala ut omställningsstudiestöd, vilket gav en mellanskillnad på 206 miljoner kronor i ökade kostnader för 2023. Under studietiden minskar dessutom studerandes skatteinbetalningar, vilket är en följd av att de får lägre inkomster.

Låntagare som studerade med omställningsstudiestöd betalar, trots att de studerar, in en högre andel av sitt årsbelopp än en genomsnittlig låntagare. Det tyder på att de låntagare med omställningsstudiestöd som är återbetalningsskyldiga och har ett årsbelopp att betala, är mycket goda betalare.

Bättre studieprestationer bland de med omställningsstudiestöd

Under 2023 hade universitets- och högskolestuderande med omställningsstudiestöd en prestationsgrad som var högre än studiemedelstagare i samma åldrar. Skillnaden kvarstår även när vi kontrollerar för arbetsmarknadsetablering. Studerande med omställningsstudiestöd som uppfyllde arbetsvillkoren hade en prestationsgrad som i genomsnitt motsvarade 90,1 procent och studerande med studiemedel hade en prestationsgrad som i genomsnitt motsvarade 86,5 procent. Även efter en regressionsanalys består resultaten. Den analysen visar att studerande med omställningsstudiestöd har en prestationsgrad som är 5 procentenheter högre än studerande med studiemedel.

En möjlig förklaring till varför universitets- och högskolestuderande med omställningsstudiestöd har en bättre prestationsgrad än studerande med studiemedel är att, åtminstone heltidsstuderande, arbetar mindre under studietiden. Studiemotivation kan vara en annan faktor som bidrar till att förklara resultatet.

Knappt hälften byter bransch

De allra flesta var anställda när de började studera. Efter studierna var nästan alla som hade avslutat sina studier fortfarande sysselsatta och anställda, men en något större andel var arbetslösa. Det kan hänga samman med att de var på väg att bli arbetslösa i samband med att de började studera.

De som har avslutat sina studier har något lägre reella löneinkomster efter studierna än före. De som studerade med omställningsstudiestöd tappade 6,3 procent i reallön, vilket var något mindre än samtliga arbetstagare i landet. Det innebär att de som studerade med omställningsstudiestöd i denna översiktliga jämförelse hade en något bättre reallöneutveckling. Uppföljningstiden är dock för kort och antalet studerande som har avslutat studierna för litet för att kunna bedöma löneutvecklingen för dem med omställningsstudiestöd.

Det var 39 procent av samtliga studerande som bytte bransch. Av dem som med säkerhet hade studerat klart hade drygt hälften bytt bransch. En sammantagen bedömning pekar därmed på att knappt hälften av de studerande byter bransch och att drygt hälften arbetar kvar i den bransch de befann sig före studierna.

Tre av fyra upplevde att ekonomin var god

Tre av fyra studerande upplevde sin ekonomi som ganska bra, bra eller mycket bra. Detta är bättre än bland studiemedelstagare i samma ålder.

Kunskapsläget om omställningsstudiestödets regelverk var gott bland dem som beviljades stödet. Knappt 90 procent hade viss eller stor kunskap om villkoren innan de ansökte. Trots att de fick stödet, tyckte dock tre av tio studerande, att villkoren var svåra eller mycket svåra att förstå.

Avslag vid positiva yttranden beror nästan alltid på annat än arbetsmarknadssituationen

De flesta yttranden som CSN tar emot från omställningsorganisationer, 87 procent, är positiva, medan 2 procent är negativa. I resterande fall avstår omställningsorganisationerna från att yttra sig.

Det är mycket ovanligt att CSN fattar beslut om bifall efter ett negativt yttrande från en omställningsorganisation. Det är också ovanligt att CSN efter ett positivt yttrande gör en annan bedömning av arbetsmarknaden än omställningsorganisationen. I de fall där CSN fattar ett negativt beslut efter ett positivt yttrande, beror det nästan alltid på andra orsaker än på den bedömning av arbetsmarknadssituationen som görs i yttrandet.

Förutsättningar för att handläggningen kommer i fas under 2025

Många som ansökt om omställningsstudiestöd har inte tillhört målgruppen för stödet, vilket inneburit att CSN fått hantera en stor mängd ärenden i vilka de grundläggande villkoren inte varit uppfyllda. Det har förlängt handläggningstiderna. Successivt har antalet obehöriga sökande minskat, vilket ger förutsättningar att nå ett bättre handläggningsläge.

Ett målmedvetet arbete för att förenkla omställningsstudiestödets regelverk, utan att målgruppen för stödet påverkas, har bedrivits av flera parter. Riksdag och regering har beslutat om förenklingar, framför allt för studier som bedrivs från och med andra halvåret 2025. Därtill har CSN fått resursförstärkningar. Dessutom utvecklas systemstödet kontinuerligt.

Vår sammantagna bedömning är att handläggningstiderna under 2025 kommer att förbättras. Hur mycket kortare handläggningstiderna kan bli beror dock till stor del på om Försäkringskassan kommer att kunna korta sina handläggningstider när det gäller att fatta beslut om årlig inkomst.

1 Inledning

1.1 Uppdraget till CSN

CSN fick i regleringsbrevet för 2023 uppgiften att följa utvecklingen av det nya omställningsstudiestödet.¹ Uppföljningen ska bland annat omfatta en analys av yttranden som lämnats av omställningsorganisationerna, vilka som beviljats stödet utifrån anknytning till arbetsmarknaden, stödets effekter på övriga studiestödssystemet och viktiga erfarenheter när det gäller utvecklingen av omställningsstudiestödet.

En delredovisning av uppdraget lämnades till Regeringskansliet i september 2023² och slutredovisningen lämnas i och med denna rapport.

1.2 Avgränsningar i denna rapport

Rapporten innehåller avgränsningar från studieområden som inte ligger inom CSN:s uppdrag. Det finns också avgränsningar som handlar om att resultaten inte kan bedömas ännu. Här följer en kort genomgång av sådana avgränsningar.

Rapporten innehåller inte någon samhällsekonomisk bedömning av omställningsstudiestödet. Vi har därmed till exempel utelämnat frågan om stödet gick till de individer som hade störst behov av det. Vi gör inte heller några jämförande studier om utfallet av studierna, sett ur ett arbetsmarknadsperspektiv. Vi har bedömt att dessa frågor inte omfattas av uppdraget. Det pågår dock olika forskningsprojekt i dessa delar. För sådana analyser hänvisas till dessa projekt.³

I den här rapporten tittar vi inte heller närmare på frågan om omställningsstudiestödets betydelse för efterfrågan eller utbudet av utbildningar inom olika skolformer. Sådana uppdrag har fördelats till andra myndigheter.⁴ I rapporten Studerande med omställningsstudiestöd vid yrkeshögskolan och högskolan går Myndigheten för yrkeshögskolan, SCB och UKÄ igenom vilka utbildningar de studerande läste inom de båda skolformerna.⁵ CSN:s bedömning är också att ytterligare tid behöver gå innan en mer djupgående analys av utbildningar kan göras. Många av dem som först började studera med omställningsstudiestöd studerade redan

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Centrala studiestödsnämnden. U2023/01909, U2023/02540.

² CSN. Utveckling av det nya omställningsstudiestödet – delredovisning av ett regeringsuppdrag. CSN, rapport 2023:5.

³ En första samhällsekonomisk uppföljning har också presenterats i Fredriksson P. och Seim D. Vilka får omställningsstudiestödet? En empirisk analys av de två första ansökningsperioderna. SNS Analys 104, september 2024.

⁴ Bland annat har UKÄ haft i uppdrag att mot bakgrund av införandet av det nya omställningsstudiestödet analysera statliga universitet och högskolors utbildningsutbud. Se till exempel UKÄ. Lärosätenas utbildningsutbud relaterat till omställningsstudiestödet. Sammanställning och analys. Rapport 2023:2.

⁵ Myndigheten för yrkeshögskolan, SCB och UKÄ. Studerande med omställningsstudiestöd vid yrkeshögskolan och högskolan. Hösten 2023.

med studiemedel. De utbildningar dessa läste bestämdes främst av vad de redan studerade. Efterfrågan på olika utbildningar kan därför komma att förändras över tid.

Förutom att vi inte genomgående redovisar studerande fördelade efter utbildning, redovisar vi inte heller samtliga studerande fördelade efter alla andra tillgängliga bakgrundsvariabler. För sådana redovisningar hänvisar vi till den officiella statistiken om omställningsstudiestöd.⁶

Vi redovisar i rapporten uppgifter över antalet studerande som både studerat och fått omställningsstudiestöd utbetalat under samma år. För uppgifter som utgår från studietiden, och således redovisar antalet studerande som fått omställningsstudiestöd utbetalat för en viss referenstid oavsett när utbetalningen skedde, hänvisar vi till läsårsstatistiken i CSN:s officiella statistik.⁷

I rapporten behandlas skuldsättning kortfattat, men i övrigt lämnar vi i princip återbetalningen av studielån till kommande uppföljningar. För att kunna följa upp återbetalningen för dem som tar lån i samband med sitt omställningsstudiestöd behöver mer tid passera.

Analysen av studieprestationer i kapitel 5 begränsar sig till studerande och studieresultat för dem som studerar vid universitet och högskolor. Universitet och högskolor är en av de två stora skolformerna inom omställningsstudiestödet. Den andra stora skolformen är yrkeshögskolan. Inom yrkeshögskolan finns det inte något mått som motsvarar den prestationsgrad som finns vid högskolan. Den statistik som kan redovisas avser antal examinerade och examensfrekvens.⁸ Eftersom det är för tidigt att redovisa antalamina eller examensfrekvens har vi begränsat vår uppföljning till prestationsgrad vid högskolan och utelämnat yrkeshögskolan.

I rapportens kapitel 6 redovisar vi uppgifter om inkomst, etablering och bransch för arbete efter studierna för dem som studerade med omställningsstudiestöd under 2023 och som bedöms ha avslutat sina studier. Av uppgifterna går det alltså att se hur det har gått för dessa studerande och eventuellt kan någon slutsats dras om de har fått en förändrad eller förbättrad situation på arbetsmarknaden efter studierna. Det hade varit önskvärt att även göra en jämförande studie, exempelvis en jämförelse med personer som ansökt om omställningsstudiestöd men inte fått stödet. Alternativt kunde en jämförelse göras med en grupp studerande med studiemedel som bedöms uppfylla villkoren för att även få omställningsstudiestöd. Vår bedömning är dock att uppföljningstiden efter studierna med omställningsstudiestöd är för kort för att en sådan studie ska vara värdefull, särskilt mot bakgrund av att många studerande med omställningsstudiestöd fortsätter studierna med studiemedel eller utan studiestöd efter studierna med omställningsstudiestöd. Frågan lämnas därför till kommande uppföljningar.

De flesta kapitel speglar främst uppgifter från det inledande året 2023. I några kapitel redogör vi dock för utvecklingen till och med 2024. I kapitel 2 beskriver vi exempelvis

⁶ Se https://statistik.csn.se/PxWeb/pxweb/sv/CSNstat/CSNstat_SU/.

⁷ Se CSN:s officiella läsårsstatistik på https://statistik.csn.se/PxWeb/pxweb/sv/CSNstat/CSNstat_SU_L_OS.

⁸ Se Statistiska centralbyrån. Tabell Nyckeltal: Studerande och examinerade inom yrkeshögskolan 2007–2023. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/eftergymnasial-yrkesutbildning/yrkeshogskolan/> (hämtad 2024-06-11).

antalet beslut till och med 2024. I kapitel 8 beskrivs yttrandena och deras betydelse för besluten till och med september 2024 och i kapitel 9 redovisar vi CSN:s erfarenheter från arbetet med omställningsstudiestödet till och med sammanställningen av denna rapport.

I rapporten använder vi både registeruppgifter och resultat från en enkätundersökning. Enkätundersökningen finns närmare beskriven i bilaga 1.

1.3 Vad är omställningsstudiestöd?

Omställningsstudiestödet är ett studiestöd som infördes 2023 och som består av både bidrag och lån. Stödet ska komplettera det reguljära studiestödet och finansiera studier som kan stärka vuxnas framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov.

Stödet lämnas till studerande som är svenska medborgare och till vissa utländska medborgare. Omställningsstudiestöd med både bidrag och lån ges längst till och med det kalenderår den studerande fyller 60 år. Omställningsstudiebidrag kan dock lämnas under ett mindre antal veckor även efter 60 års ålder.

Omställningsstudiestöd får lämnas till studerande som är etablerade och väl förankrade på arbetsmarknaden och som också har en aktuell förankring på arbetsmarknaden. Därför finns det arbetsvillkor i form av ett etableringsvillkor och ett aktualitetsvillkor. Etableringsvillkoret innebär att en sökande som har arbetat i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad, i minst 96 månader under en ramtid om 14 år, har rätt till omställningsstudiestöd. Även tid med vissa andra ersättningar kan tillgodoräknas som motsvarande förvärvsarbete. Arbetsvillkoret i form av ett aktualitetsvillkor innebär att en studerande som har förvärvsarbetat i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad, i minst 12 månader inom en ramtid om 24 månader, har rätt till omställningsstudiestöd. Vissa ersättningar är, när det gäller aktualitetsvillkoret, överhoppningsbara och kan påverka ramtidens förläggning. Arbetsinkomster över en viss gräns jämförs med arbete i minst 16 timmar per vecka.⁹

Omställningsstudiestöd ges för samma utbildningar som ger rätt till studiemedel för studier i Sverige. Stöd får dock även lämnas till studerande vid utbildningar som finansieras av en omställningsorganisation. Utbildningar utomlands ger inte rätt till omställningsstudiestöd. En utbildning ger rätt till omställningsstudiestöd om den omfattar minst en vecka på heltid. Studerande som är yngre än 40 år kan få omställningsstudiestöd för en utbildning som är högst 80 veckor på heltid.

Omställningsstudiestöd kan lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Om det finns särskilda skäl kan stödet lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov. Omställningsstudiestöd får dock inte lämnas

⁹ För studier som påbörjas från och med den 1 juli 2025 prövas etableringsvillkoret enbart med utgångspunkt i arbetsinkomster. Inkomstnivån sänks också till 12,5 procent av inkomstbasbeloppet per månad vilket innebär 10 075 kronor per månad under 2025 (att jämföra med 20 150 kronor per månad med nuvarande bestämmelser). Se även avsnitt 9.1.

för en utbildning som enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare. En person som är anknuten till en registrerad omställningsorganisation¹⁰ eller till den offentliga omställningsorganisationen anger i sin ansökan vilken omställningsorganisation hen tillhör. Om det inte redan har kommit in ett yttrande ger CSN denna omställningsorganisation möjlighet att lämna ett yttrande. Yttrandet ska innehålla ett utlåtande gällande om den sökta utbildningen kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov.¹¹

Omställningsstudiestöd lämnas per vecka. Stödet lämnas för heltidsstudier och deltidstudier som omfattar minst 20, 40, 50, 60 eller 75 procent av heltid. En utbildning ger rätt till omställningsstudiestöd om den sammanlagt omfattar minst en veckas studier på heltid. För den som till exempel bedriver studier på 20 procent av heltid innebär det att studietiden behöver uppgå till minst fem veckor för att ge rätt till omställningsstudiestöd. Omställningsstudiestöd får lämnas i högst 44 veckor vid studier på heltid.

Den som får omställningsstudiestöd måste avstå från arbete under samma tid och i samma omfattning som personen studerar med omställningsstudiestöd. Omfattningen av stödet får, tillsammans med omfattningen av arbete under studietiden, uppgå till högst heltid.

Stödet beräknas med utgångspunkt i den studerandes inkomstbortfall. Den årliga inkomsten i ett beslut om sjukpenninggrundande inkomst (SGI) används som grund för beräkningen av detta inkomstbortfall. När den årliga inkomsten beräknas för omställningsstudiestödet finns det dock, till skillnad från vid beräkningen av SGI, inte något övre tak. Försäkringskassan beräknar den årliga inkomsten.

Omställningsstudiebidrag lämnas med ett belopp som under år 2025 motsvarar högst cirka 24 200 kronor i månaden (22 320 kronor för fyra veckor) före skatt. Därutöver kan vissa anställda genom sitt kollektivavtal få ett kompletterande studiestöd genom sin omställningsorganisation.

Ett omställningsstudielån kan ges som motsvarar mellanskillnaden mellan det samlade bidragsbeloppet efter skatt och den tidigare nettoinkomsten från arbete.¹²

Omställningsstudielån kan, för en heltidsstuderande med hög inkomst, under 2025 lämnas med högst cirka 15 200 kronor i månaden (14 064 kronor för fyra veckor).

Omställningsstudiestöd lämnas i mån av tillgängliga medel och i den turordning ansökningarna kommer in till CSN. Stödet betalas ut månadsvis i efterskott.

Omställningsstudielånet betalas tillbaka enligt samma bestämmelser som det vanliga studielånet och betalas tillsammans med en eventuell sådan studieskuld.

¹⁰ ”Registrerade omställningsorganisationer” omnämns fortsättningsvis som ”omställningsorganisationer”.

¹¹ För studier som påbörjas från och med den 1 juli 2025 ska det endast, vid bedömningen av arbetsmarknadens behov, tas hänsyn till behoven inom det eller de nya arbetsområdena. Se även avsnitt 9.1.

¹² Från och med den 1 juli 2025 tas i beräkningen av omställningsstudielånet ingen hänsyn till kompletterande studiestöd som betalas ut av omställningsorganisationer. Se även avsnitt 9.1.

Anslaget för år 2025 är 4,8 miljarder kronor och kommer år 2026, när stödet är fullt utbyggt, att uppgå till 7,3 miljarder kronor.

1.4 CSN:s delredovisning

I september 2023 lämnade vi in rapporten Utveckling av det nya omställningsstudiestödet – delredovisning av ett regeringsuppdrag.¹³ Rapporten sammanfattade dittillsvarande statistik och erfarenheter. De statistiska uppgifterna avsåg det första kalenderhalvåret 2023 och erfarenheterna avsåg tiden fram till september. Av rapporten framgick bland annat att en orsak till de långa handläggningstiderna initialt var att tiden fram till reformen trädde i kraft var mycket kort och att CSN därför inte hann utveckla ett tillräckligt handläggningsstöd. Även det komplexa regelverket och ett betydligt större antal sökande än väntat, bidrog till de långa handläggningstiderna.

¹³ CSN. Utveckling av det nya omställningsstudiestödet – delredovisning av ett regeringsuppdrag. CSN, rapport 2023:5.

2 Ansökningar, beslut och medelstildelning

Hur många har hittills ansökt om omställningsstudiestöd? Hur många fick sedan stödet? Och hur stor andel av de tilldelade medlen har använts? För att ge en aktuell bild av situationen inleder vi i detta kapitel med att redovisa siffror för alla ansökningsomgångar. Vi redovisar även siffror över antalet studerande som fick omställningsstudiestöd utbetalat under 2023 och 2024. Eftersom det inte är möjligt att redovisa orsakerna till samtliga fattade avslagsbeslut har vi genom en stickprovsundersökning tagit reda vilka skäl som låg bakom avslagen. I avsnittet ges även en bild över skuldsättningen för dem som tagit omställningsstudielån.

2.1 Antal sökande och antal ansökningar

Omställningsstudiestödet har två ansökningsomgångar per år. En ansökan för studier som påbörjas under det första kalenderhalvåret får tidigast lämnas till CSN den 1 oktober året före. Ansökan om omställningsstudiestöd för studier som påbörjas under det andra kalenderhalvåret får tidigast lämnas in den 1 april samma år.

När den här rapporten skrivs har fyra ansökningsomgångar passerat och en femte har startat. De olika ansökningsomgångarna inkluderar ansökningar från personer som skickat in ansökan om omställningsstudiestöd mellan nedanstående datum:¹⁴

- **Ansökningsomgång 1:** 1 oktober 2022 till och med 31 mars 2023.
- **Ansökningsomgång 2:** 1 april 2023 till och med 30 september 2023.
- **Ansökningsomgång 3:** 1 oktober 2023 till och med 31 mars 2024.
- **Ansökningsomgång 4:** 1 april 2024 till och med 30 september 2024.
- **Ansökningsomgång 5:** 1 oktober 2024 till och med 31 mars 2025.

Tabell 2.1 Antal personer som ansökt om omställningsstudiestöd och antal inkomna ansökningar¹

Fördelat på ansökningsomgång och kön

	Antal personer			Antal unika ansökningar		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
Ansökningsomgång 1	15 494	8 055	23 549	19 249	9 809	29 058
Ansökningsomgång 2	15 907	8 447	24 354	19 381	10 239	29 620
Ansökningsomgång 3	9 758	5 313	15 071	10 945	5 897	16 842
Ansökningsomgång 4	14 161	7 765	21 926	16 785	9 140	25 925
Ansökningsomgång 5²	7 348	3 608	10 956	8 067	3 925	11 991

¹ Inkluderar sökande personer och inkomna ansökningar till och med 31 december 2024.

² Ansökningsomgång 5 hade inte avslutats när dessa uppgifter togs fram.

¹⁴ Redovisningen utifrån ansökningsomgång tar endast hänsyn till vilket datum en ansökan om omställningsstudiestöd har kommit in till CSN. Det är en förenklad redovisning, eftersom en ansökan kan gälla en annan studieperiod än ansökningsomgången avser. En ansökan som kom in under april 2023 skulle till exempel kunna gälla studier under vårterminen 2023 och inte höstterminen. För tidigt inkomna ansökningar ska dock avvisas.

Till och med 31 december 2024 har 68 900 personer skickat in totalt 113 400 ansökningar om omställningsstudiestöd. Det innebär att varje person i genomsnitt har skickat in 1,6 ansökningar. Av dem som ansökt är 65 procent kvinnor.

2.2 Antal beslut

Totalt är det 61 700 personer som fått ett beslut om omställningsstudiestöd till och med 2024. Av dessa har 23 procent fått ett bifallsbeslut, 61 procent har fått ett avslagsbeslut och 39 procent har fått ett övrigt beslut där CSN antingen avskrivit, avvisat eller avslutat ansökan.¹⁵ Det är 12 procent av de inkomna ansökningarna som ännu inte fått ett beslut.

Tabell 2.2 Antal personer som fått minst ett beslut på ansökan om omställningsstudiestöd¹
Fördelat på ansökningsomgång, typ av beslut och kön

	Bifall			Avslag			Övriga beslut			Totalt ²
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	
Ansökningsomgång 1	2 160	1 298	3 458	9 544	5 074	14 618	5 265	2 409	7 674	23 549
Ansökningsomgång 2	2 947	1 738	4 685	8 988	4 886	13 874	4 941	2 410	7 351	24 354
Ansökningsomgång 3	2 463	1 286	3 749	4 572	2 539	7 111	3 216	1 737	4 953	15 046
Ansökningsomgång 4	4 361	2 282	6 643	4 668	2 821	7 489	4 441	2 152	6 593	19 235
Ansökningsomgång 5	63	34	97	215	131	346	891	473	1 364	1 795

¹ Inkluderar personer som fått ett beslut till och med 31 december 2024.

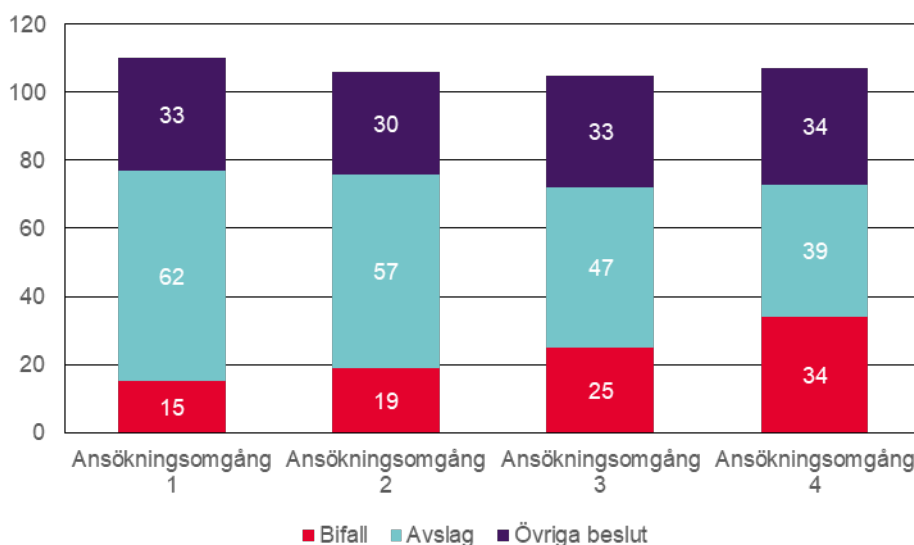
² Kolumnen visar en nettosummering av antalet unika personer som har fått beslut under respektive ansökningsomgång. Vid en summering av uppgifterna för de olika ansökningsomgångarna kan summan bli högre än nettosummeringen. Det beror på att en person kan ha fått flera olika beslut.

Andelen personer som fått bifall på sin ansökan har hittills ökat för varje ansökningsomgång, samtidigt som andelen som fått avslag har minskat.¹⁶ Av dem som ansökt under den första ansökningsomgången fick 15 procent bifall, vilket kan jämföras med att 34 procent hittills har fått bifall av dem som ansökt under ansökningsomgång 4. Utvecklingen är liknande för både kvinnor och män.

¹⁵ Summan av andelarna överstiger 100 procent. Det beror på att en person kan ha skickat in flera ansökningar och kan därmed ha fått flera beslut med olika utfall.

¹⁶ Här har vi endast tagit hänsyn till de fyra första ansökningsomgångarna, eftersom den senaste ansökningsomgången som öppnade 1 oktober 2024 i skrivande stund fortfarande har en större andel ansökningar som inte är beslutade.

Diagram 2.1 Andel personer med bifall, avslag och övriga beslut¹
Fördelat på ansökningsomgång²

¹ Summan av andelarna i respektive stapel överstiger 100 procent. Det beror på att en person kan ha skickat in flera ansökningar och kan därmed ha fått flera beslut med olika utfall.

² Diagrammet inkluderar personer som fått beslut till och med 31 december 2024.

Vad kan den ökande andelen bifall bero på? En förklaring kan vara att kunskaperna om villkoren för omställningsstudiestödet har ökat, så att de som uppenbart inte uppfyller villkoren avstår från att söka. Omställningsorganisationernas arbete med att informera sökande bedöms ha spelat roll. CSN införde även i samband med den andra ansökningsomgången några frågor som den sökande behöver svara på. Frågorna besvaras innan man kommer till den officiella ansökan och resultatet ger en fingervisning om huruvida personen verkar uppfylla de grundläggande villkoren för omställningsstudiestödet. Dessa frågor kan också ha bidragit till färre okvalificerade sökande.¹⁷

2.3 Skäl till avslag på ansökningar om omställningsstudiestöd

Av systemtekniska skäl saknar vi möjlighet att redovisa orsaker till avslag för samtliga avslagsbeslut. Inför denna slutredovisning har vi därför undersökt vilka skäl som legat bakom avslagen på ansökningarna under ansökningsomgång 2, som öppnade i april 2023.¹⁸ Studien har haft formen av en urvalsundersökning där vi granskat avslagsbeslut för 800 slumpvis utvalda personer.

¹⁷ Oavsett resultat från dessa frågor kan en person skicka in en ansökan om omställningsstudiestöd, men det kan vara så att fler väljer att avstå om de får veta att de inte verkar uppfylla de grundläggande villkoren.

¹⁸ En motsvarande stickprovsundersökning gjordes hösten 2023. CSN. Skäl till avslag inom omställningsstudiestödet. En urvalsundersökning. CSN, artikel 2023:02.

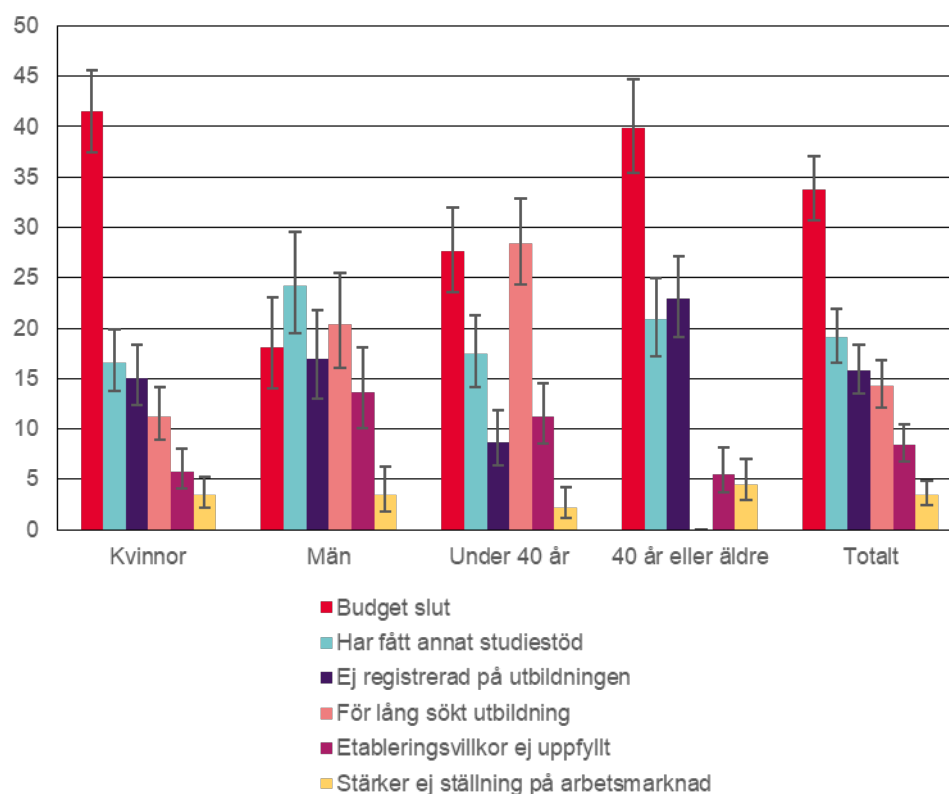
Det vi beskriver i det här avsnittet är *de avslagsskäl som framkommer i, och ligger till grund för, besluten*. I vilken ordning de olika villkoren för stödet har utretts kan därmed påverka den inbördes rangordningen och antalet beslut per avslagsorsak.¹⁹

2.3.1 Vanligaste avslagsskålet var att budgeten tog slut

Det vanligaste skålet till avslag var att den tilldelade budgeten för stödet tagit slut för sökande från offentlig sektor.²⁰ Det skålet låg bakom 34 procent av avslagen.

En klart högre andel kvinnor än män fick avslag på sina ansökningar för att budgeten tagit slut (42 procent av kvinnorna och 18 procent av männen). Den viktigaste förklaringen till det är att sökande kvinnor i högre utsträckning kom från den offentliga sektorn.

Diagram 2.2 De vanligaste skålen till avslag på ansökan om omställningsstudiestöd i ansökningsomgång 2¹
Fördelat efter kön, ålder och totalt, andelar i procent

¹ Diagrammet visar de sex vanligaste avslagsskålen som framkom i granskningen. Det förekom även andra skålar för avslag, men dessa redovisas inte i diagrammet.

¹⁹ Det är inte möjligt för oss att inom ramen för undersökningen beskriva alla villkor för omställningsstudiestöd som inte uppfylls bland de sökande som fått avslag. Många olika villkor måste vara uppfyllda för att en ansökan om omställningsstudiestöd ska beviljas. Om det vid handläggningen av en ansökan visar sig att ett av villkoren inte uppfylls görs ingen ytterligare utredning. Detta innebär att samtliga möjliga skålar till avslag inte utreds.

²⁰ Se avsnitt 2.5 för mer information om anslaget och anslagsfördelningen inom omställningsstudiestödet.

Det näst vanligaste avslagsskälet var att den sökande redan mottagit ett annat studiestöd (19 procent), därefter följde skälet att den studerande inte var registrerad på utbildningen (16 procent). Båda dessa skäl kan vara kopplade till de långa handläggningstiderna, eftersom den som behöver vänta länge på ett beslut kan välja att söka studiemedel istället eller att inte påbörja utbildningen. Här finns en tydlig skillnad mellan yngre och äldre studerande. Det är mer än dubbelt så vanligt att studerande som är 40 år eller äldre får avslag på grund av att de inte var registrerade på utbildningen.

Efter de tre vanligaste avslagsskälen följer skälet att man sökte en för lång utbildning (14 procent). På grund av regelverket för stödet förekommer detta skäl endast bland personer under 40 år, men bland dem är det å andra sidan en av de två vanligaste orsakerna till avslag (28 procent).

Att man inte uppfyllde kraven för att vara tillräckligt etablerad på arbetsmarknaden för att ha rätt till stödet ligger bakom 8 procent av avslagen, medan avslagsskälet att utbildningen inte skulle stärka den sökandes ställning på arbetsmarknaden förekom i 3 procent av avslagsbesluten.

Att de flesta av avslagsskälen är vanligare bland män än bland kvinnor hänger till stor del samman med att ”budget slut” är mycket vanligare bland kvinnor. Därmed är andelen kvinnor som får ett beslut med övriga avslagsskäl mindre än andelen män.

2.3.2 Handläggningstiderna påverkar

Undersökningen av avslagsskäl i ansökningsomgång 2 genomfördes på liknande sätt som vår tidigare studie om avslagsskäl i ansökningsomgång 1.²¹ De nya resultaten visar att fördelningen av avslagsskälen har förändrats mellan den första och den andra ansökningsomgången.

I vår första studie berodde de flesta avslagen på att man sökt en för lång eller för kort utbildning (40 respektive 30 procent av avslagen). I den senaste studien framkom i stället avslagsskäl som kan förklaras av långa handläggningstider.²²

Eftersom handläggningstiderna för omställningsstudiestödet har varit långa har det under de första ansökningsomgångarna varit vanligt att den som ansökt om omställningsstudiestöd inte hunnit få svar innan den sökta utbildningen startat. Det har medfört att personer som sökt omställningsstudiestöd gått över till att söka och bli beviljade studiemedel, vilket i sin tur gör att omställningsstudiestöd inte kan lämnas för samma period.

Att man inte hunnit få beslut om omställningsstudiestöd när studierna startar har också i många fall lett till att man valt att inte gå den utbildning man sökt. Klart fler över 40 år fick avslag för att de inte registrerat sig på den utbildning de ansökt om omställningsstudiestöd för. Det tyder på att äldre sökande i högre utsträckning än yngre väljer att inte inleda några studier när beslutet dröjer.

²¹ CSN, artikel 2023:2.

²² Eftersom den senaste studien genomfördes cirka nio månader efter ansökningsomgångens slut och den första genomfördes cirka 3 månader efter ansökningsomgångens slut, kan skillnaden mellan de två ansökningsomgångarna till en mindre del förklaras av en längre uppföljningstid i den andra undersökningen jämfört med den första.

Handläggningstiderna beräknas bli kortare under det närmaste året, vilket troligen kommer leda till att andra avslagsskäl blir vanligare. Avslag på grund av att den sökande inte registrerat sig på utbildningen, eller redan fått studiemedel för den aktuella perioden, kommer med stor sannolikhet att bli mindre vanliga när fler beslut hinner fattas innan studierna startar eller i samband med studiestarten.

2.4 De som fick utbetalning

Omställningsstudiestödet betalades ut från och med 1 januari 2023. Under det året fick 5 200 personer²³ stödet och CSN betalade totalt ut 577 miljoner kronor i omställningsstudiestöd.

Under 2024 fick 12 400 personer stödet utbetalt, vilket är en ökning med 139 procent jämfört med 2023. Totalt betalade CSN ut drygt 1,2 miljarder kronor i omställningsstudiestöd under 2024.

Tabell 2.3 Antal personer som fått omställningsstudiestöd utbetalt 2023 och 2024
Fördelat på halvår och kön, belopp i miljoner kronor

	Antal personer ¹			Utbetalt belopp		
	Kvinnor	Män	Totalt	Bidrag	Lån	Totalt
2023 halvår 1	1 523	944	2 467	172,1	27,4	199,5
2023 halvår 2	2 960	1 755	4 715	327,3	50,4	377,7
2023 totalt	3 254	1 937	5 191	499,5	77,8	577,2
2024 halvår 1	4 339	2 441	6 780	551,6	79,4	631
2024 halvår 2	5 480	2 916	8 396	525,2	77,7	603
2024 totalt	7 982	4 445	12 427	1 076,8	157,2	1 234
Totalt	8 485	4 763	13 248	1 576,3	235	1 811,2

¹ Totalsiffran är en nettosiffran.

2.4.1 Hälften av de studerande tar lån

Under 2023 var det 2 700 studerande med omställningsstudiestöd som även tog lånedelen, vilket motsvarar 52 procent av de studerande. Under 2024 tog 6 100 studerande med omställningsstudiestöd lånedelen, vilket innebär att andelen som valde att ta lån sjönk med 3 procentenheter till 49 procent. Både 2023 och 2024 var det en större andel av männen som tog lån än av kvinnorna. Omkring 60 procent av männen tog omställningsstudielån, jämfört med strax under hälften av kvinnorna.

De som fick omställningsstudielån under 2023 hade en genomsnittlig studieskuld på 129 200 kronor i början av 2024. För de som fick lån under 2024 var den genomsnittliga skulden 145 700 kronor i början av 2025. I dessa skulduppgifter inkluderas även eventuella lån som personerna tagit i samband med tidigare studier.

²³ Antalet personer avser dem som fick omställningsstudiestöd för studietid under respektive år och utbetalning under året. För att se uppgifter över samtliga som hade studiestöd under åren, oavsett när utbetalningen skedde, hänvisas till läsårsstatistiken:

https://statistik.csn.se/PxWeb/pxweb/sv/CSNstat/CSNstat_SU_L_OS.

2.5 Medelstildelning

Anslaget för omställningsstudiebidrag är uppdelat i två delar. Den ena delen är reserverad för studerande som är eller har varit anställda i privat sektor och den andra delen är reserverad för studerande som är eller har varit anställda i offentlig sektor. Anslagsfördelningen mellan de två sektorerna återspeglar fördelningen av arbetskraften på arbetsmarknaden, där ungefär två tredjedelar arbetar inom privat sektor.

Inom respektive sektor får maximalt 50 procent av det årliga anslaget användas för studier som påbörjas under det första kalenderhalvåret. Om mindre än 50 procent används för studier som påbörjas under det första halvåret, får återstoden dock föras till anslaget för studier som påbörjas under det andra halvåret.²⁴ Anslaget kan däremot inte fördelas om mellan sektorerna.

För sökande som arbetade eller hade arbetat i offentlig sektor och som skulle påbörja sina studier under det andra kalenderhalvåret 2023, stoppade CSN beviljningarna när anslaget var på väg att ta slut. Stöd kunde därför lämnas till dem som ansökte senast den 2 april 2023. Denna prövning utgår från de medel CSN fattar beslut om till enskilda studerande, det vill säga de medel som tecknas in genom varje beslut. Stödet var nytt och det var svårt att veta hur många av dem som beviljats omställningsstudiestöd som inte skulle påbörja sina studier och det var svårt att veta hur många som haft omställningsstudiestöd tidigare och som därmed skulle ha förtur till mer stöd.

Tabell 2.4 Avsatta medel för omställningsstudiebidrag per halvår och av CSN beslutad medelstildelning per studiestartshalvår

Miljoner kronor

	Avsatta medel		Beslutade medel ¹	
	Offentlig sektor	Privat sektor	Offentlig sektor	Privat sektor
1 januari – 30 juni 2023	204	413,5	144,6	210,9
1 juli – 31 december 2023	204	413,5	225,7	389,1
1 januari – 30 juni 2024	425	863	141,2	192,2
1 juli – 31 december 2024	425	863	384,9	570,1

¹ De medel som beslutas avser pengar som tecknas in genom bifallsbeslut som CSN fattar där studiestarten ligger under aktuellt halvår. Om medlen tar slut för det andra halvåret under ett kalenderhalvår kan eventuellt överblivna medel från samma års första halvår användas, såvitt det rör sig om samma anslagspost. Beloppen avser intecknat omställningsstudiebidrag. Uppgifterna är framtagna 2025-02-24.

Av de 408 miljoner kronor som avsatts i omställningsstudiebidrag för offentlig sektor under 2023 betalades det slutligen ut 207 miljoner kronor under året. Motsvarande siffror för privat sektor var att det hade avsatts 827 miljoner kronor och betalades ut 292 miljoner kronor. Under 2024 avsattes det 850 respektive 1 726 miljoner kronor för offentlig respektive privat sektor. Det betalades slutligen ut 417 miljoner kronor respektive 660 miljoner kronor. Att CSN satte stopp för beviljningen av ansökningar inom offentlig sektor, trots att det blev medel kvar för anslagsposten, beror på att

²⁴ Se 4 § lagen om omställningsstudiestöd och villkoren för anslag 1.3 i Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Centrala studiestödsnämnden (U2023/03644 och U2023/0356).

prövningen sker med utgångspunkt i hur mycket av medlen som tecknas in genom de beslut som fattas för studier med studiestart ett visst kalenderhalvår, medan redovisningen avser de pengar som betalas ut under året.

2.6 Sammanfattning

- Till och med 31 december 2024 har 68 900 personer skickat in 113 400 ansökningar om omställningsstudiestöd.
- Totalt har 61 700 personer fått ett beslut om omställningsstudiestöd till och med 2024. Av dessa har 23 procent fått ett bifallsbeslut. Andelen sökande med bifall har ökat för respektive ansökningsomgång, och hittills har 34 procent av de sökande i ansökningsomgång 4 fått bifall.
- Under 2023 betalade CSN ut 577 miljoner kronor i omställningsstudiestöd till 5 200 personer. Motsvarande siffror för 2024 är 1,2 miljarder kronor till 12 400 personer.
- Anslaget för omställningsstudiebidrag är uppdelat efter om den sökande är eller har varit anställd i privat eller offentlig sektor. För sökande som arbetade eller hade arbetat i offentlig sektor och som skulle påbörja sina studier under det andra kalenderhalvåret 2023, stoppade CSN beviljningarna när anslaget var på väg att ta slut.
- Det vanligaste skälet till avslag på ansökningar om omställningsstudiestöd i ansökningsomgång 2 var att den tilldelade budgeten för stödet tagit slut för sökande från offentlig sektor (34 procent). Därefter följde att den sökande redan mottagit ett annat studiestöd (19 procent) och att man inte registrerat sig på utbildningen och således aldrig började studera (16 procent).

3 Vilka sökte och vilka fick omställningsstudiestöd?

Hur skiljer sig de som fick omställningsstudiestöd från dem som ansökte om stödet? I det här kapitlet försöker vi ge ett svar på den frågan. Uppgifterna kan bland annat ge vägledning kring om sökande med vissa egenskaper varit överrepresenterade i tilldelningen av stödet, i förhållande till dem som ansökt.

3.1 Studerandebakgrund

Vi kommer nu att gå igenom andelarna kvinnor och män som sökte omställningsstudiestöd för studietid under 2023. Sedan jämför vi med andelarna kvinnor och män som beviljades stödet och fick det utbetalat under 2023.

Kvinnor sökte omställningsstudiestöd i högre utsträckning än män. Antalet kvinnor som ansökte om stödet för 2023 var 25 300 och antalet män var 13 500.²⁵ Kvinnorna utgjorde därmed 65 procent av dem som ansökte och männen 35 procent. Däremot blev en något högre andel manliga än kvinnliga sökande beviljade omställningsstudiestöd. Andelen kvinnor som beviljades stöd var 12,8 procent av dem som ansökt och andelen män var 14,3 procent. Det innebär att kvinnorna utgjorde 63 procent av dem som beviljats stöd, medan männen utgjorde 37 procent. Fortsättningsvis begränsar vi oss till att följa andelen som fått stödet beviljat och utbetalat och jämför denna med andelen som ansökt om omställningsstudiestöd.

Om diagrammen

I diagrammen visas andelen av dem som ansökt om omställningsstudiestöd med röda staplar och andelen av dem som beviljats omställningsstudiestöd med turkosa staplar.

Exempel: Av dem av som ansökte om omställningsstudiestöd var 65 procent kvinnor och 35 procent män. Men bland dem som beviljades stödet och fick det utbetalat var andelen kvinnor 63 procent och andelen män 37 procent.

När vi studerar åldersgrupperna som ansökte om omställningsstudiestöd ser vi större skillnader än skillnaden mellan könen. Av samtliga som sökte omställningsstudiestöd var 44 procent 27–39 år gamla, medan 28 procent av dem som beviljades stödet var i samma åldersgrupp.²⁶ De som ansökte och var 40 år eller äldre beviljades i stället stödet i högre utsträckning, jämfört med hur stor andel de utgjorde av de sökande.

Förhållandena i dessa båda åldersgrupper speglar att de som var 40 år eller äldre hade enklare att få omställningsstudiestöd eftersom det inte finns någon begränsning i hur lång den utbildning de ansöker om stöd för får vara. Siffrorna speglar också att sökande i den yngre åldersgruppen sannolikt inte var lika pålästa om villkoren för att få stödet, exempelvis villkoren kring förankring på arbetsmarknaden.

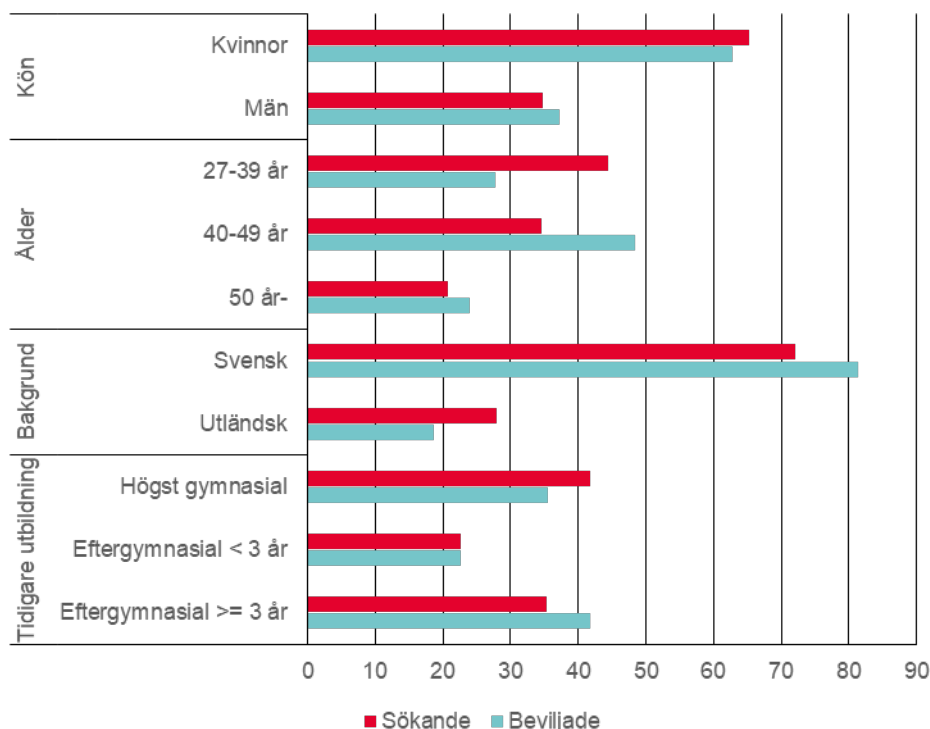
²⁵ Av dem som ansökt om omställningsstudiestöd var det 31 procent som saknade beslut vid tidpunkten för datauttaget.

²⁶ Av de sökande var mindre än en halv procent yngre än 27 år eller äldre än 62 år.

Sökande med svensk bakgrund beviljades oftare omställningsstudiestöd än sökande med utländsk bakgrund. En förklaring är att det kan vara svårare att tillgodoräkna sig arbete utomlands än arbete i Sverige eller att de sökande var tredjelandsmedborgare som inte vistats inom EES tillräckligt länge.

De med en längre eftergymnasial utbildning beviljades stödet något oftare än vad som motsvarades av deras andel av ansökningarna. Det motsatta rådde för de med högst gymnasieutbildning, där andelen som sökt var större än andelen som beviljades.

Diagram 3.1 Andel som ansökt om och andel som beviljats omställningsstudiestöd
Fördelat efter kön, ålder, bakgrund¹ och tidigare utbildning, procent, 2023

¹ Med svensk bakgrund menas alla födda i Sverige med minst en förälder född i Sverige, med utländsk bakgrund menas alla utrikes födda och alla födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar.

Nästan hälften av de kvinnor som beviljades omställningsstudiestöd hade redan en eftergymnasial utbildning som var minst tre år lång. Bland männen var det en knapp tredjedel som hade en sådan utbildning. Kvinnor med en längre eftergymnasial utbildning som beviljades omställningsstudiestöd var överrepresenterade jämfört med andelen kvinnor med en likadan utbildning som ansökt om stödet. Även männen med en sådan längre eftergymnasial utbildning var något överrepresenterade. Sökande med kortare utbildningar var generellt sett underrepresenterade bland dem som beviljats omställningsstudiestöd, jämfört med andelen som ansökt.

Uppgifterna ger framför allt kunskap om vilka sökande som var kunniga om regelverket. I någon mån ger de även kunskaper om vid vilken tidpunkt man ansökte om omställningsstudiestöd, eftersom de som ansökte tidigt ökade sina chanser att få stödet. I oktober 2022 hade CSN ännu inte utvecklat ansökan på det sätt som har skett senare. Under våren 2023 införde CSN en så kallad ”föransökan”, där man får

besvara ett antal frågor innan man ansöker. Frågorna uppmärksammar många på att de inte är berättigade till stödet. Föransökan har därmed successivt bidragit till ett minskat antal sökande som saknar rätt till omställningsstudiestöd, då många finner att det inte är lönt att lämna in någon ansökan.

3.2 Bransch och arbetsplats

Hur stora var andelarna som ansökte om omställningsstudiestöd och som fick stödet beviljat, fördelat efter vilken bransch de sökande arbetade inom? Uppgifterna avser sökandes arbetsplats i juli 2021, det vill säga minst ett och ett halvt år före den studietid de senare ansökte om omställningsstudiestöd för.

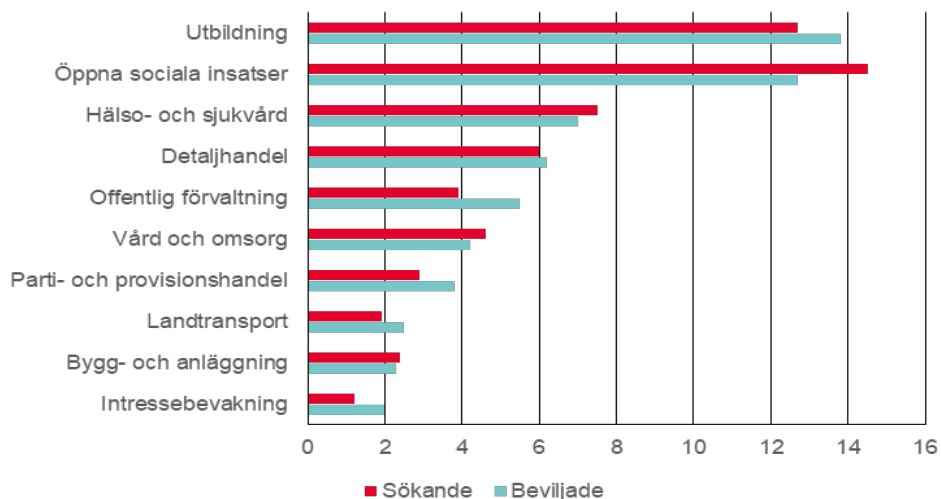
Studerande som arbetade i utbildningsbranschen, offentlig förvaltning, parti- och provisionshandel eller inom en intresseorganisation beviljades oftare omställningsstudiestöd, jämfört med hur stor andel av ansökningarna grupperna hade lämnat in.²⁷ Däremot var andelen som beviljades omställningsstudiestöd lägre än andelen som ansökte om stödet bland dem som arbetade inom öppna sociala insatser, hälso- och sjukvård eller vård- och omsorg.

Det är inte primärt den bransch de studerande arbetade i som ger större eller mindre möjligheter att beviljas omställningsstudiestöd. Det kan dock finnas en koppling till bristyrken, där personer som arbetade i branscher som innehöll bristyrken, i något högre utsträckning kunde få omställningsstudiestöd än studerande i andra branscher. Men även här bör sökandes kunskaper om omställningsstudiestödet ha haft stor betydelse – lägre kunskaper gav sannolikt mindre möjligheter att beviljas omställningsstudiestöd. Vilka utbildningar de studerande har ansökt om omställningsstudiestöd för kan givetvis också spela roll.

Uppgifterna visar att det inte fanns några skillnader mellan andelen sökande och andelen som beviljades stödet inom privat respektive offentlig sektor.

²⁷ Se bilaga 4 för ett få exempel på branschernas innehåll.

Diagram 3.2 Andel som ansökt om och andel som beviljats omställningsstudiestöd
Fördelat efter bransch för arbete i juli 2021,¹ de 10 vanligaste branscherna,² procent, 2023

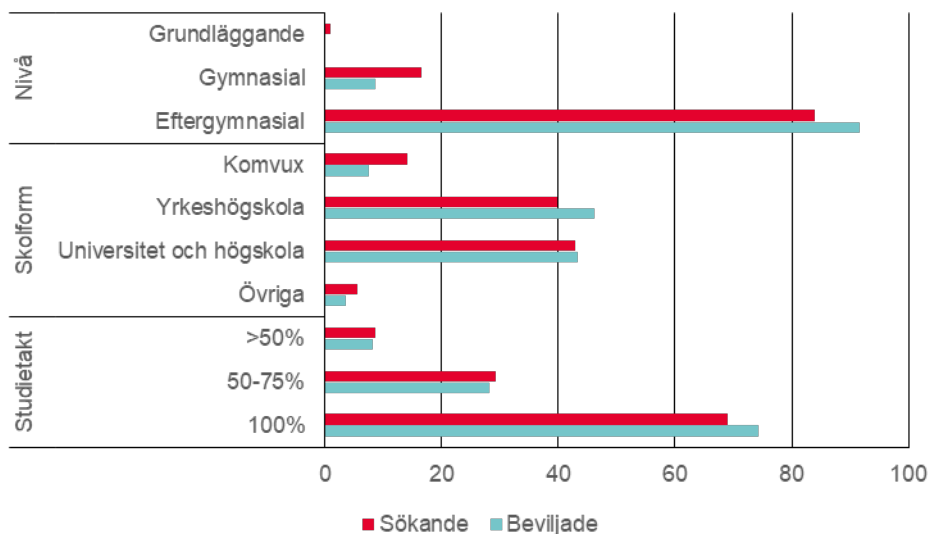
¹ Andelarna har beräknats för dem som hade en bransch för arbete. För sökande saknades bransch för 9,6 procent och för de som beviljades saknades bransch för 4,9 procent av populationerna. De som hade flera branscher under samma månad ingår inte heller i redovisningen.

² De tio vanligaste branscherna för arbete bland dem som beviljats omställningsstudiestöd. För dem som ansökt om omställningsstudiestöd var "Arbetsförmedling" vanligare än "Intressebevakning".

3.3 Studierna

Andelen beviljade ansökningar var högst för dem som sökt omställningsstudiestöd för studier på eftergymnasial nivå. För studier på grundläggande och gymnasial nivå var andelen beviljade ansökningar lägre. Resultaten motsvaras av att sökande till komvux stod för en större andel av ansökningarna, men en lite mindre andel av dem som fick omställningsstudiestöd beviljat. Det omvända gällde för sökande till yrkeshögskolan.

Diagram 3.3 Andel som ansökt om och andel som beviljats omställningsstudiestöd
Fördelade efter nivå, skolform och studietakt, procent, 2023

Många ansökte om omställningsstöd för att studera på fristående kurser, men en stor del av dem fick avslag på sina ansökningar. Andelen beviljade ansökningar var högre bland de som sökte stöd för studier inom specifika utbildningsinriktningar, exempelvis företagsekonomi, informations- och kommunikationsteknik och samhällsbyggnad. Det är naturligt eftersom de som ansöker inom specifika utbildningsinriktningar förmodligen har lättare att motivera sin ansökan gentemot både omställningsorganisationer och CSN.

Diagram 3.4 Andel som ansökt om och andel som beviljats omställningsstudiestöd
Fördelade efter huvudinriktning på studierna¹, procent, 2023

¹ Högre kod enligt SUN-kodsystemet går före lägre kod. Det innebär till exempel att en specificerad utbildningsinriktning går före fristående kurs.

3.4 Sammanfattning

- Andelen kvinnor som sökte omställningsstudiestöd var 65 procent och andelen män 35 procent. Av dem som beviljades stödet utgjorde kvinnorna 63 procent, medan männen utgjorde 37 procent.
- De som var mellan 27 och 39 år ansökte om omställningsstudiestöd i högre utsträckning än de beviljades stödet. Sökande i åldern 40 år eller äldre beviljades i stället stödet i högre utsträckning än de hade ansökt om det.
- Andelen som beviljades omställningsstudiestöd och studerade på eftergymnasial nivå var klart högre än andelen som hade ansökt om omställningsstudiestöd för eftergymnasiala studier. Bland dem som ansökte om stödet för studier på grundläggande eller gymnasial nivå var det tvärtom.
- Andelen som hade en treårig eftergymnasial utbildning var högre bland dem som tog emot stödet, än bland dem som ansökte om stödet. Det var särskilt tydligt bland kvinnorna.
- Uppgifterna om vilka som ansökte om omställningsstudiestöd och vilka som senare beviljades stödet, ska ses i ljuset av att 2023 var det första året med omställningsstudiestödet. Sedan dess har ansökan om omställningsstudiestöd utvecklats, vilket har medfört att färre som inte tillhör målgruppen ansöker om stödet. Sökandes kunskaper om omställningsstudiestödet har också ökat.

4 Effekter på det övriga studiestödssystemet

Vilken påverkan hade införandet av omställningsstudiestödet på det övriga studiestödssystemet? I det här kapitlet besvaras frågan med hjälp av enkätfrågor och vi beräknar omställningsstudiestödets effekter för det övriga studiestödet. En annan fråga är hur studerandes inkomster påverkades? För att ge en bättre bild av inkomstutvecklingen för dem som fick omställningsstudiestöd ges också en bild av inkomstsituationen.

4.1 Omställningsstudiestödets rekryterande effekt och påverkan på det övriga studiestödssystemet – hur hänger det samman?

Studiestödet ska bidra till att kvinnor och män, oavsett bakgrund, börjar studera. Studiestödet ska därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning.²⁸

I det fall omställningsstudiestödet får individer att börja studera är det, utifrån studiestödets mål, positivt. Då får omställningsstudiestödet inte heller någon påverkan på det övriga studiestödssystemet – de som börjar studera med omställningsstudiestöd hade helt enkelt inte studerat om det bara hade funnits andra studiestöd att tillgå.

Om individerna däremot hade studerat ändå, oavsett om de får omställningsstudiestöd eller inte, är de inte rekryterade av omställningsstudiestödet. I dessa fall kan omställningsstudiestödet ha en påverkan på det övriga studiestödet. De studerande hade då i stället studerat med studiemedel eller finansierat studierna på egen hand genom att till exempel arbeta vid sidan om studierna.

Det är därför viktigt att bilda sig en uppfattning om hur många studerande som rekryterades av omställningsstudiestödet och hur många som skulle ha studerat med studiemedel om omställningsstudiestödet inte hade funnits.

I den här uppföljningen mäter vi den rekryterande effekten genom att ställa följande fråga till dem som studerande med omställningsstudiestöd: ”Om du inte hade fått omställningsstudiestöd, hade du ändå studerat under 2023?”. De som svarar ”nej” eller ”nej, troligen inte” ses som rekryterade av omställningsstudiestödet eftersom de inte, eller troligen inte, hade börjat studera om de inte hade fått omställningsstudiestöd. De som svarar ”ja” eller ”ja, troligen” ses däremot inte som rekryterade. Personer som inte är rekryterade får sedan en fråga om hur de hade finansierat sina studier om omställningsstudiestödet inte fanns.²⁹

²⁸ Prop. 2023/24:1 Budgetpropositionen för 2024, utgiftsområde 15.

²⁹ Även om det här måttet har använts länge i den här typen av studier är tillvägagångssättet inte oproblematiskt eftersom de studerande ställs inför en hypotetisk situation där omställningsstudiestödet inte finns. Det är möjligt att deras faktiska val vid en skarp situation hade varit ett annat än de svar de lämnat i enkäten. Läs mer om detta i till exempel SOU 1992:122. Social bakgrund: studiestöd och

Det finns även andra sätt att bedöma den rekryterande effekten. Ett är att anta att de som hade studiemedel terminen före den första terminen med omställningsstudiestöd, hade fortsatt att studera med studiemedel om omställningsstudiestödet inte hade funnits. Dessa personer kan dock ha börjat studera med studiemedel och planerat att fortsätta sina studier med omställningsstudiestöd. Därför beaktar vi även deras enkätsvar. I bilaga 2 lämnar vi dock alternativa siffror över de rekryterade beräknade enligt alternativa principer.

Ett sätt som omställningsstudiestödet påverkar övriga studiestöd är att de som använder stödet hade studerat med studiemedel om de inte hade fått omställningsstudiestöd. Om individen väljer att studera med omställningsstudiestöd i stället för med studiemedel minskar antalet studerande med studiemedel. Då uppstår också en så kallad dödviktskostnad, det vill säga en kostnad för staten som beror på att omställningsstudiestödet är förmånligare än studiemedlen. Den ökade kostnaden för staten motsvaras inte av något mervärde av att fler studerar. Detsamma gäller för den som skulle finansiera sina studier på egen hand om omställningsstudiestödet inte hade funnits.

Merkostnaden för staten utgörs antingen av mellanskillnaden mellan omställningsstudiestödet och det studiestöd personen hade fått om omställningsstudiestödet inte fanns. Alternativt, i det fall den studerande hade finansierat studierna själv, motsvarar dödviktskostnaden hela omställningsstudiestödet.

Schematiskt kan den rekryterande effekten, dödviktskostnaden och påverkan på det övriga studiestödssystemet sammanfattas på följande sätt.

Studerar med...	Om omställningsstudiestödet inte fanns	Rekryterad?	Dödviktskostnad?	Påverkan på det övriga studiestödssystemet
...omställningsstudiestöd	Inga studier	Ja	Nej	Nej
	Studier med studiemedel	Nej	Ja	Ja
	Studier med annan finansiering	Nej	Ja	Nej

övergång till högre studier. Delbetänkande, s. 49, 84–85 eller i Björklund, A., Fredriksson, P., Gustafsson, J-E, & Öckert, B. (2010). Den svenska utbildningspolitikens arbetsmarknadseffekter: vad säger forskningen? IFAU, rapport 2010:13, s. 280-284.

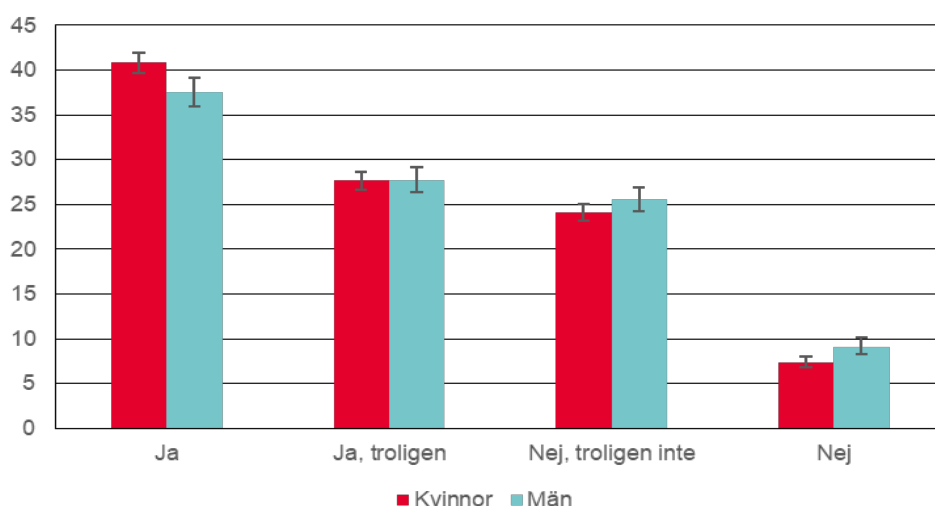
4.2 Hur många hade studerat om omställningsstudiestödet inte fanns?

4.2.1 Av de studerande var 33 procent rekryterade

Vi genomförde under våren 2024 en enkätundersökning riktad till samtliga som fick omställningsstudiestöd utbetalat under 2023.³⁰

Alla som deltog i enkätundersökningen fick besvara frågan ”Om du inte hade fått omställningsstudiestöd, hade du ändå studerat under 2023?”. Av samtliga svarande var det 33 procent som svarade ”nej” eller ”nej, troligen inte”. Personer som lämnar det svaret ses som rekryterade av studiestödet, det vill säga de hade inte börjat studera om de inte hade fått omställningsstudiestöd.³¹

Diagram 4.1 Svar på frågan ”Om du inte hade fått omställningsstudiestöd, hade du ändå studerat under 2023?”
Fördelat efter kön, andelar i procent

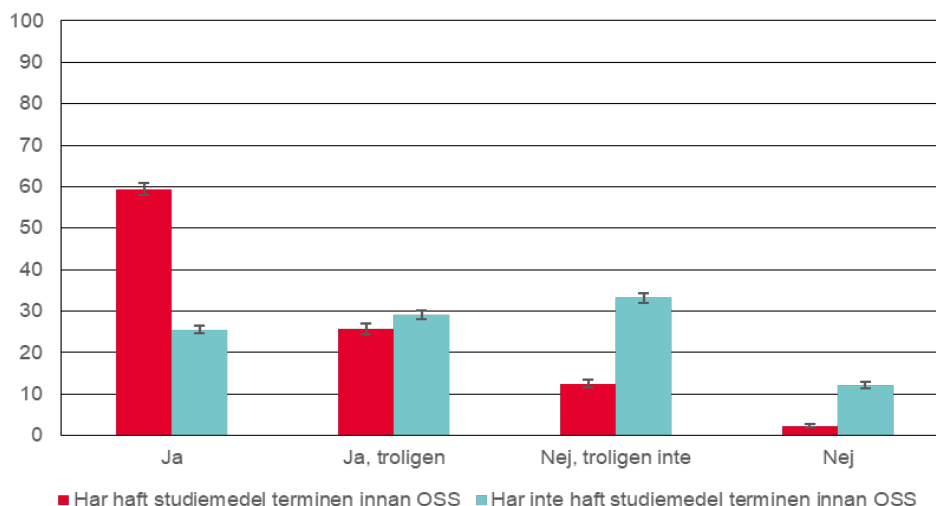

Många som fick omställningsstudiestöd under 2023 hade studiemedel under 2022. De var alltså redan studerande när de fick omställningsstudiestöd. En logisk följd är att andelen som rekryterades var betydligt lägre bland dem som hade studiemedel terminen innan de studerade med omställningsstudiestöd.

³⁰ Se bilaga 1 för information om urval, svarsfrekvens, viktning, med mera.

³¹ Se SOU 1992:122, s. 49, 84–85.

Diagram 4.2 Svar på frågan "Om du inte hade fått omställningsstudiestöd, hade du ändå studerat under 2023?"¹
Fördelat efter studiemedel föregående termin eller ej, andelar i procent

¹ I detta diagram anges, av utrymmesskäl, "OSS" i stället för omställningsstudiestöd.

Av dem som inte hade studiemedel terminen före den första terminen med omställningsstudiestöd, var andelen som kan anses rekryterade 45 procent.³² Bland dem som hade studiemedel terminen före var det 14 procent som kan anses vara rekryterade. Det är alltså i hög utsträckning de som hade studiemedel under terminen innan de började studera med omställningsstudiestöd som anger att de hade studerat ändå, oavsett om de hade kunnat få omställningsstudiestöd eller inte.

4.2.2 Vilka var rekryterade och vilka var det inte?

Vilka var då rekryterade av omställningsstudiestödet och vilka var det inte? De som ofta är rekryterade är män, äldre, personer med hög tidigare inkomst och personer som ska påbörja nya studier med studiestöd. De som inte rekryteras lika ofta är alltså kvinnor, yngre studerande, de med låg inkomst och personer som redan har börjat studera.

En annan faktor att ta hänsyn till när vi beaktar omställningsstudiestödets rekryterande förmåga är taket för antalet veckor som finns i studiemedelssystemet.³³ Bland dem som studerade med omställningsstudiestöd hade 10 procent högst 10 veckor kvar på den utbildningsnivå som omställningsstudiestödet lämnades för. De kunde därför inte

³² Andelen blir densamma oavsett om vi följer de studerandes svar eller registeruppgifter, 45 procent (+/- 1).

³³ Studiemedlen är begränsade per utbildningsnivå. För studier på eftergymnasial nivå ges studiemedel i maximalt 240 veckor. För studier på gymnasienivå lämnas studiemedel under högst 80 veckor till den som inte har en gymnasieutbildning och med högst 40 veckor till övriga. På grundskolenivå ges studiemedel i 40 veckor till den som har en grundskoleutbildning, i 80 veckor till den som saknar en grundskoleutbildning och i ytterligare högst 20 veckor till den som även behöver färdighetsträning. Vi har valt att anta att de som har rätt till 240 veckor på eftergymnasial nivå bedömer att de saknar tillräcklig rätt till studiemedel om det återstår högst tio veckor, det vill säga om personen har nyttjat 230 veckor. Motsvarande antagande har gjorts för studerande på gymnasienivå som har använt 70 av veckorna och studerande på grundskolenivå som har använt 30 av veckorna.

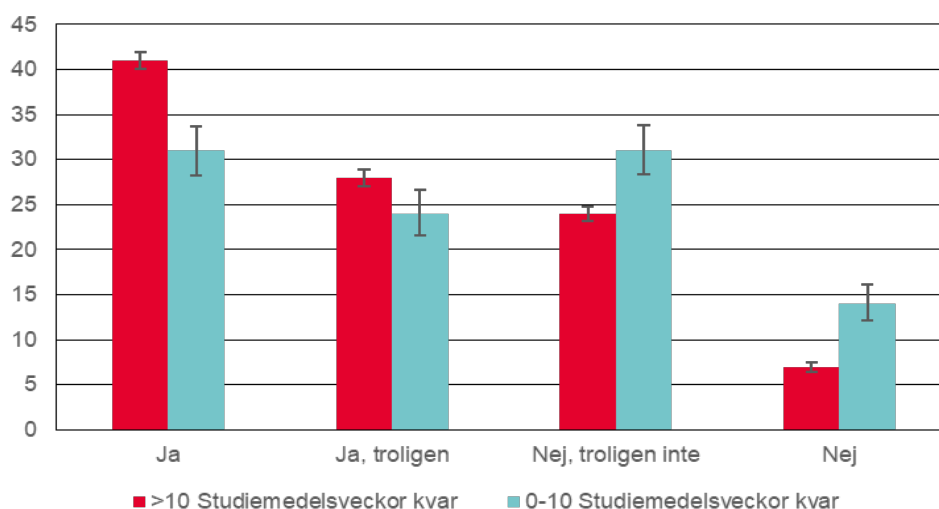
välja att studera en hel termin med studiemedel. Bland dem som hade högst 10 veckor kvar studerade 97 procent på eftergymnasial nivå och 4 procent på gymnasial nivå.³⁴

Önskar att det går att få studiemedel eller omställningsstudiestöd för en längre period när man har för få eller inga veckor kvar med ordinarie studiemedel. Speciellt när man har läst tidigare i livet men har betalat tillbaka tidigare skulder innan man börjar en ny utbildning för att öka chansen för att få ett jobb. Jag kan inte slutföra utbildningen på fyra år p.g.a. att jag har för få veckor kvar med studiemedel.

-Kvinna 43 år

Bland dem som hade mer än 10 studiemedelsveckor kvar var 31 procent rekryterade till studier av omställningsstudiestödet. Motsvarande andel bland dem som hade högst 10 återstående studiemedelsveckor var 44 procent. Det tycks alltså vara så att en viss del av omställningsstudiestödets rekryterande förmåga kan vara en effekt av begränsningen av veckor i studiemedelsystemet.

Diagram 4.3 Svar på frågan "Om du inte hade fått omställningsstudiestöd, hade du ändå studerat under 2023?"
Fördelat efter återstående studiemedelsveckor, andelar i procent

Till sist har vi även tittat på omställningsstudiestödets rekryterande effekter för dem som studerade olika utbildningsinriktningar. Resultatet visar att de som studerade på bred generell utbildning (fristående kurser, gymnasiekurser) och de som studerade mestadels på masterskurser oftare började studera med anledning av att de fick omställningsstudiestöd. Det är logiskt i och med att de som läser till exempel fristående kurser oftare studerar kortare utbildningar och inte hade studiemedel under föregående termin. Därmed är det mer sannolikt att de kan bedömas som rekryterade till studier av omställningsstudiestödet.

³⁴ 1 procentenhet studerade på flera nivåer och hade slut på veckor för minst en av nivåerna.

4.3 Hur många skulle ha studerat med studiemedel om de inte hade fått omställningsstudiestöd?

4.3.1 Av dem som ändå skulle ha studerat hade 78 procent ansökt om studiemedel

De 67 procent som svarade att de sannolikt hade studerat även utan omställningsstudiestöd fick följdfrågan om de i så fall skulle ha ansökt om studiemedel för sina studier.³⁵ Det var 78 procent som svarade att de skulle, eller sannolikt skulle, ha ansökt om studiemedel i stället. Det motsvarar cirka 2 550 studerande under 2023.³⁶ Kvarstående andel, 22 procent, får då antas ha tänkt studera utan studiestöd.

4.3.2 Vilka skulle ha ansökt om studiemedel?

Vilka var mer benägna att svara att de skulle respektive inte skulle ha ansökt om studiemedel om de inte hade kunnat få omställningsstudiestöd?

Andelen som skulle ha ansökt om studiemedel var högre bland männen än bland kvinnorna. Av männen var det 83 procent och av kvinnorna 75 procent som skulle, eller troligen skulle, ha ansökt om studiemedel. Att en mindre andel av kvinnorna hade ansökt om studiemedel hänger sannolikt samman med att kvinnor är äldre och oftare studerar på deltid än män.

Att deltidsstuderande med omställningsstudiestöd ofta svarar att de hade studerat utan studiemedel om omställningsstudiestödet inte fanns, kan ha sin förklaring i att deltidsstudier gör det lättare att kombinera arbete med att studera. En annan förklaring är att deltidsstuderande med omställningsstudiestöd kan studera med en lägre studietakt än det är möjligt att få studiemedel för.

³⁵ Som hjälp angavs i en faktaruta intill frågan, beloppen för studiemedel respektive omställningsstudiestöd. Beloppen redovisades som fyraveckorsbelopp med 18 294 kronor för studiemedel (ingen skatt) respektive 29 181 kronor för omställningsstudiestöd (maxbelopp efter skatt).

³⁶ Se bilaga 2 för en diskussion om beräkningarna av antalet personer.

Tabell 4.1 Svar på frågan "Hade du sökt studiemedel om du inte hade fått omställningsstudiestöd under 2023?"¹

Fördelat efter ålder, utbildningsnivå, studietakt, sektor; andelar i procent (felmarginal i procent)

		Ja	Ja, troligen	Nej, troligen inte	Nej
Kön	Kvinnor	59 (1)	16 (1)	10 (1)	15 (1)
	Män	65 (2)	18 (1)	8 (1)	9 (1)
Ålder	27 – 39	76 (2)	14 (2)	5 (1)	5 (1)
	40 – 49	58 (2)	18 (1)	10 (1)	15 (1)
	50 –	48 (2)	18 (2)	13 (2)	21 (2)
Utbildningsnivå	Gymnasial	59 (4)	27 (4)	9 (3)	5 (2)
	Eftergymnasial	61 (1)	16 (1)	9 (1)	13 (1)
Studietakt	Heltid	68 (1)	16 (1)	7 (1)	9 (1)
	Deltid >= 50%	41 (3)	19 (2)	17 (2)	23 (2)
	Deltid < 50%	19 (3)	13 (3)	24 (4)	44 (5)
Sektor	Privat	64 (1)	18 (1)	8 (1)	10 (1)
	Offentlig	58 (2)	16 (1)	10 (1)	16 (1)

¹ Frågan besvarades av personer som svarat ja eller ja, troligen på frågan "Om du inte hade fått omställningsstudiestöd, hade du ändå studerat under 2023?"

De som studerar på eftergymnasial nivå skulle oftare ha studerat utan studiemedel, jämfört med dem som studerar på gymnasienivå. Inom den eftergymnasiala nivån var det betydligt vanligare bland högskolestuderande än bland yrkeshögskolestuderande att svara att de skulle ha klarat sig utan studiemedel. Det beror delvis på att andelen som studerar på deltid är större inom universitet och högskola än inom yrkeshögskola.

Som vi tidigare har redovisat hade 10 procent av de studerande med omställningsstudiestöd färre än 10 veckor kvar med studiemedel. När resultatet fördelas efter antal kvarvarande veckor med studiemedel går det att se att det är troligt att fler studerande med omställningsstudiestöd hade ansökt om studiemedel om de hade haft studiemedelsveckor kvar att använda.

4.4 Påverkan på det övriga studiestödet

4.4.1 Påverkan på studiemedelssystemet

I detta avsnitt försöker vi, med utgångspunkt i enkätundersökningen, att skatta antalet studerande med omställningsstudiestöd som i stället hade sökt studiemedel, om omställningsstudiestödet inte hade funnits. Enligt våra beräkningar var det 2 550 studerande som under 2023 skulle ha ansökt om studiemedel om de inte hade kunnat få omställningsstudiestöd.³⁷ Resultatet baseras på de som först svarade att de hade studerat oavsett om omställningsstudiestöd fanns eller inte och som sedan svarade att de hade sökt studiemedel.

³⁷ Se bilaga 2.

4.4.2 Kostnader för att ge omställningsstudiestöd i stället för studiemedel

Kostnaderna i form av studiemedel minskar med 83 miljoner kronor när de studerande kan få omställningsstudiestöd i stället för studiemedel. Samtidigt ökar kostnaderna i form av omställningsstudiestöd. Kostnaden för staten som följer av att 2 550 studerande får omställningsstudiestöd uppgår till cirka 289 miljoner kronor. Det innebär att den totala kostnaden för 2023 var 206 miljoner kronor. Beräkningarna kan sammanfattas på följande vis.

Tabell 4.2 Kostnadsjämförelse beroende på typ av studiestöd för 2 550 personer under 2023
Miljoner kronor fördelat på halvår

	Första halvåret 2023	Andra halvåret 2023	2023	
Studiemedel	Generellt bidrag	24,9	38,8	63,7
	Pensionsavgifter	6,3	9,9	16,3
	Tilläggsbidrag	1,0	1,4	2,4
	Räntesubvention	0,1	0,2	0,3
	Summa kostnad	32,3	50,3	82,7
Omställningsstudiestöd	Bidrag	100,8	161,0	261,8
	Pensionsavgifter	10,3	16,4	26,7
	Räntesubvention	0,04	0,06	0,1
	Summa kostnad	111,1	177,5	288,7
Differens kostnad	78,8	127,2	206,0	
Antal personer	1 446	2 321	2 550	

Beräkningen bygger alltså på antagandet att 2 550 personer fick omställningsstudiestöd under 2023, men skulle ha studerat med studiemedel om de inte hade kunnat få omställningsstudiestöd. Beräkningen baseras vidare på genomsnittsbelopp per halvår, det vill säga på de genomsnittliga belopp studiemedel och omställningsstudiestöd lämnades för under 2023. Eftersom vi vet att många av dem som hade omställningsstudiestöd också fick studiemedel under 2023, ofta på grund av de långa handläggningstiderna, blir minskningen av studiemedelsbeloppen inte lika stor i praktiken som i vår beräkning. Men å andra sidan är beloppen i omställningsstudiestöd lägre än de skulle vara om handläggningstiderna varit tillfredsställande, vilket gör att skillnaden mellan studiemedel och omställningsstudiestöd bör ligga nära de beräknade siffrorna under ett ”normalt” år.

Beloppen i räntesubvention är marginella och den beräkningen har förenklats genom att utgifter beräknats för 2023, utan hänsyn till efterföljande effekter av utbetalda lån under året.

4.4.3 Framtida påverkan på det övriga studiestödet?

Omställningsstudiestödet kan även få annan påverkan på det övriga studiestödssystemet på lite sikt. Omställningsstudiestödets rekryterande effekt kan efter hand bidra till att fler börjar studera med studiemedel. Denna effekt uppstår eftersom omställningsstudiestödet bara kan lämnas under 44 veckor samtidigt som många utbildningar är längre än så. Effekten är ännu svår att uttala sig om. Mot bakgrund av att situationen kan ha varit annorlunda under 2023 än framöver, med fler som redan var i studier och mycket kort uppföljningstid efter 2023, lämnas frågan därhän i denna uppföljning. Om omställningsstudiestödet även ger upphov till ökad efterfrågan av studiemedel är således ett ämne för framtida studier.

4.4.4 Omställningsstudiestödets påverkan på återbetalningen av lån

Många av dem som studerar med omställningsstudiestöd har tidigare studerat med studiemedel och har en studieskuld. För den som redan har en studieskuld innebär studier med omställningsstudiestöd inte automatiskt att det ges nedsättning av årsbeloppet låntagaren har att betala.³⁸ Det innebär att den som studerar med omställningsstudiestöd fortsätter att betala tillbaka tidigare studielån under studietiden. Låntagaren har dock, som alla låntagare, möjlighet att ansöka om och eventuellt få nedsättning av årsbeloppet med hänsyn till sin inkomst.

Av de cirka 2 900 personer som hade en studieskuld vid ingången av 2023 och som fick omställningsstudiestöd under året, var 1 800 återbetalningsskyldiga.³⁹ Av de 1 700 personer som hade ett årsbelopp⁴⁰ betalade 97 procent hela årsbeloppet och 3 procent betalade en del av årsbeloppet. Av det slutligt debiterade beloppet betalades 99 procent in till CSN. Motsvarande andel bland samtliga återbetalningsskyldiga som var bosatta i Sverige var drygt 94 procent.

Beloppen som betalades in minskade marginellt mellan 2022 och 2023. De ökade för dem som hade studiemedel under 2022 och fick omställningsstudiestöd under 2023. En stor del av dessa betalade tillbaka enligt plan under 2023. Däremot minskade de inbetalda beloppen för låntagare som inte studerade under 2022. Det beror på att en del av dem fick nedsättning av sina årsbelopp under 2023.

Studerande med omställningsstudiestöd som hade en studieskuld var alltså bättre på att betala på denna skuld än en genomsnittlig låntagare. Att studerande med omställningsstudiestöd är bättre återbetalare jämfört med samtliga återbetalningsskyldiga kan ha flera orsaker. Studerande med omställningsstudiestöd har till exempel lång erfarenhet på arbetsmarknaden och kan därmed ha en bättre ekonomisk situation jämfört med låntagarkollektivet i stort. Många som studerade med omställningsstudiestöd under 2023 bedrev också sina studier på eftergymnasial nivå, vilket normalt innebär bättre återbetalning.

³⁸ Den låntagare som är återbetalningsskyldig och som på nytt börjar studera med studiemedel ges automatiskt nedsättning av betalningarna under tiden då studiemedel lämnas.

³⁹ De 1 100 individer som ännu inte var återbetalningsskyldiga tog sannolikt studiemedel och studielån för första gången i samband med den pågående utbildningen.

⁴⁰ 100 personer hade hel nedsättning av årsbeloppet för 2023.

4.5 Omställningsstudiestödets betydelse för studerandes inkomster, samt för skatter och transfereringar

Hur påverkades studerandes inkomster och deras skattebetalningar? Och hur påverkades transfereringarna?

Antalet studerande som studerade som fick omställningsstudiestöd utbetalat under 2023 var knappt 5 200 och det är deras inkomster som behandlas i avsnittet.⁴¹

4.5.1 De studerande fick lägre inkomster...

Något mindre än 40 procent av dem som fick omställningsstudiestöd under 2023 studerade med studiemedel redan under höstterminen 2022. Att många hade studiemedel i direkt anslutning till studierna med omställningsstudiestöd var en faktor som sannolikt kommer att skilja den första årgången studerande från de årgångar som följer därefter. Bristen på systemstöd för handläggarna, det oväntat höga söktrycket och det komplexa regelverket ledde till långa handläggningstider, vilket gjorde att många fick vänta länge på sina beslut. De långa handläggningstiderna var utmanande för de studerande och många ansökte om studiemedel under väntetiden eller försökte hitta annan finansiering, exempelvis genom att arbeta.

Av dem som började studera med omställningsstudiestöd under 2023 fick 41 procent även studiemedel under samma år. De utbetalda studiebidragen inom studiemedellssystemet minskade med 29 procent under 2023 jämfört med 2022. De utbetalda studielånen, som betalas ut även till studerande med omställningsstudiestöd, minskade med 41 procent.

Studerandes sammanräknade förvärvsinkomster⁴² före skatt minskade också under 2023 jämfört med 2022. Medianinkomsten minskade med 19 procent och den medianskatt de studerande betalade in minskade med 22 procent. Att den inbetalda skatten minskade mer än inkomsterna är naturligt och följer av att de med lägre inkomster betalar mindre skatt än de med högre inkomster. Övervägande delen av de minskade skattebetalningarna kan hänföras till dem som inte hade studiemedel under 2022.

⁴¹ Resonemangen i avsnitt 4.5 svarar alltså på frågor om bland annat hur de studerandes inkomster och skatter förändrades när omställningsstudiestödet infördes. Uppgifterna bygger på inkomstuppgifter som hämtats in från SCB. Däremot tas inte upp frågor om hur de som fick omställningsstudiestöd under 2023 hade agerat om omställningsstudiestödet inte hade funnits. Dessa frågor diskuteras tidigare i kapitlet.

⁴² Sammanräknad förvärvsinkomst utgörs av summan av inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Den sammanräknade förvärvsinkomsten består av de sammanlagda skattepliktiga inkomsterna, vilket avser inkomster från anställning, företagande, pension, sjukpenning och andra skattepliktiga transfereringar.

Tabell 4.3 Sammanräknad förvärvsinkomst före skatt och erlagd skatt (kronor), belopp i 2023 års priser, median

Studerande med omställningsstudiestöd 2023, fördelade efter kön och studiemedel eller ej 2022

	Studiemedel 2022?	2022		2023		Differens inkomst	Differens erlagd skatt
		Inkomst	Varav erlagd skatt	Inkomst	Varav erlagd skatt		
Kvinnor	Studiemedel	274 536	79 675	252 624	71 133	-8 %	-11 %
	Ej studiemedel	434 352	134 592	349 736	105 916	-19 %	-21 %
Män	Studiemedel	324 112	95 836	251 348	70 127	-22 %	-27 %
	Ej studiemedel	461 987	143 754	366 359	112 907	-21 %	-21 %
Totalt	Studiemedel	291 584	84 791	252 077	70 385	-14 %	-17 %
	Ej studiemedel	446 356	138 755	356 933	108 768	-20 %	-22 %
Samtliga studerande		388 899	119 099	315 265	92 883	-19 %	-22 %

De disponibla inkomsterna per konsumtionsenhet⁴³ minskade mindre än de sammanräknade förvärvsinkomsterna. Den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet minskade med 9 procent i samband med att studierna med omställningsstudiestöd inleddes. Detta beror på att omställningsstudiestödet är ett fördelaktigt studiestöd och på att många som studerade med omställningsstudiestöd sannolikt hade en partner med förhållandevis goda inkomster. Dessutom ökade de skattefria transfereringarna exklusive studiestöd något (se tabell 4.5). Mäns disponibla inkomster minskade lite mer än kvinnors. En viktig anledning till det är att män generellt har högre inkomster än kvinnor och att inkomsterna försvann helt eller delvis när de började studera.

Tabell 4.4 Disponibel inkomst per konsumtionsenhet, belopp i 2023 års priser, median

Studerande med omställningsstudiestöd 2023, fördelade efter kön och studiemedel eller ej 2022

	Studiemedel 2022?	Inkomst 2022	Inkomst 2023	Differens inkomst
Kvinnor	Studiemedel	321 709	298 847	-7 %
	Ej studiemedel	350 955	327 657	-7 %
Män	Studiemedel	315 360	271 968	-14 %
	Ej studiemedel	340 679	304 011	-11 %
Totalt	Studiemedel	319 189	288 144	-10 %
	Ej studiemedel	347 379	319 304	-8 %
Samtliga studerande		335 264	305 130	-9 %

⁴³ Hushållets disponibla inkomst/hushållets konsumtionsvikt. Summan av alla inkomster och transfereringar (t.ex. barn- och bostadsbidrag samt försörjningsstöd) minus slutlig skatt, relaterad till hushållets sammansättning. Exempel: För den som är ensamstående och har låg inkomst blir den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet låg och den blir ännu lägre för den som även har barn (utan inkomster) i hushållet. För den som är sammanboende (gift eller sambo) påverkas den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet kanske främst av partnerns inkomstnivå, men även av eventuella barn. En partner med hög inkomst ökar den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet medan ett barn utan inkomster minskar den.

4.5.2 ...och staten fick in mindre skatt

Nu går vi över till att titta på arbetsinkomster och transfereringar. De samlade arbetsinkomsterna minskade med 42 procent och de skattepliktiga transfereringarna, exklusive studiestöd, med 44 procent. Att arbetsinkomsterna minskade hänger samman med att det inte är tillåtet att arbeta under samma tid som man bedriver studier med omställningsstudiestöd. De skattepliktiga transfereringarna som minskade exklusive studiestöd, ökade dock med nästan 200 procent om även studiestödet tas med i beräkningen. Ökningen bestod då av utbetalat omställningsstudiestöd.

Tabell 4.5 Inkomstförändring mellan 2022 och 2023 för totala arbetsinkomster och totala transfereringar (exklusive studiestöd)
Studierande med omställningsstudiestöd 2023

	Kvinnor	Män	Samtliga studerande
Arbetsinkomster	-41 %	-45 %	-42 %
Skattepliktiga transfereringar, exkl. studiestöd	-46 %	-39 %	-44 %
Skattefria transfereringar exkl. studiestöd	21 %	23 %	21 %
Inbetald skatt på sammanräknad förvärvsinkomst	-18 %	-23 %	-20 % ¹

¹ Andelen skiljer sig från de 22 procent som redovisas i tabell 4.3. Orsaken är att tabell 4.3 avser medianuppgifter, medan det här handlar om de totala inbetalningarna.

De skattefria transfereringarna ökade med 21 procent. Ökningen bestod bland annat av att beloppen som betalades ut i bostadsbidrag och underhållstöd ökade under 2023 jämfört med 2022. Men för de största beloppen stod det tillfälliga elstödet,⁴⁴ som betalades ut med 17 miljoner kronor till studerandegruppen under 2023, men inte fanns under 2022.

De studerandes inbetalningar av skatt⁴⁵ minskade med 20 procent mellan 2022 och 2023. Minskningen motsvarar 127 miljoner kronor. Att de inbetalade skatterna minskade beror givetvis på att arbetsinkomsterna minskade. Det skattepliktiga omställningsstudiestödet ersatte alltså delvis, men inte helt, inkomstbortfallet.

Samtidigt minskade ersättning vid sjukdom med 59 procent. Att ersättningen vid sjukdom minskade hänger samman med att det går att behålla omställningsstudiestödet vid sjukdom.

Sammantaget ser vi alltså att de studerande fick lägre inkomster, vilka i sin tur genererar mindre skatt till staten. De skattepliktiga transfereringarna minskade samtidigt som de skattefria ökade. Om studiestöd tas med i beräkningen ökar i stället de skattepliktiga transfereringarna genom att omställningsstudiestödet tillkommer. I så fall minskar också de skattefria transfereringarna i och med att studiemedel inte lämnades i samma utsträckning under 2023 som under 2022.

⁴⁴ Elstöd betalades ut i Sverige under 2023. Utbetalningarna gjordes som en kompensation till hushåll och företag för de höga elpriserna som hade drabbat landet under de föregående åren. Den första omgången elstöd betalades ut i februari 2023.

⁴⁵ Skatt på sammanräknad förvärvsinkomst.

Utöver de redovisade inkomsterna under studietiden bör det beaktas att studier med omställningsstudiestöd sannolikt ger den studerande ökade intäkter *efter* genomförd utbildning, vilket i så fall bidrar till ökade skatteintäkter. Utbildningspremien har bedömts vara relativt låg i Sverige, det vill säga vinsten av att utbilda sig är förhållandevis liten.⁴⁶ Eftersom de som studerar med omställningsstudiestöd har en högre genomsnittlig ålder än andra studerande blir den kvarvarande tiden i yrkeslivet kortare. Det håller normalt nere avkastningen på studierna. Att bedöma karriär- och löneutveckling för dem som utbildar sig med hjälp av omställningsstudiestöd är inte möjligt baserat enbart på löneutvecklingen under den korta tid som förflutit sedan studierna avslutades (se även avsnitt 6.1.2). Det behövs längre uppföljningstid för att kunna bedöma både löneutvecklingen och intäkterna för samhället.

4.6 Sammanfattning

- Av dem som fick omställningsstudiestöd under 2023 svarade 33 procent att de inte, eller troligen inte, hade börjat studera utan omställningsstudiestödet. De bedöms därmed vara rekryterade av omställningsstudiestödet.
- Av dem som inte var rekryterade av omställningsstudiestödet svarade 78 procent att de skulle ha ansökt om studiemedel om omställningsstudiestödet inte hade funnits.
- Av de knappt 5 200 studerande som fick omställningsstudiestöd under 2023 var det därmed 2 550 som skulle ha ansökt om studiemedel om omställningsstudiestödet inte hade funnits. Det minskar kostnaderna för studiemedelsystemet med cirka 83 miljoner kronor. Det kostar dock samtidigt 289 miljoner kronor att betala ut omställningsstudiestöd till dem, vilket ger en mellanskillnad på 206 miljoner kronor i ökade kostnader.
- Låntagare som studerade med omställningsstudiestöd betalar in en högre andel av sitt årsbelopp än en genomsnittlig låntagare.
- Under studietiden minskar både studerandes inkomster och deras skatteinbetalningar.

⁴⁶ Fredriksson, P., Graetz, G., Hensvik, L. & Seim, D. Strukturomvandling på svensk arbetsmarknad: konsekvenser och policyåtgärder. Konjunkturrådets rapport 2023, s. 10.

5 Hur gick studierna?

Hur gick studierna för dem som studerade med omställningsstudiestöd? I det här kapitlet undersöker vi, mot bakgrund av det stora intresset för genomströmning,⁴⁷ universitets- och högskolestuderandes studieresultat. Vi diskuterar även omställningsstudiestödets eventuella betydelse för studieresultatet.

5.1 Prestationsgrad bland universitets- och högskolestuderande med studiestöd

Prestationsgrad är ett mått på genomströmning i utbildning och motsvarar tagna högskolepoäng i förhållande till registrerade högskolepoäng. I detta avsnitt undersöker vi universitets- och högskolestuderandes prestationsgrad. Andra studerandegrupper än högskolestuderande tas inte upp i avsnittet.⁴⁸

Prestationsgrad, och övriga data, avser halvår ett och två 2023.⁴⁹ Eftersom det finns många likheter mellan halvåren kommer halvåren i huvudsak analyseras tillsammans. Data från SCB var nödvändig för beräkningen av prestationsgraden. Det betyder att avsnittet endast avser individer vars studieuppgifter överensstämmer i SCB:s och CSN:s register.⁵⁰

5.1.1 Studerande med omställningsstudiestöd har högre prestationsgrad än studerande med studiemedel...

Universitets- och högskolestuderande med omställningsstudiestöd hade en prestationsgrad som i genomsnitt motsvarade 90,2 procent under 2023. För att sätta dem i perspektiv hade universitets- och högskolestuderande med studiemedel, i åldrar mellan 27–60 år, en prestationsgrad som i genomsnitt motsvarade 83,6 procent under 2023.

Studerande med omställningsstudiestöd presterar alltså bättre än studerande med studiemedel. Beror det på omställningsstudiestödet? Ett problem med jämförelsen är att de två grupperna skiljer sig åt. Studerande med omställningsstudiestöd är till

⁴⁷ Frågan om hur studierna gick är intressant mot bakgrund av att studiestödet ska bidra till god genomströmning i studierna, se t.ex. Kommittédirektiv 2017:80 Åtgärder för att öka tryggheten för studerande vid sjukdom och främja effektivare studier.

⁴⁸ Prestationsgrad är ett bra mått på genomströmning i utbildning när uppföljningstiden är kort. Den korta uppföljningstiden och svårigheter med att konstruera liknande mått för övriga studerande är skälen till att vi begränsar oss till universitets- och högskolestuderande. Se även avsnitt 1.2.

⁴⁹ En längre uppföljningstid på fyra terminer används normalt när prestationsgrad beräknas. Då uppföljningstiden är kort används här en uppföljningstid på två terminer. Exempelvis, en individs prestationsgrad under halvår två 2023 har beräknats på följande sätt: antalet tagna poäng under halvår två 2023 och halvår ett 2024 sätts i relation till antalet registrerade poäng under halvår två 2023. För att tagna poäng ska medräknas måste de avse samma kurs eller kurser som individen var registrerad på under halvår två 2023.

⁵⁰ SCB har studieuppgifter till cirka 94 procent av alla individer som förekommer som universitets- eller högskolestuderande i CSN:s register. Skillnaden beror i huvudsak på att vissa skolor inte rapporterar tagna poäng till SCB. Skillnaden beror också på olika definitioner av universitets- och högskolestuderande.

exempel oftare kvinnor, och kvinnor presterar bättre än män. Studerande med omställningsstudiestöd är samtidigt äldre, och äldre presterar sämre än yngre.⁵¹

Tabell 5.1 Genomsnittlig prestationsgrad
Fördelat efter studiestöd och andra faktorer,¹ 2023

		Omställningsstudiestöd	Studiemedel ²
Kön	Man	85,4	80,1
	Kvinna	91,8	85,3
Ålder	27–36 år	89,1	84,2
	37–46 år	92,2	82,7
	47–56 år	89,2	79,5
	≥ 57 år	81,5	71,9
Bakgrund	Svensk bakgrund	90,6	85,6
	Utländsk bakgrund	88,6	78,6
Vårdnadshavare	Ej vårdnadshavare	87,6	82,3
	Vårdnadshavare	91,7	85,7
Högsta tidigare utbildningsnivå	Ej eftergymnasial	94,6	82,6
	Eftergymnasial	89,6	83,8
Studietakt	Deltid	88,4	77,1
	Heltid	91,4	84,6
Universitet- och högskolestudier	Nya	89,3	77,9
	Fortsatta	90,7	84,8
Utbildningstyp	Fristående kurs	83,8	69,6
	Mastersprogram	86,2	80,0
	Övrigt program	92,9	87,2
-Inriktning för övrigt program	Pedagogik och lärarutbildning	93,9	89,9
	Humaniora och konst	86,3	82,0
	Samhällsvetenskap, juridik, handel och administration	90,1	86,0
	Naturvetenskap, matematik samt informations- och kommunikationsteknik	88,4	78,6
	Teknik och tillverkning	83,5	79,0
	Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	95,0	84,5
	Hälso- och sjukvård samt social omsorg	95,9	91,2
	Tjänster	91,3	81,4
Samtliga	Genomsnittlig prestationsgrad	90,2	83,6
	Antal observationer ³	2 956	132 934

¹ Se del A av bilaga 3 för definition av och information om de olika faktorerna.

² De som studerade med studiemedel under 2023 var 27 år eller äldre under samma år.

³ Totalt antal observationer. Antalet observationer varierar när uppgiften fördelas efter olika faktorer.

⁵¹ Se till exempel SOU 2018:73 Studiemedel för effektiva studier. Slutbetänkande av Utredningen om tryggare och effektivare studier. Se del C av bilaga 3 för en beskrivning av studerandegrupperna.

5.1.2 ...vilket även gäller bland studerande som bedöms uppfylla aktualitets- och etableringsvillkoren

En stor skillnad mellan studerande med omställningsstudiestöd och med studiemedel är etableringen på arbetsmarknaden. Studerande med omställningsstudiestöd uppfyller de så kallade aktualitets- och etableringsvillkoren. Det betyder att de har arbetat mer före studierna, jämfört med de som studerar med studiemedel.⁵²

För att minska skillnaden när det gäller arbetsmarknadsetablering fokuserar vi fortsättningsvis på studerande som bedöms uppfylla aktualitets- och etableringsvillkoren. Eftersom reglerna för omställningsstudiestödet är komplexa har bedömningen förenklats.⁵³ Förenklingarna innebär att vi inte tar med 21 procent av dem som studerade med omställningsstudiestöd och 91 procent av de som studerade med studiemedel i den fortsatta analysen.⁵⁴

Bland de kvarvarande studerande är skillnaden i prestationsgrad mindre, men inte försumbar. Studerande med omställningsstudiestöd hade en prestationsgrad som i genomsnitt motsvarade 90,1 procent och studerande med studiemedel hade en prestationsgrad som i genomsnitt motsvarade 86,5 procent.⁵⁵ Att skillnaden är mindre bland de kvarvarande studerande än bland alla studerande kan indikera att arbetsmarknadsetablering, eller associerade faktorer, påverkade det första resultatet.

Även när vi kontrollerar för flera faktorer samtidigt, i en så kallad multipel regressionsanalys, kvarstår skillnaden i prestationsgrad mellan studerande med omställningsstudiestöd och studiemedel. Kontroll görs bland annat för kön, ålder, utländsk eller svensk bakgrund, barn, tidigare utbildning och omfattning på studierna. Resultatet från analysen indikerar att studerande med omställningsstudiestöd har en prestationsgrad som är drygt 5 procentenheter högre än studerande med studiemedel. Den fördjupade analysen i avsnitt 5.1.3 ger mer information om exakt vilka variabler vi har kontrollerat för och de olika utfallen.

5.1.3 Fördjupad analys av resultatet

Med hjälp av en multipel regressionsanalys kan sambandet identifieras mellan prestationsgrad och studiestöd när andra faktorer hålls konstanta. Det betyder att resultaten, eller koefficienterna, från en multipel regressionsanalys ofta är mer rättvisande än resultaten från jämförelser av genomsnitt.

En fördel med metoden är alltså att vi kan kontrollera flera faktorer samtidigt och att resultaten följaktligen blir mer rättvisande. En nackdel med metoden är att vi endast

⁵² Se avsnitt 1.3 för mer information om aktualitets- och etableringsvillkoren.

⁵³ De största förenklingarna är den ramtid som används för att bedöma villkoren och att endast arbetsinkomster används för att bedöma villkoren. Se del B av bilaga 3 för mer information om förenklingarna.

⁵⁴ Eventuella likheter och skillnader mellan alla studerande med omställningsstudiestöd och de kvarvarande studerande med omställningsstudiestöd framgår delvis i del C av bilaga 3. Det finns vissa skillnader som inte framgår i bilagan. Studerande som uppfyllde villkoren genom att redovisa arbetad tid, ofta tidigare deltidsanställda, är till exempel underrepresenterade bland de kvarvarande studerande med omställningsstudiestöd. Detsamma gäller studerande som har haft föräldrapenning eller sjukpenning innan studierna med omställningsstudiestöd eller studerande som påbörjade studier innan de ansökte om omställningsstudiestöd.

⁵⁵ Prestationsgraden för de som bedöms uppfylla villkoren redovisas i del D av bilaga 3.

kan kontrollera faktorer som observeras. Det inkluderar till exempel kön och ålder, men inte studiemotivation eller stress. Detta kan snedvrída resultatet. Om resultatet snedvríds eller inte beror på om det finns faktorer som inte observeras, som är korrelerade med studiestöd och som påverkar prestationsgraden. Det går inte att utelåta att sådana faktorer finns.

I tabell 5.2 redovisar vi resultat från flera regressionsmodeller. I modell (i) inkluderar vi endast en variabel som indikerar om individen studerade med omställningsstudiestöd eller med studiemedel. I de efterföljande modellerna lägger vi stegvis till kontrollvariabler för individen, individens studier och för individens situation innan studierna.⁵⁶ Den beroende variabeln är prestationsgrad i samtliga modeller.

En positiv och statistiskt signifikant koefficient indikerar att prestationsgraden ökar. Det motsatta är sant om det i stället är en negativ och statistiskt signifikant koefficient. Tolkningen av en koefficient beror på variabeln som ger upphov till koefficienten.⁵⁷

Koefficienten för omställningsstudiestöd är positiv och statistiskt signifikant i samtliga modeller. Det indikerar att studerande med omställningsstudiestöd har en högre prestationsgrad även när vi kontrollerar för flera olika faktorer. Koefficienten i den slutgiltiga modellen, modell (iv), indikerar att studerande med omställningsstudiestöd har en prestationsgrad som i genomsnitt är 5,05 procentenheter högre än studerande med studiemedel.⁵⁸

Koefficienterna för kontrollvariablerna ska tolkas med viss försiktighet. Anledningen till detta är att vi är intresserade av sambandet mellan prestationsgrad och studiestöd, och att kontrollvariablerna har valts därefter.⁵⁹ Koefficienterna för kontrollvariablerna verkar emellertid bekräfta många av de tidigare resultaten. Kvinnor verkar fortfarande ha en högre prestationsgrad än män, äldre verkar fortfarande ha en lägre prestationsgrad än yngre, och så vidare.

⁵⁶ Kontrollvariablerna som inkluderas i de olika modellerna valdes då de kan tänkas påverka prestationsgraden och då de är korrelerade med typen av studiestöd. Exempelvis, vi inkluderar kontrollvariabler för skola och utbildningstyp då studerande med omställningsstudiestöd respektive studiemedel söker sig till olika utbildningar. Det är samtidigt troligt att olika utbildningar, som fristående kurser respektive mastersprogram, ställer olika studiekrav.

⁵⁷ En variabel som antar två värden ger upphov till en intressegrupp och en referensgrupp. Koefficienten för samma variabel visar hur mycket högre eller lägre prestationsgrad intressegruppen har jämfört med referensgruppen. Detta framgår till exempel i modell (i) där koefficienten för studiestöd antar värde 3,6. Koefficienten motsvarar således skillnaden i genomsnittlig prestationsgrad som framgick på föregående sida. Det vill säga, studerande med omställningsstudiestöd hade en genomsnittlig prestationsgrad på 90,1 procent och studerande med studiemedel hade en genomsnittlig prestationsgrad på 86,5 procent, en skillnad på 3,6 procentenheter. Koefficienten till en variabel som antar många värden har en annan tolkning. Koefficienten för till exempel ålder visar förändringen i prestationsgrad då åldern stiger med ett år.

⁵⁸ Det justerade R^2 värdet är lågt i samtliga modeller. Det indikerar att prestationsgraden påverkas av många faktorer, samt att vi endast kontrollerar för några av dem. Om detta är ett problem eller inte bero på faktorerna som inte ingår i regressionsanalysen, samt om de är korrelerade med studiestödet eller inte.

⁵⁹ Om vi i stället var intresserade av sambandet mellan prestationsgrad och ålder hade vi eventuellt valt andra, och för ändamålet bättre, kontrollvariabler. Det skulle kunna leda till andra koefficienter för åldern än de som redovisas i nedanstående tabell.

Tabell 5.2 Regressionsresultat för universitets- och högskolestuderande som bedöms uppfylla aktualitets- och etableringsvillkoren¹

	Modell (i)	Modell (ii)	Modell (iii)	Modell (iv)
Omställningsstudiesöd (Ref. Studiemedel)	3,60*** (0,54)	4,34*** (0,71)	5,38*** (0,71)	5,05*** (0,72)
Ålder (Antal år)		-0,41*** (0,04)	-0,27*** (0,04)	-0,36*** (0,04)
Kvinna (Ref. Man)		4,37*** (0,52)	2,90*** (0,53)	3,17*** (0,56)
Vårdnadshavare (Ref. Ej vårdnadshavare)		2,80*** (0,46)	1,72*** (0,46)	1,85*** (0,47)
Utländsk bakgrund (Ref. Svensk bakgrund)		-4,92*** (0,63)	-6,23*** (0,62)	-5,86*** (0,63)
Heltid (Ref. Deltidsstudier)			1,70*** (0,58)	1,61*** (0,59)
Fortsatta studier (Ref. Nya studier)			3,49*** (0,50)	3,36*** (0,53)
Tidigare eftergymnasial utbildning (Ref. Ingen tidigare eftergymnasial utbildning)				1,08** (0,53)
Tidigare inkomst (Genomsnittlig månadsinkomst)				-0,00 (0,00)
Aktualitetsvillkor (Antal månader)				0,00 (0,07)
Etableringsvillkor (Antal månader)				0,06*** (0,01)
Konstant	86,54*** (0,25)	98,79*** (1,36)	80,54*** (1,95)	77,80*** (2,89)
Kontroll för ansökan om omställningsstudiesöd	Nej	Ja	Ja	Ja
Kontroll för halvår	Nej	Nej	Ja	Ja
Kontroll för skola	Nej	Nej	Ja	Ja
Kontroll för studieinriktning	Nej	Nej	Ja	Ja
Kontroll för tidigare bransch	Nej	Nej	Nej	Ja
Justerat R ²	0,00	0,03	0,10	0,10
Antal observationer	14 283	14 249	14 091	14 082
Robust standardfel inom parantes. Statistiskt signifikanta koefficienter märks ut på följande vis: *** (p-värde < .01), ** (p-värde < .05), * (p-värde < .1)				

¹ För att hålla nere tabellens storlek redovisas inte alla koefficienter. Huvudsaklig skola och huvudsaklig bransch används. Det innebär att registrerade högskolepoäng respektive arbetade månader har använts för att avgöra skola respektive tidigare bransch. Se även del A av bilaga 3 för definition av och information om fler faktorer. Antalet observationer varierar mellan de olika modellerna. Det beror på att ett fåtal individer saknar en eller fler uppgifter. Ovanstående resultat kvarstår i stort sett oförändrat när dessa individer exkluderas från samtliga modeller.

5.2 Vad förklarar resultatet?

I det här avsnittet började vi med att ställa frågan ”Hur gick studierna för de som studerade med omställningsstudiestöd?”. För att besvara frågan jämförde vi prestationsgraden bland universitets- och högskolestuderande med omställningsstudiestöd respektive studiemedel.⁶⁰ Det framgår att studerande med omställningsstudiestöd har högre prestationsgrad.

Det framgår också att skillnaden i prestationsgrad är större i vissa grupper, som till exempel studerande på fristående kurser, studerande som påbörjar en ny utbildning och studerande som inte har en eftergymnasial utbildning sedan tidigare. Olika gruppers prestationer har inte varit avsnittets huvudfokus, men det kan tyda på att omställningsstudiestöd är viktigare för vissa gruppers prestationer än för andra.

Att studerande med omställningsstudiestöd har en högre prestationsgrad än studerande med studiemedel behöver inte bero på omställningsstudiestödet. Studerande med omställningsstudiestöd är till exempel mer etablerade på arbetsmarknaden innan de börjar studera och det kan bidra till deras förhållandevis höga prestationsgrad. För att kontrollera för bland annat etablering på arbetsmarknaden genomförde vi en regressionsanalys. De som ingick i analysen bedömdes uppfylla aktualitets- och etableringsvillkoren. I praktiken betyder det att regressionsanalysen fokuserar på en majoritet av de studerande med omställningsstudiestöd och på en liten minoritet av de studerande med studiemedel.

Efter regressionsanalysen kvarstår resultatet. Studerande med omställningsstudiestöd har alltså en högre prestationsgrad även när vi kontrollerar flera olika faktorer.⁶¹ Om och i vilken utsträckning det beror på omställningsstudiestödet är emellertid svårt att säga. Det kan finnas faktorer som snedvrider resultatet även när vi kontrollerar flera olika faktorer. En del som studerade med omställningsstudiestöd under 2023 fick dessutom vänta länge på stödet och en del tog studiemedel medan de väntade.⁶²

Studerande med omställningsstudiestöd är bland annat äldre och studerar oftare på deltid än studerande med studiemedel. Det är faktorer som normalt förknippas med lägre prestationsgrad. En möjlig förklaring är att studerande med omställningsstudiestöd arbetar mindre och fokuserar mer på studierna.⁶³

Studerande med omställningsstudiestöd har högre månadsinkomster under studierna än studerande med studiemedel. Skillnaden i månadsinkomst är dock märkbart mindre

⁶⁰ Båda grupperna var 27 år eller äldre.

⁶¹ För att undersöka om detta är ett robust resultat identifierade vi även individer som studerade med studiemedel halvår ett 2023 och som studerade med omställningsstudiestöd halvår två 2023. Det är visserligen en grupp som tydligt skiljer sig från samtliga studerande, men resultatet bör vara mer robust då personer jämförs med sig själva. Det framgår att deras prestationsgraden steg något under halvår två 2023. Den genomsnittliga prestationsgraden steg från 94,6 procent halvår ett 2023 till 95,3 procent halvår två 2023. I robusthetskontrollen ingick totalt 134 individer. Under samma period sjönk prestationsgraden något för individer som hade samma studiestöd under båda halvåren.

⁶² Resultatet från regressionsanalysen kvarstår i mångt och mycket när vi exkluderar individer som har haft studiemedel och omställningsstudiestöd under samma halvår.

⁶³ Studerande med omställningsstudiestöd får mer studiestöd än studerande med studiemedel och heltidsstuderande med omställningsstudiestöd får inte arbeta i samma utsträckning som heltidsstuderande med studiemedel.

under studietiden än innan studietiden.⁶⁴ Det tyder på att individer med omställningsstudiestöd arbetar mindre under studietiden, förutsatt att lönerna är ungefär desamma som innan studietiden. Till detta ska läggas att månadsinkomsterna för studerande med omställningsstudiestöd ofta inkluderar kompletterande studiestöd från omställningsorganisationer.⁶⁵ Det är således högst troligt att studerande med omställningsstudiestöd har lägre månadsinkomster under studietiden än studerande med studiemedel och således arbetar mindre.

Det kan finnas andra förklaringar, och förklaringar som inte är direkt kopplade till omställningsstudiestödet. Studerande med omställningsstudiestöd har till exempel tagit reda på regelverk, kontaktat en omställningsorganisation och ansökt om stödet tidigt. De kan således ha högre studiemotivation än studerande med studiemedel.

5.3 Sammanfattning

- Under 2023 hade universitets- och högskolestuderande med omställningsstudiestöd en prestationsgrad, tagna poäng i förhållande till registrerade poäng, som i genomsnitt motsvarade 90,2 procent.
- Universitets- och högskolestuderande med studiemedel, som var mellan 27–60 år, hade under samma tid en prestationsgrad som i genomsnitt motsvarade 83,6 procent.
- Skillnaden i prestationsgrad mellan de med omställningsstudiestöd respektive studiemedel gäller samtliga undersökta grupper. Skillnaden kvarstår även när vi kontrollerar för arbetsmarknadsetablering och efter en regressionsanalys.
- Om skillnaden i prestationsgrad beror på studiestöden eller på någon annan skillnad mellan grupperna är svårt att veta med säkerhet. I regressionsanalysen kontrollerar vi emellertid flera faktorer som kan påverka prestationsgrad och typ av studiestöd.
- En möjlig förklaring till varför universitets- och högskolestuderande med omställningsstudiestöd har en bättre prestationsgrad än universitets- och högskolestuderande med studiemedel är att, åtminstone heltidsstuderande, arbetar mindre under studietiden. Studiemotivation kan vara en annan faktor som bidrar till att förklara resultatet.

⁶⁴ Se del E av bilaga 3 för exempel på månadsinkomster under den initiala studietiden.

⁶⁵ Se bilaga 4 för mer information om detta.

6 Studerandes ställning på arbetsmarknaden

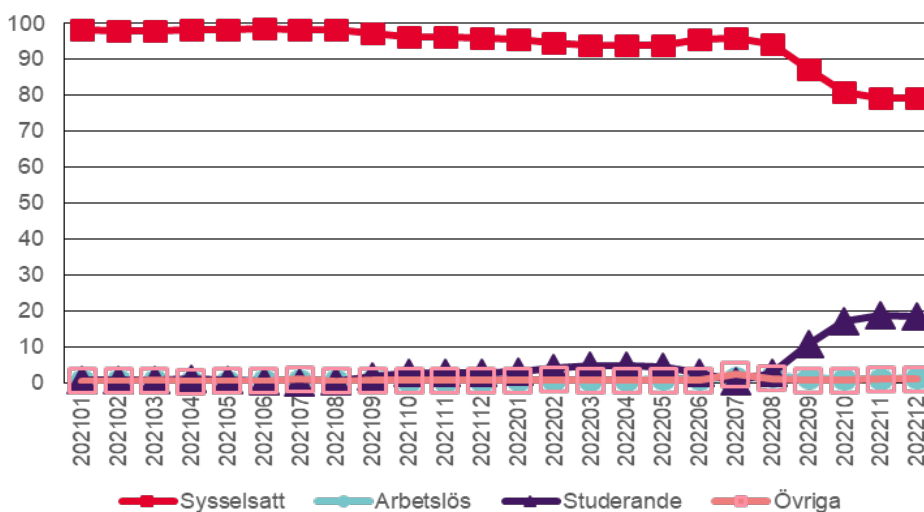
Vilken ställning på arbetsmarknaden hade de som fick omställningsstudiestöd före studierna? Vilken huvudsaklig sysselsättning hade de och vilka inkomster? I vilken bransch arbetade de? Och hur har det hittills gått för dem som avslutat sina studier? Mot bakgrund av att omställningsstudiestödet ska ge möjligheter till utbildning och omskolning under arbetslivet speglas i detta kapitel de som fick omställningsstudiestöd under 2023 utifrån anknytning till arbetsmarknaden, både med hjälp av registeruppgifter och enkätsvar.⁶⁶ Enkätsvar används i den mån det saknas registeruppgifter.

6.1 Arbetsmarknadsstatus, inkomster och bransch för arbete enligt register

6.1.1 De allra flesta var sysselsatta både före och efter studierna

Nästan *samtliga* som fick omställningsstudiestöd under 2023 var sysselsatta innan de började studera. Den höga andelen sysselsatta följer av de arbetsvillkor som ställs för att få omställningsstudiestöd.

Diagram 6.1 Sysselsättning januari 2021 till december 2022
Samtliga studerande med omställningsstudiestöd 2023, andelar i procent

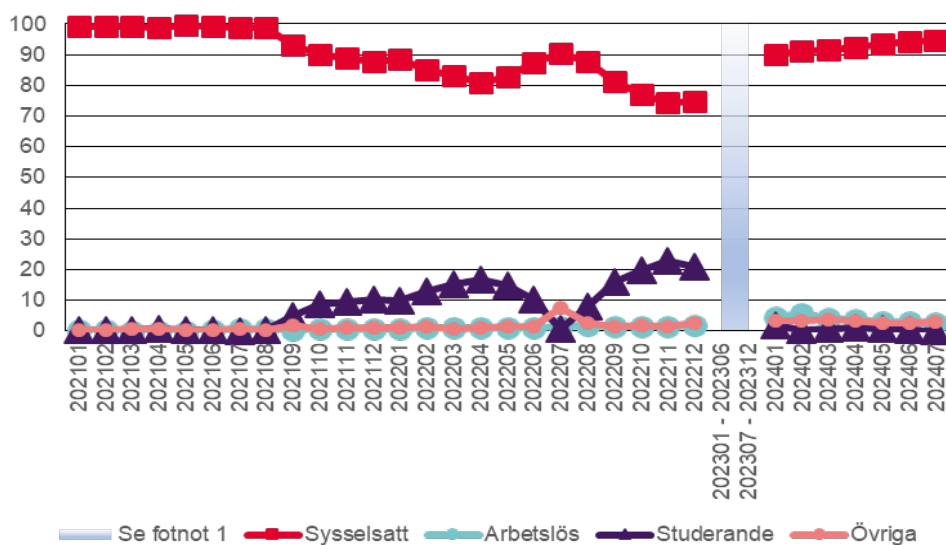
⁶⁶ Hur registeruppgifterna har hanterats beskrivs i bilaga 4 och enkäten som ligger till grund för enkätresultaten beskrivs i bilaga 1.

Redan höstterminen 2021 går det dock att se att andelen sysselsatta minskade och andelen studerande ökade. Ett år senare, hösten 2022, var det vanligt att de som fick omställningsstudiestöd under 2023 började studera.⁶⁷ Att andelen sysselsatta ändå är förhållandevis hög och andelen studerande låg, beror på att många som fick studiemedel sannolikt arbetade parallellt med sina studier och att status sysselsatt prioriteras högre än status studerande.⁶⁸ Sysselsättningsgraden skiljer sig bara marginellt mellan kvinnor och män.

De cirka 540 individer som bedöms ha avslutat sina studier⁶⁹ under 2023 inledde i högre grad studierna under 2021 jämfört med samtliga som har fått omställningsstudiestöd. Det tyder på att flera i gruppen hade studiemedel som försörjningskälla innan de fick omställningsstudiestöd.

För dem som avslutat sina studier minskade andelen sysselsatta från 99 procent i januari 2021 till 95 procent i juli 2024. Andelen arbetslösa ökade med 2 procentenheter under samma period. Troligen är det en indikation på att en del studerande blev, eller var på väg att bli, arbetslösa i samband med studiestarten.

Diagram 6.2 Sysselsättning januari 2021 till juli 2024
Personer som fick omställningsstudiestöd under 2023 och bedöms vara klara med sina studier, andelar i procent

¹ I diagrammet redovisas inte sysselsättning när studier med omställningsstudiestöd bedrivs. Se bilaga 4 för mer information.

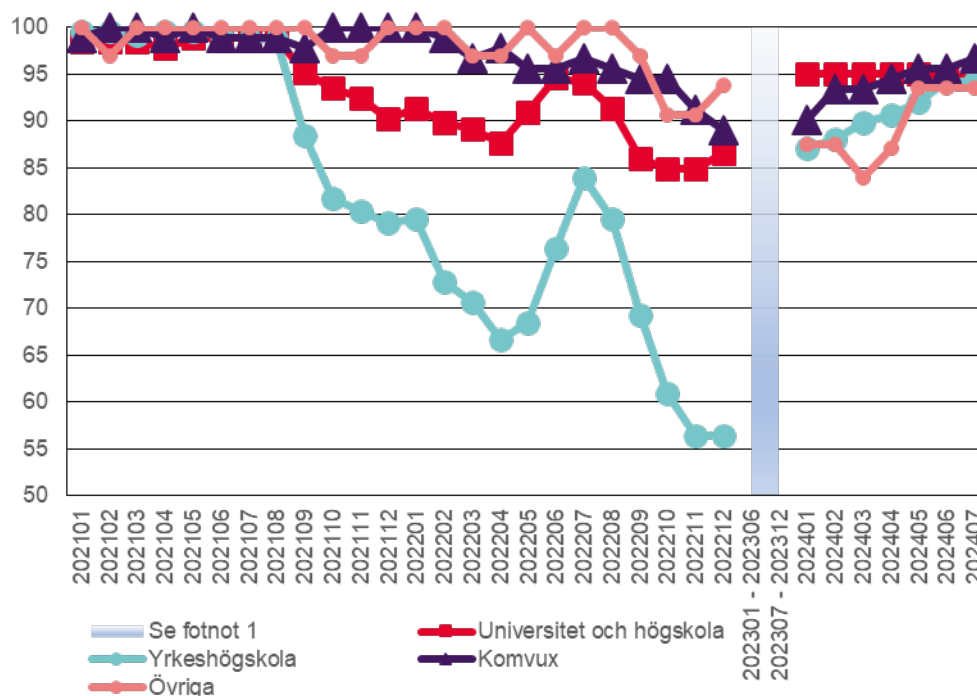
⁶⁷ Att personer med omställningsstudiestöd hade möjlighet att börja studera redan innan de fick stödet följer av övergångsbestämmelserna som ger möjlighet till sådana studieupplägg (2 p. övergångsbestämmelserna till lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd).

⁶⁸ Arbetsmarknadsstatus avser om den studerande var ”sysselsatt”, ”arbetslös”, ”studerande” eller ”övrig”. Uppgifterna om arbetsmarknadsstatus ges hierarkiskt, vilket innebär att en person endast kan få en status under en och samma månad. Till exempel ges arbetsmarknadsstatus ”sysselsatt” före ”arbetslös” vilken i sin tur ges före ”studerande”, om alla dessa förekommer under samma månad. Se vidare bilaga 4.

⁶⁹ Det som har avslutat sina studier är personer som studerade med omställningsstudiestöd under 2023 men som varken har beviljats eller sökt studiemedel eller omställningsstudiestöd under 2024, se del B i bilaga 4. Gruppen skiljer sig lite från samtliga studerande, se del A i bilaga 4.

När de som bedöms vara klara med sina studier fördelas efter skolform framträder tydliga skillnader. Det framgår till exempel att andelen sysselsatta sjönk kraftigt bland studerande inom yrkeshögskolan ganska långt innan studierna med omställningsstudiestöd påbörjades. Under samma period ökar andelen studerande på yrkeshögskola i motsvarande grad. Förklaringen är att många som studerade inom yrkeshögskolan började sina studier redan innan de kunde få omställningsstudiestöd. Efter studierna, i juli 2024, är andelen sysselsatta tämligen likartad för studerande inom alla skolformer.

Diagram 6.3 Andel sysselsatta januari 2021 till juli 2024
 Personer som fick omställningsstudiestöd under 2023 och bedöms vara klara med sina studier, fördelade efter skolform, procent^{2,3}

¹ I diagrammet redovisas inte sysselsättning när studier med omställningsstudiestöd bedrivs. Se bilaga 4 för mer information.

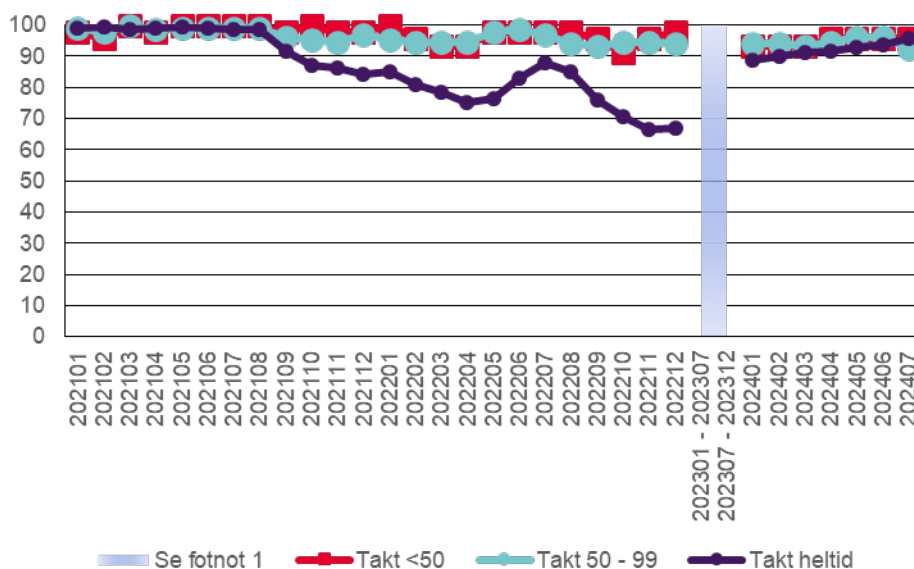
² I diagrammet redovisas inte alla sysselsättningar.

³ Notera att y-axeln är bruten och inleds på 50 procent.

Den studietakt de studerande studerar med uppvisar också en stark korrelation med sysselsättningen före studietiden och med andelen sysselsatta. Oavsett studietakt började många studera redan innan de kunde få omställningsstudiestöd. De som studerade på deltid var oftare sysselsatta än de som studerade på heltid. Det följer av att registret med sysselsättningsuppgifter är hierarkiskt uppbyggt, där sysselsättning går före arbetslöshet och studier. De som studerar på deltid arbetar sannolikt ofta kvar på sin arbetsplats parallellt med studierna och redovisas därmed som sysselsatta i denna sammanställning.

Diagram 6.4 Andel sysselsatta januari 2021 till juli 2024

Personer som fick omställningsstudiestöd under 2023 och bedöms vara klara med sina studier, fördelat efter studietakt, procent²

¹ I diagrammet redovisas inte sysselsättning när studier med omställningsstudiestöd bedrivs. Se bilaga 4 för mer information.

² I diagrammet redovisas inte alla sysselsättningar.

Efter studierna är andelen sysselsatta någorlunda jämnt fördelad, oavsett vilken studietakt den studerande hade under studierna.

6.1.2 Lite bättre reallöneutveckling än i landet i stort

I detta avsnitt tittar vi närmare på de studerandes medianinkomster i form av löneutbetalningar.⁷⁰ Målet med avsnittet är att ge en bild av löneutvecklingen och lönernas köpkraft, samt att översiktligt jämföra utvecklingen för dem som studerade med omställningsstudiestöd med löntagare i stort. Vi använder reallöner i avsnittet vilket innebär inflationsjusterade löner.

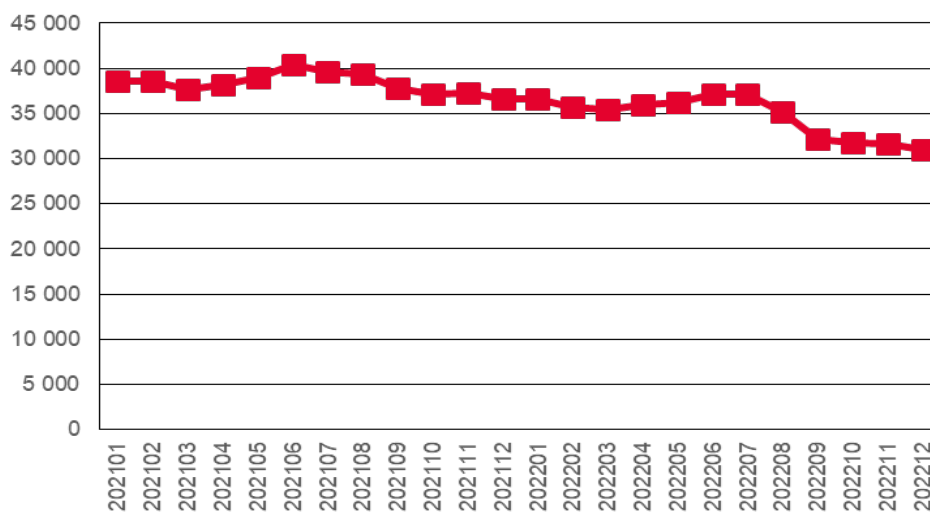
Lönerna för *samtliga studerande* ligger relativt jämnt fram till höstterminen 2022 då de minskar och andelen som saknar inkomst ökar. Det beror i huvudsak på att allt fler övergår till studier, i många fall med studiemedel. Att ha studiemedel begränsar möjligheterna till höga inkomster i allmänhet.⁷¹

⁷⁰ De inkomstuppgifter som redovisas är inkomster av kontant bruttolön från svenska arbetsgivare såsom de har redovisats till Skatteverket inom ramen för arbetsgivares skyldighet att redovisa uppgifter (AGI). I inkomstuppgifterna redovisas endast de som har haft någon inkomst under månaden. Inga skattepliktiga ersättningar från socialförsäkringssystemet eller skattefria bidrag ingår och inte heller inkomster av näringsverksamhet eller kapital. I avsnittet likställs därför inkomsterna med lön.

⁷¹ Studiemedel har en inkomstgräns (fribelopp) för hur mycket man får tjäna innan studiemedlen påverkas.

Diagram 6.5 Reallön januari 2021 till december 2022

Samtliga studerande med omställningsstudiestöd 2023, median, kronor^{1,2}

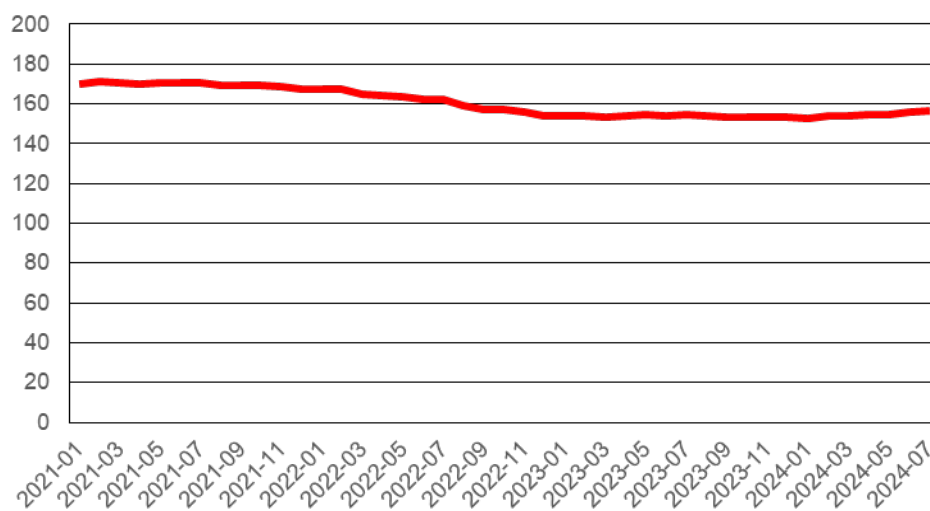

¹ Medianlönen är beräknad bland dem som har arbetsinkomster som överstiger en krona.

² Lönerna har inflationsjusterats utifrån konsumentprisindex (KPI) för september 2024.

I den översiktliga jämförelsen mellan studerande och samtliga arbetstagare redovisar vi alltså reallöner, det vill säga inflationsjusterade löneinkomster. Måttet redogör således både för löneutvecklingen och lönernas köpkraft. Reallönerna i Sverige sjönk under 2022 och 2023. Under 2024 visar preliminära uppgifter dock på en viss återhämtning. Vid en jämförelse mellan januari 2021 och juli 2024 minskade reallönen med 7,9 procent för arbetstagare i hela landet.

Diagram 6.6 Reallöneindex (KPI) i Sverige, januari 2021–juli 2024^{1,2,3}

¹ Källa: Medlingsinstitutet och SCB.

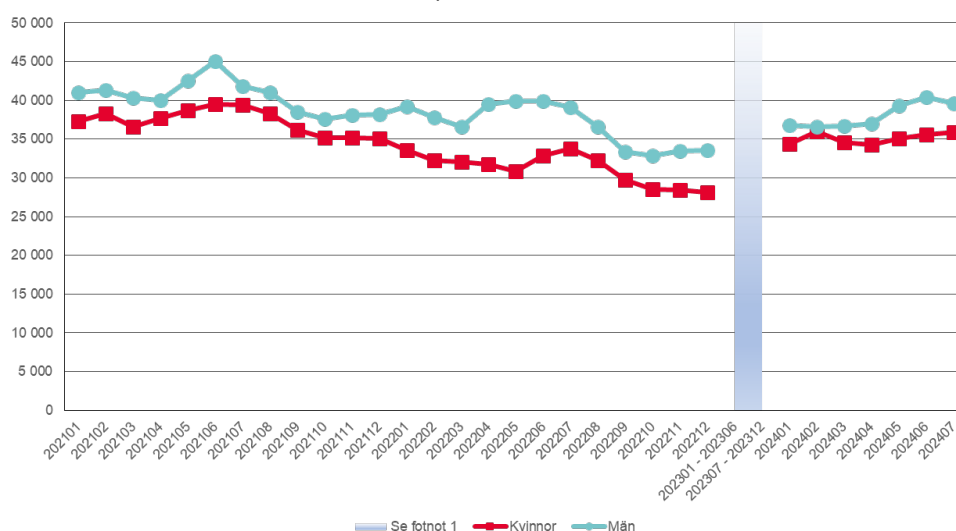
² Index, 1995 = 100

³ Baseras på definitiva löneutfall till och med oktober 2023, därefter preliminära utfall, säsongsrensade värden.

Det finns cirka 540 individer som studerade med omställningsstudiestöd under 2023 som har *avslutat sina studier*. Männerna som hade avslutat sina studier hade högre löneinkomster än kvinnorna före studierna. Både för män och kvinnor är reallönen något lägre i juli 2024 jämfört med januari 2021.

Diagram 6.7 Reallön januari 2021 till juli 2024

Personer som fick omställningsstudiestöd under 2023 och bedöms vara klara med sina studier, fördelat på kön och månad, median, kronor^{2,3}

¹ I diagrammet redovisas inte inkomster när studier med omställningsstudiestöd bedrivs. Se bilaga 4 för mer information.

² Lönerna har inflationsjusterats utifrån konsumentprisindex (KPI) för september 2024.

³ Medianlönen är beräknad bland dem som har arbetsinkomster som överstiger en krona.

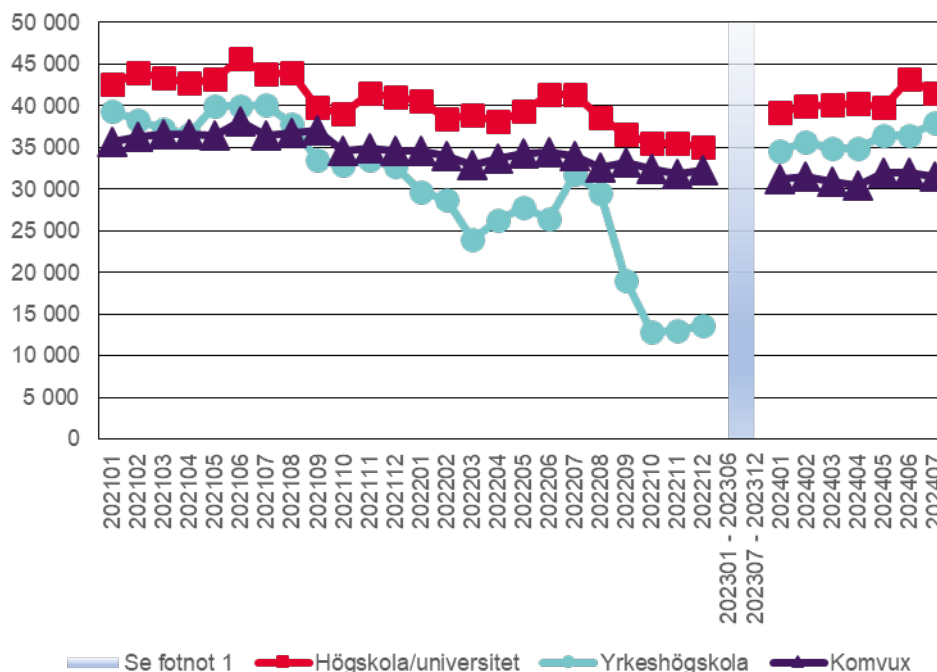
Reallönerna för samtliga som studerade med omställningsstudiestöd som hade avslutat sina studier minskade med 6,3 procent mellan januari 2021 och juli 2024.⁷² Minskningen var alltså, i denna översiktliga jämförelse, något lägre än löneminskningen för samtliga löntagare i landet. Det vill säga löneutvecklingen för dem som studerade med omställningsstudiestöd var lite bättre. Om det berodde på högre löner eller till exempel på omfattningen på arbetet, är inte känt. Uppföljningstiden är ännu väldigt kort. Dessutom är det bara ett mindre antal studerande som har avslutat studierna.

Studerande inom olika skolformer hade varierande inkomster före studierna med omställningsstudiestöd. De som läste på yrkeshögskolan började sina studier tidigare än övriga skolformer, vilket innebär att inkomsterna föll tidigare än för andra studerande. Både före och efter studierna hade de som läste på universitet och högskola högre inkomster än övriga. Efter studierna återgick inkomsterna till liknande nivåer som före studierna för personer som läste både vid universitet och högskola och vid yrkeshögskola. För studerande som läste på komvux var löneinkomsterna något lägre efter studierna.

⁷² Avser reallön från arbetsgivardeklarationer (AGI) exklusive inkomster från socialförsäkringar och studiestöd, median.

Diagram 6.8 Reallön januari 2021 till juli 2024

Personer som bedöms vara klara med sina studier och fick omställningsstudiestöd under 2023, fördelade efter skolform, median, kronor^{2,3,4}

¹ I diagrammet redovisas inte inkomster när studier med omställningsstudiestöd bedrivs. Se bilaga 4 för mer information.

² Lönerna har inflationsjusterats utifrån konsumentprisindex (KPI) för september 2024.

³ Medianlönen är beräknad bland dem som har arbetsinkomster som överstiger en krona.

⁴ På grund av få observationer redovisas inte övriga skolformer.

Variationerna i lönerna har sannolikt att göra med vilken utbildning de studerande hade före studierna med omställningsstudiestöd. Av dem som studerade med omställningsstudiestöd på universitet och högskola hade 76 procent en eftergymnasial utbildning som var tre år eller längre. Motsvarande andelar bland studerande vid yrkeshögskolan och komvux var 28 respektive 11 procent.

6.1.3 Mindre än hälften byter bransch

Inom vilken bransch arbetade de studerande innan de påbörjade sina studier och har de bytt bransch efter studierna? Den här genomgången gäller *samtliga* studerande som har en bransch för arbete registrerad under respektive månad.⁷³ De som har *avslutat sina studier* återkommer vi till sist i avsnittet.

⁷³ I det här avsnittet redovisas inom vilka branscher de studerande arbetade i juli 2021, det vill säga ungefär ett och ett halvt år före det år studierna med omställningsstudiestöd bedrevs. Den bransch de arbetade inom i juli 2021 jämför vi sedan med den registrerade branschen i juli 2024, vilket är den senast tillgängliga tidpunkten. Att vi använder juli månad kan ha en viss påverkan på utfallet i och med att juli kan vara en månad när man arbetar inom en annan sektor än det som är ens ordinarie område för arbete.

Samtliga studerande med branschtillhörighet

Av dem som fanns registrerade som arbetande inom en bransch både i juli 2021 och i juli 2024, var det 39 procent av individerna som hade bytt bransch efter att de fått omställningsstudiestöd och 61 procent som arbetade kvar i samma bransch.

Tabell 6.1 Bransch för arbete för dem som studerade med omställningsstudiestöd under 2023¹
Juli 2021 och juli 2024

Bransch för arbete ²	Andel juli 2021 ³			Andel juli 2024 ³		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
Utbildning	18,2 %	8,4 %	14,5 %	15,0 %	7,7 %	12,2 %
Öppna sociala insatser	17,3 %	6,9 %	13,3 %	17,9 %	8,6 %	14,4 %
Hälsa- och sjukvård	9,6 %	3,7 %	7,4 %	14,1 %	3,8 %	10,2 %
Detaljhandel	7,1%	5,6%	6,5%	5,0%	3,3%	4,4%
Offentlig förvaltning	5,6%	6,1%	5,8%	5,5%	8,7%	6,7%
Vård och omsorg	5,3%	3,0%	4,4%	5,2%	3,0%	4,4%
Flera branscher ⁴	4,3%	4,2%	4,2%	7,0%	6,9%	6,9%
Parti- och provisionshandel	3,2%	5,3%	4,0%	1,7%	3,6%	2,4%
Landtransporter	1,4%	4,6%	2,6%	3,5%	1,4%	2,7%
Bygg och anläggningsverksamhet	0,5%	5,5%	2,4%	0,6%	5,0%	2,2%
Intressebevakning	2,6%	1,1%	2,1%	1,2%	5,2%	2,7%
Tillverkning av motorfordon	1,1%	3,0%	1,8%	0,7%	2,5%	1,4%
Magasinering m.m.	0,5%	3,1%	1,5%	0,7%	2,3%	1,3%
Byggande av hus	0,8%	2,6%	1,5%	0,5%	1,5%	0,9%
Arbetsförmedling	0,9%	2,1%	1,4%	1,6%	2,1%	1,8%
Dataprogrammering	1,2%	1,7%	1,4%	1,0%	3,1%	1,8%
Arkitekt och teknisk konsultverksamhet	1,0%	1,8%	1,3%	1,3%	3,3%	2,0%
Tillverkning av övriga maskiner	0,7%	2,0%	1,2%	0,6%	0,9%	0,7%
Handel med och reparation av motorfordon	0,4%	2,2%	1,1%	0,5%	0,9%	0,6%
Fastighetsverksamhet	0,8%	1,2%	1,0%	0,9%	1,8%	1,2%
Övriga branscher	17,5%	26,3%	20,3%	16,1%	24,9%	18,8%

¹ De fick även omställningsstudiestödet utbetalat under 2023.

² För en kort exemplifiering av vad de olika branscherna innehåller hänvisas till bilaga 4.

³ Tabellen är sorterad efter de största branscherna för arbete i juli 2021. Det var 4,9 procent som saknade bransch för arbete i juli 2021 och 18,0 procent saknade bransch i juli 2024. De som saknade bransch ingår inte i tabellen. Branscherna summerar således till 100 procent. Områden som hade kommit till om listan hade utgått från juli 2024: "Verksamheter som utförs av huvudkontor" och "Finansiella tjänster". N juli 2021=4925, N juli 2024=4245.

⁴ De individer som arbetade inom mer än en bransch under månaden, alternativt på ett företag som tillhörde flera branscher.

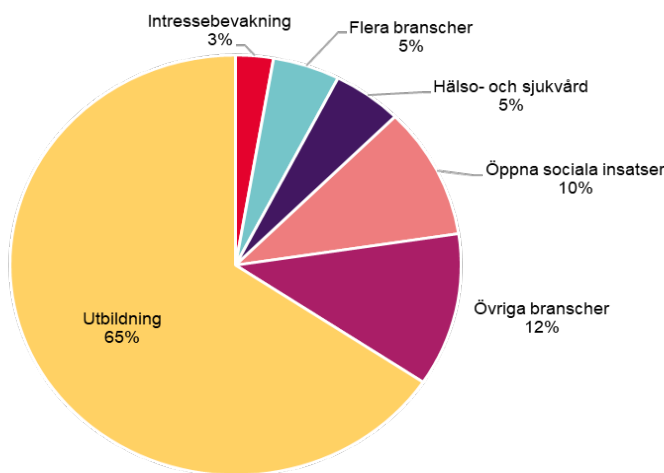
Utbildning var den största branschen för arbete i juli 2021. Rörligheten var förhållandevis stor inom utbildningsbranschen och många flödade både in och ut ur

branschen, som dock hamnade på ett nettominus. Många lämnade också branschen ”detaljhandel” till förmån för andra branscher.

Även inom hälso- och sjukvårdsområdet var det många som bytte bransch, men med ett slutligt överskott. Likaså var det vanligt att byta till eller från området ”öppna sociala insatser”. I det senare fallet stannade antalet arbetande på ett mindre överskott.

Andelen av de studerande som har lämnat branscherna varierar mellan de sex största branscherna för arbete. Följande diagram är tänkta att ge en bild av var de som arbetade inom dessa sex branscher i juli 2021 tog vägen.

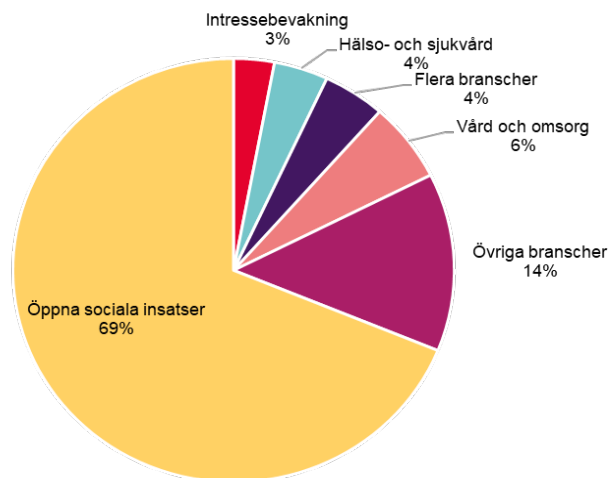
Diagram 6.9 Från arbete inom utbildning (juli 2021), till arbete i... (juli 2024)¹

¹ De som saknade bransch i juli 2024 (113 individer) ingår inte i diagrammet. De branscher som ingår summerar därmed till 100 procent. N=602.

Av de som arbetade i utbildningsbranschen i juli 2021 var det 65 procent som fanns kvar i branschen i juli 2024. De hade mestadels studerat inom området pedagogik och lärarutbildning, inte sällan kompletterande pedagogisk utbildning. Därefter studerade många också på fristående kurser eller till en masterexamen.

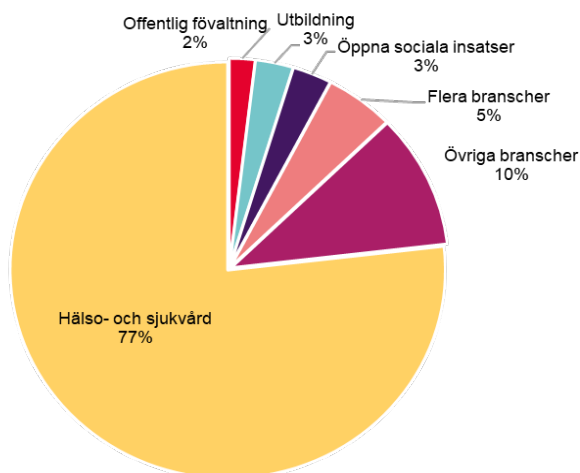
Diagram 6.10 Från arbete inom öppna sociala insatser (juli 2021), till arbete i...(juli 2024)¹

¹ De som saknade bransch i juli 2024 (87 individer) ingår inte i diagrammet. De branscher som ingår summerar därmed till 100 procent. N=570.

De 69 procent som arbetade kvar inom området ”öppna sociala insatser” i juli 2024 studerade mestadels på utbildningar som tillhörde huvudinriktningen pedagogik och lärarutbildning, på fristående kurser eller på utbildningar med huvudinriktning inom hälso- och sjukvårdsområdet. Bland övriga var spridningen av utbildningar stor, men till exempel de som arbetade inom hälso- och sjukvårdsområdet i juli 2024 hade relativt ofta studerat en utbildning med huvudinriktning hälso- och sjukvård.

Diagram 6.11 Från arbete inom hälso- och sjukvård (juli 2021), till arbete i...(juli 2024)¹

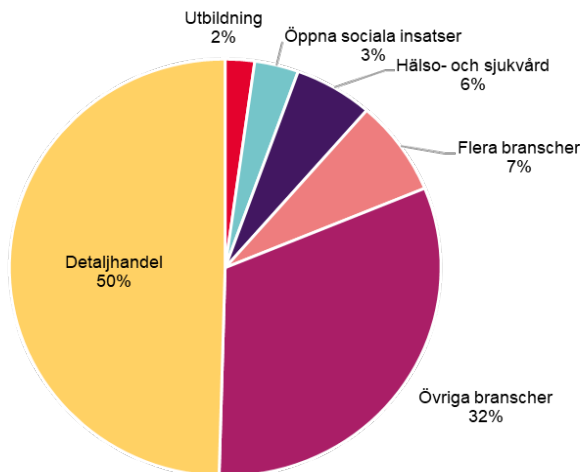

¹ De som saknade bransch i juli 2024 (46 individer) ingår inte i diagrammet. De branscher som ingår summerar därmed till 100 procent. N=316.

Bland dem som arbetade inom hälso- och sjukvårdsbranschen före studierna var det vanligt att vara kvar i samma bransch i juli 2024 – 77 procent var kvar i branschen. De som fortsatte att arbeta i hälso- och sjukvårdsbranschen studerade ofta en utbildning med inriktning hälso- och sjukvård, till exempel sjuksköterskeutbildning, men många

studerade även fristående kurser eller mot en masterexamen. De som bytte bransch studerade på utbildningar med varierande huvudinriktning.

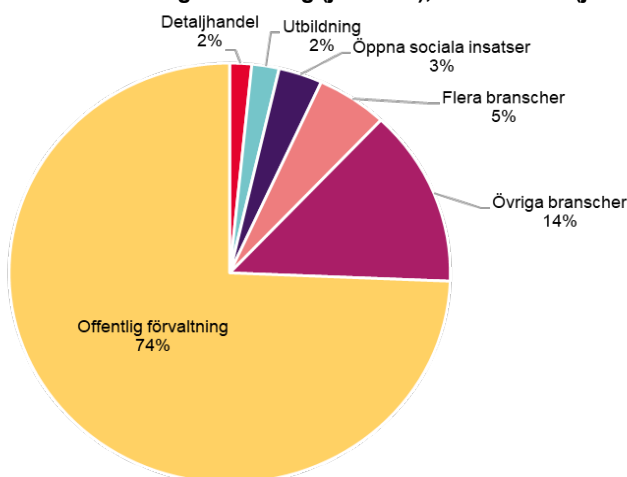
Diagram 6.12 Från arbete inom detaljhandel (juli 2021), till arbete i...(juli 2024)¹

¹ De som saknade bransch i juli 2024 (50 individer) ingår inte i diagrammet. De branscher som ingår summerar därmed till 100 procent. N=272.

Detaljhandel var den bransch där andelen som arbetade kvar var lägst – 50 procent arbetade kvar i branschen. Den hälft som arbetade kvar studerade oftast inom området företagsekonomi, handel och administration. En del studerade även på fristående kurser eller inom området informations- och kommunikationsteknik. Även här studerade de som bytte bransch på utbildningar med varierande huvudinriktning.

Diagram 6.13 Från arbete inom offentlig förvaltning (juli 2021), till arbete i...(juli 2024)¹

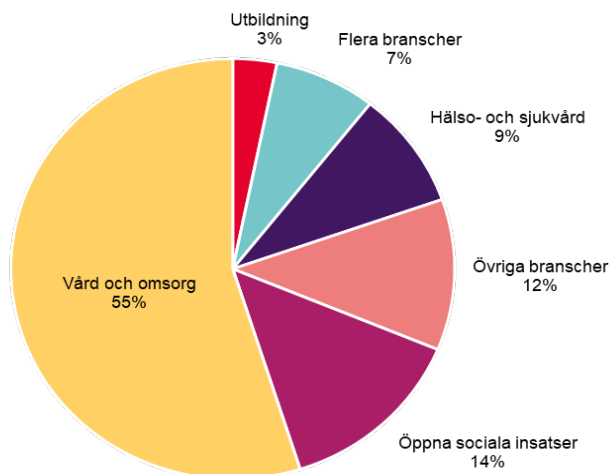

¹ De som saknade bransch i juli 2024 (38 individer) ingår inte i diagrammet. De branscher som ingår summerar därmed till 100 procent. N=242.

Många som arbetade inom branschen ”offentlig förvaltning” under 2021 fanns kvar i samma bransch i juli 2024. Av dessa hade flest studerat fristående kurser eller mot en

masterexamen. Det är också noterbart att många studerade inom området säkerhetstjänster.

Diagram 6.14 Från arbete inom vård och omsorg (juli 2021), till arbete i...(juli 2024)¹

¹ De som saknade bransch i juli 2024 (29 individer) ingår inte i diagrammet. De branscher som ingår summerar därmed till 100 procent. N=188.

Relativt många som arbetade i vård- och omsorgsbranschen under 2021 hade bytt bransch 2024. Men 55 procent arbetade kvar i branschen och dessa studerade mestadels fristående kurser eller inom området utbildning och pedagogik. Bland de som bytte bransch till ”öppna sociala insatser” var det vanligast att studera en utbildning inom hälso- och sjukvård. Bland dem som bytte till branschen ”hälso- och sjukvård” var det också vanligast att studera en utbildning med huvudinriktning inom samma område.

Vanligast att byta bransch var det alltså bland dem som arbetade inom detaljhandel eller inom vård och omsorg i juli 2021. Av dem som arbetade inom detaljhandel var det hälften som hade bytt till en annan bransch i juli 2024. Minst vanligt var det att byta bransch för dem som arbetade inom hälso- och sjukvård och inom offentlig förvaltning. I dessa branscher var det 23 respektive 26 procent som bytte bransch mellan juli 2021 och juli 2024.

Det kan i sammanhanget vara viktigt att påpeka att det inte är samma sak att byta arbete som att byta bransch. Det är fullt möjligt att byta arbete (och yrke) från exempelvis undersköterska till sjuksköterska utan att för den skull byta bransch. Samtidigt är det givetvis möjligt att behålla sitt yrke, till exempel ekonom, men att byta till en annan bransch.

Studering som har avslutat sina studier

De 540 studerande som bedöms ha *avslutat sina studier* (se bilaga 4) är så få att de inte lämpar sig för en fördelning per bransch före studierna, för att sedan fördela dem efter de branscher de gått till. I stället redovisar vi andelen av personerna som arbetade i en viss bransch före studierna och andelen som arbetade i branschen efter studierna.

Av dem som bedöms ha avslutat sina studier var det 52 procent som hade bytt bransch och 48 procent som arbetade kvar i samma.

Tabell 6.2 Bransch för arbete i juli 2021 och juli 2024

Personer som bedöms vara klara med sina studier och fick omställningsstudiestöd under 2023, de fem största branscherna, andel studerande i procent¹

	Bransch juli 2021	Bransch juli 2024	Förändring
Utbildning	13,6 %	9,7 %	-3,9
Öppna sociala insatser	11,0 %	11,2 %	0,2
Offentlig förvaltning	6,9 %	7,1 %	0,2
Detaljhandel	6,5 %	3,9 %	-2,6
Hälso- och sjukvård	6,3 %	8,2 %	1,9

¹ Andelsberäkningen inkluderar, i motsats till andelsberäkningen tidigare i detta avsnitt, dem som saknar bransch. I juli 2021 var det 3 procent som saknade bransch för arbete och i juli 2024 var det 7,6 procent som saknade bransch för arbete. Det finns flera anledningar till att bransch saknas. Exempelvis kan man vara arbetslös. Förändring i procentenheter.

Det är givetvis riskabelt att dra några mer långtgående slutsatser från ett så litet antal studerande som 540, men det tycks som om utbildningsbranschen och detaljhandelsbranschen minskar, samtidigt som hälso- och sjukvårdsbranschen ökar. Flödena till och från de olika branscherna är större än nettoförändringen – det tillkommer till exempel personer som börjar arbeta inom utbildning likväl som personer slutar arbeta i branschen.

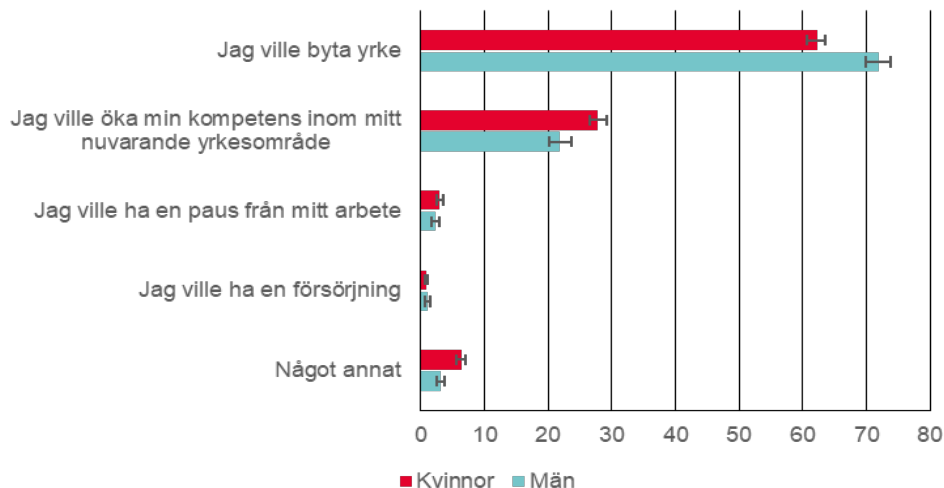
6.2 Sysselsättning och etablering enligt de studerande

Vi har även genomfört en enkätundersökning riktad till studerande med omställningsstudiestöd (se bilaga 1). I detta avsnitt redovisas de studerandes svar på frågor om varför de började studera och vad studierna ledde till eller bedömdes leda till. Bara frågeställningar som inte redan har belysts av registeruppgifterna tas upp i genomgången.

6.2.1 Byta yrke vanligaste orsaken att börja studera

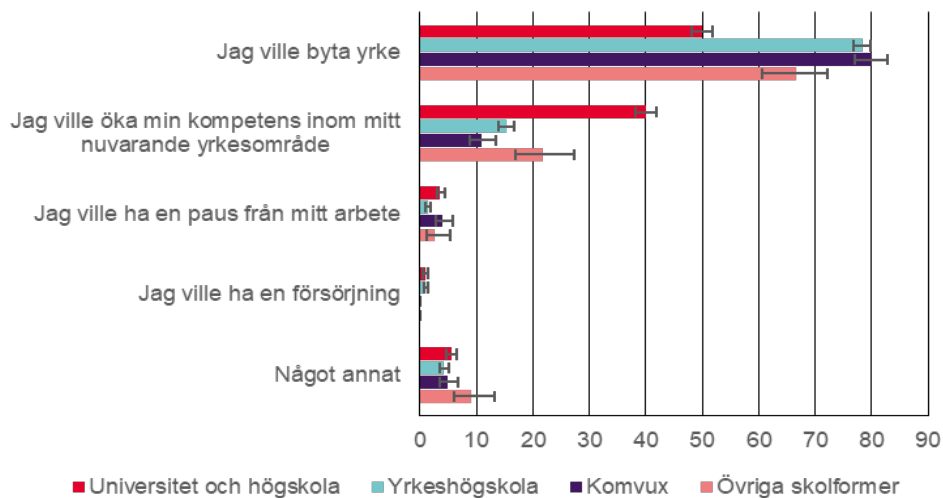
Av dem som studerade med omställningsstudiestöd under 2023, och som inte hade studiemedel under terminen dessförinnan, svarade 66 procent att den huvudsakliga anledningen till studierna var att de ville byta yrke. Därefter svarade 26 procent att de ville öka sin kompetens inom det nuvarande yrkesområdet. Både kvinnor och män hade yrkesskifte som första alternativ, följt av att utveckla sin kompetens i det befintliga yrket. Kvinnorna svarade något oftare än männen att de började studera för att utveckla kompetensen inom det nuvarande yrkesområdet. Männen siktade oftare på att byta yrkesområde.

Diagram 6.15 Svar på frågan "Vilken var den huvudsakliga anledningen till att du började studera med omställningsstudiestöd? Välj det alternativ som passar bäst in på dig."
Fördelat efter kön, andelar i procent

Att kvinnorna oftare än männen studerade för att utveckla sig inom det nuvarande yrket hänger samman med att den kvinnliga dominansen var stor inom universitet och högskola, men att könsfördelningen var jämn på yrkeshögskolan. De som studerade inom yrkeshögskola började betydligt oftare att studera för att de tänkte byta yrke än de som studerade inom universitets- och högskoleområdet. Det är naturligt mot bakgrund av utbudet av utbildningar, där yrkeshögskolan har många yrkesutbildningar som är mellan ett och två år och som tillgodoser en individs hela kunskapsbehov för att kunna arbeta inom det området. Högskolan kan sägas ha fler utbildningar av fortbildande karaktär.

Diagram 6.16 Svar på frågan "Vilken var den huvudsakliga anledningen till att du började studera med omställningsstudiestöd? Välj det alternativ som passar bäst in på dig."
Fördelat efter skolform, andelar i procent

Kvinnor är även äldre än män och äldre studerar oftare för att utveckla sig inom det befintliga yrket. Detsamma gäller för dem som kommer från offentlig sektor, en grupp som också är kvinnodominerad. Vidare svarade de som studerade på deltid ofta att de skulle öka kompetensen inom den nuvarande yrkesområdet, medan heltidsstudenter ofta svarade att de skulle byta yrke.

Sett till de utbildningar de studerande läste, är det stora skillnader mellan att studera för att byta yrke och att studera för att öka sina kunskaper inom det befintliga yrkesområdet. Andelen som studerade för att byta yrke varierade mellan 33 procent (övriga utbildningar/masterutbildningar) och 97 procent (säkerhetstjänster).

6.2.2 Vad ledde studierna med omställningsstudiestöd till?

I det här avsnittet kommer vi att beskriva arbetsmarknadssituationen för dem som i enkäten svarade att de inte längre studerar med omställningsstudiestöd.⁷⁴ Det rör sig om 600 personer. De resultat som redovisas gäller situationen *efter genomförda studier*.

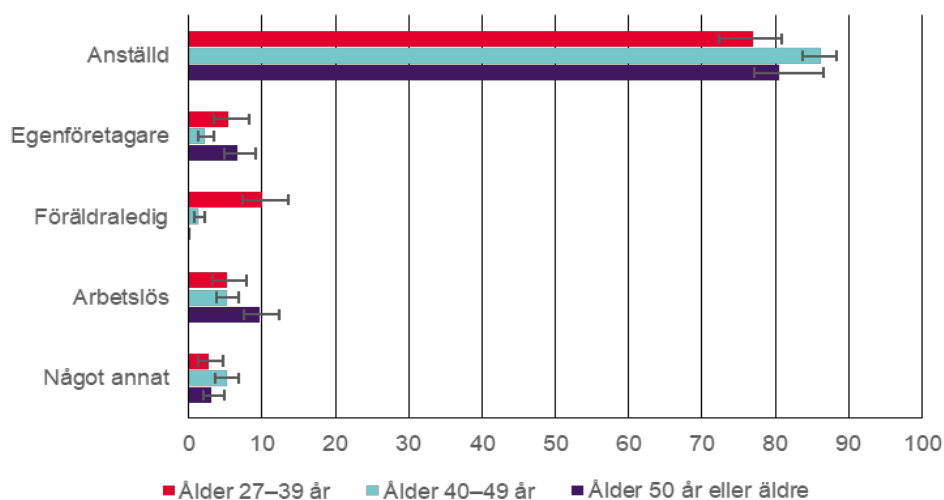
Resultaten är i stora drag jämförbara med resultaten enligt de registeruppgifter som finns beskrivna i avsnitt 6.1 ovan. I enkätundersökningen hade vi dock lite fler svarsalternativ, exempelvis var egenföretagare ett möjligt svar, vilket gör att vi ändå redovisar vissa uppgifter i detta avsnitt som motsvaras av de redan redovisade registeruppgifterna.

Majoriteten, 82 procent, av dem som inte längre studerar angav att de arbetar som huvudsaklig sysselsättning. Därutöver var det 7 procent som svarade att de är arbetslösa, 4 procent att de är egenföretagare och 3 procent att de är föräldralediga. Återstående 4 procent svarade att de gör något annat. Kvinnor och män svarade likartat, med undantaget att kvinnor i lite högre utsträckning angav att de är föräldralediga och män lite oftare att de är egenföretagare.

Även studerande i olika åldrar besvarar frågorna på liknande sätt. Personer som var mellan 27 och 39 år var dock lite oftare föräldralediga och lite mer sällan arbetande efter studierna, jämfört med övriga.

⁷⁴ Frågan var "Är du studerande idag?" och svarsalternativen var "Ja", "Nej, jag har slutfört mina studier", "Nej, jag har tagit en paus från mina studier" och "Nej, jag har avbrutit mina studier". Det betyder att gruppen innehåller både de som är klara med studierna och de som av någon anledning inte har slutfört dem.

Diagram 6.17 Svar på frågan "Vilken är din huvudsakliga sysselsättning idag?"
Fördelat efter ålder, andelar i procent

Inte heller mellan studerande inom olika skolformer finns det några större skillnader i sysselsättning efter studierna. Andelen som svarade att de arbetar ligger på omkring 80 procent oavsett skolform. Andelen arbetslösa är högst bland dem som studerade på komvux, medan den är lägst bland dem som studerade på universitet och högskola.

Andelen som arbetar och är sysselsatta efter studierna är alltså enligt enkätsvaren något lägre än enligt registeruppgifterna. Det hänger sannolikt samman med att kategorin "sysselsatt" i registeruppgifterna går före övriga kategorier. Den som var både "sysselsatt" och "arbetslös" räknas alltså, enligt registeruppgifterna, som sysselsatt.

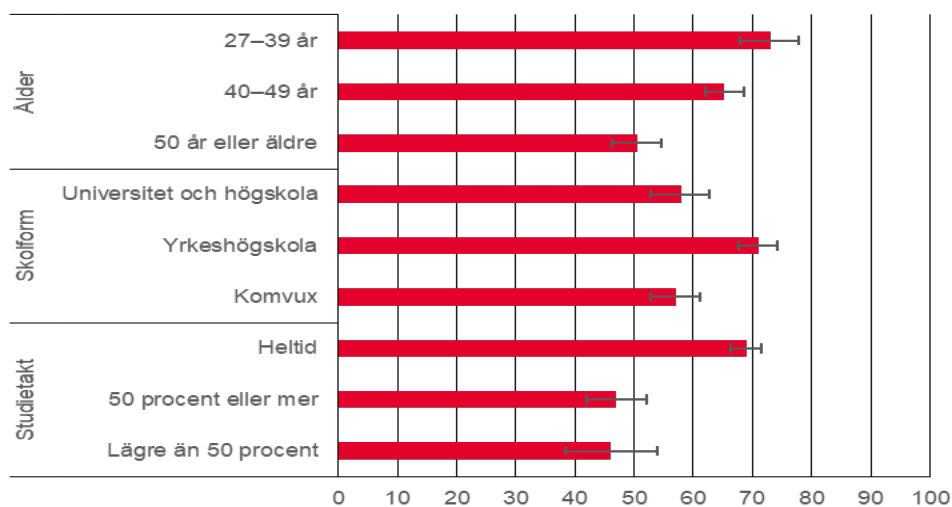
Eftersom det var så pass få som svarade att de varken studerar eller arbetar, kommer vi i resten av avsnittet att fokusera på dem som svarat att de arbetar eller är egenföretagare efter studierna.

En majoritet fick en ny roll på arbetet efter studierna

I enkätundersökningen frågade vi också de studerande om de hade fått en ny roll eller befattning på arbetet efter sina studier. Med roll eller befattning menar vi en position på en befintlig eller ny arbetsplats. Det var 62 procent oavsett kön som svarade att de fått en ny roll eller befattning.

Andelen som svarade att de hade bytt roll eller befattning var högre bland yngre än äldre och högre bland yrkeshögskolestuderande än bland övriga studerande. Även heltidsstuderande svarade oftare än deltidsstuderande att de hade fått en annan roll eller befattning efter studierna.

Diagram 6.18 Svar på frågan "Har du fått en annan roll eller befattning efter studierna med omställningsstudiestöd?"¹ Andel som svarat "ja".
Fördelat efter ålder, skolform² och studietakt, andelar i procent

¹ Endast de som svarat att de i huvudsak är anställda eller egenföretagare fick besvara denna fråga.

² De som studerat inom övriga skolformer finns inte redovisade i diagrammet eftersom antalet var för få.

De som studerade med studiemedel terminen innan de tog omställningsstudiestöd svarade oftare att de hade bytt roll efter studierna. Det var 71 procent av dem som hade studiemedel före studierna med omställningsstudiestöd som bytte roll, jämfört med 57 procent av dem som kan kallas "nya" studerande.⁷⁵

Det är stora nedläggningar och personalbesparingar på gång inom mitt tidigare yrke och nu får jag en möjlighet att omskola mig och byta karriär så jag kan få ett nytt jobb och en ny karriär. Känns positivt för framtiden och fler borde få skola om sig och bredda sina möjligheter.

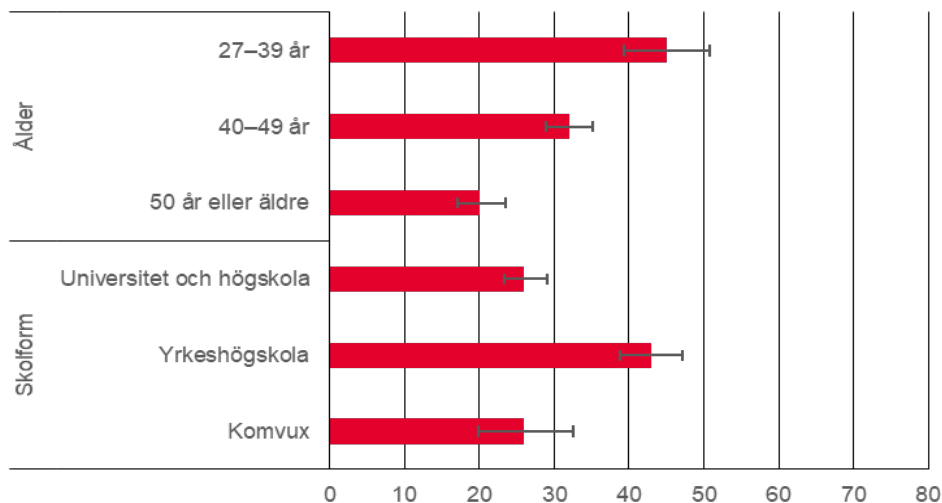
-Kvinna, 45 år

Nästan en tredjedel anger att de fick högre lön efter studierna

Av dem som slutat studera och nu arbetar eller är egenföretagare svarade 30 procent oavsett kön att de har fått högre lön tack vare sina studier med omställningsstudiestöd. Yngre och studerande som läst på yrkeshögskola har oftare fått högre lön än andra, vilket sannolikt hör samman med att de oftare byter bransch eller befattning.

⁷⁵ De behöver inte vara nya studerande bara för att de inte hade studiemedel före, utan kan ha studerat utan studiemedel eller haft ett tillfälligt uppehåll i sina studier.

Diagram 6.19 Svar på frågan "Har du fått högre lön tack vare dina studier med omställningsstudiestöd?"¹ Andel som svarat "ja".
Fördelat efter ålder och skolform, andelar i procent

¹ Endast de som svarat att de i huvudsak är anställda eller egenföretagare fick besvara denna fråga.

² De som studerat inom övriga skolformer finns inte redovisade i diagrammet eftersom antalet var för få.

Heltidsstuderande svarade oftare att de hade fått högre lön efter studierna. Av de heltidsstuderande svarade 34 procent att de höjt sin lön efter studierna, jämfört med 24 procent av de deltidstuderande.

Tack vare omställningsstudiestödet, lånedelen och det extra bidraget har jag klarat mig ekonomiskt och precis hållit näsan ovanför vattenytan. Jag har nu ett jobberbjudande när mina studier är klara med en lönebild som är nästan dubbelt så hög som det jag har haft.

-Kvinna, 57 år

De studerandes svar om sin löneutveckling tyder sammanfattningsvis på att det finns ett visst samband mellan studierna och en högre lön.

6.2.3 Högre förväntningar bland dem som fortfarande studerar

Finns det några skillnader mellan studerande som fortfarande var i studier och dem som hade avslutat sina studier? Frågorna till dessa grupper var inte exakt likadant utformade. De som har slutat studera svarade utifrån den aktuella situationen, medan de som fortfarande studerade fick bedöma vad de trodde om framtiden.⁷⁶

De som var i studier hade en mer positiv syn på sina möjligheter på arbetsmarknaden efter studierna än de som hade slutat studera. Ett exempel är att 98 procent av dem

⁷⁶ Ett exempel är att nuvarande studerande får följande fråga: "Tror du att dina studier kommer att minska risken för dig att hamna i arbetslöshet?". De som avslutat sina studier får följande fråga: "Tror du att dina studier med omställningsstudiestöd har minskat risken för dig att hamna i arbetslöshet?"

som fortfarande studerade trodde att de kommer att få ett annat arbete eller en annan roll på arbetet efter studierna. Av dem som slutat studera var det 62 procent som svarade att de faktiskt hade fått en annan roll eller befattning.

Av dem som inte längre studerade svarade 65 procent att de trodde att studierna med omställningsstudiestöd hade minskat risken för arbetslöshet. Av dem som fortfarande studerade var det 87 procent som bedömde att studierna kommer att minska risken. Svaren skiljer sig även åt när det gäller förväntningar på den kommande karriären. Där är frågan i princip likadant formulerad för alla grupper.⁷⁷ Nästan alla, 95 procent, av dem som var i studier trodde att deras karriär kommer att gynnas av studierna, medan 82 procent av dem som hade slutat studera svarade samma sak.

Det tycks alltså finnas en mer försiktig syn på framtidsutsikterna bland dem som hade slutat studera i jämförelse med dem som fortfarande studerade. Något både nuvarande och tidigare studerande är överens om är dock att studierna har eller kommer att utveckla deras yrkesmässiga kompetens. Det svarar 91 procent av tidigare studerande och 99 procent av de studerande.

6.3 Sammanfattning

- De allra flesta var anställda när de började studera. Efter studierna var nästan alla fortfarande sysselsatta och anställda, men en något högre andel var arbetslösa. Det kan hänga samman med att de var på väg att bli arbetslösa i samband med att de började studera.
- De som har avslutat sina studier hade något lägre reella löneinkomster efter studierna än före. I en översiktlig jämförelse med samtliga arbetstagare i landet hade de som studerade med omställningsstudiestöd dock en något bättre löneutveckling. Uppföljningstiden är dock för kort och antalet studerande som har avslutat studierna för litet för att kunna bedöma löneutvecklingen för dem med omställningsstudiestöd.
- Det var 39 procent av samtliga studerande som bytte bransch. Av dem som inte längre studerade hade drygt hälften bytt bransch. En sammantagen bedömning pekar därmed på att knappt hälften av de studerande byter bransch och att drygt hälften stannar kvar i den bransch de befann sig före studierna.
- Det är något vanligare att byta roll eller befattning efter studierna än att byta bransch. Andelen som svarade att de hade bytt roll på jobbet var 62 procent av dem som hade avslutat sina studier.
- De som fortfarande studerade hade mer positiv syn på vad studierna kunde leda till, än de som hade avslutat sina studier. Samtliga hade dock en positiv bild av hur deras arbete påverkades, eller skulle komma att påverkas, av studierna.

⁷⁷ Nuvarande studerande får frågan ”Tror du att dina studier kommer att gynna din karriärutveckling?” och de som avslutat sina studier får frågan ”Tror du att dina studier med omställningsstudiestöd kommer att gynna din karriärutveckling?”

7 Studerandes erfarenheter av att studera med omställningsstudiestöd

Hur var de studerandes kunskapsläge när de ansökte om omställningsstudiestöd? Hur var deras ekonomi under studietiden och hur ser de på behovet av ett studiestöd som omställningsstudiestödet? Detta är viktiga beståndsdelar när det kommer till att göra en bedömning av införandet, behoven och studievillkoren. I det här avsnittet går vi igenom de studerandes egna erfarenheter av studier med omställningsstudiestöd.⁷⁸

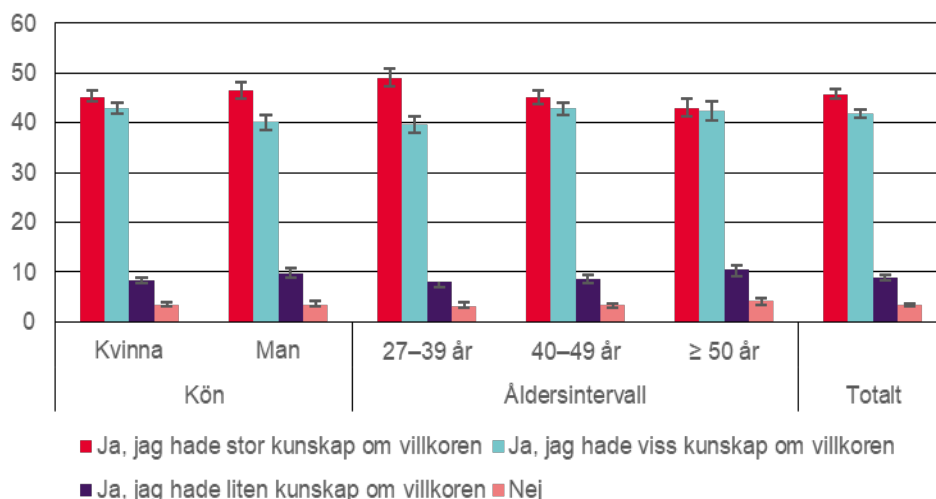
7.1 Studerandes kunskapsläge

Den egenupplevda kunskapen om villkoren är god bland de studerande som får omställningsstudiestöd. Knappt 90 procent av de studerande som fått stödet hade viss eller stor kunskap om villkoren innan de ansökte. En förhållandevis liten grupp (4 procent) kände inte till vilka villkor som gällde innan de ansökte. Resultatet är väntat eftersom de som fick omställningsstudiestöd sannolikt är betydligt mer pålästa om stödets villkor jämfört med samtliga som ansökte.

Ser vi till olika studerandegrupper så är det små eller inga skillnader mellan de flesta grupper. Den yngsta ålderskategorin, 27–39 år, tycks ha haft något större kunskaper om villkoren än äldre innan de ansökte.

Diagram 7.1 Svar på frågan "Kände du till vilka villkor som gällde för att få omställningsstudiestödet?"

Fördelat på kön och åldersintervall, andelar i procent

⁷⁸ För mer information om enkätundersökningen och enkätfrågorna hänvisas till bilaga 1.

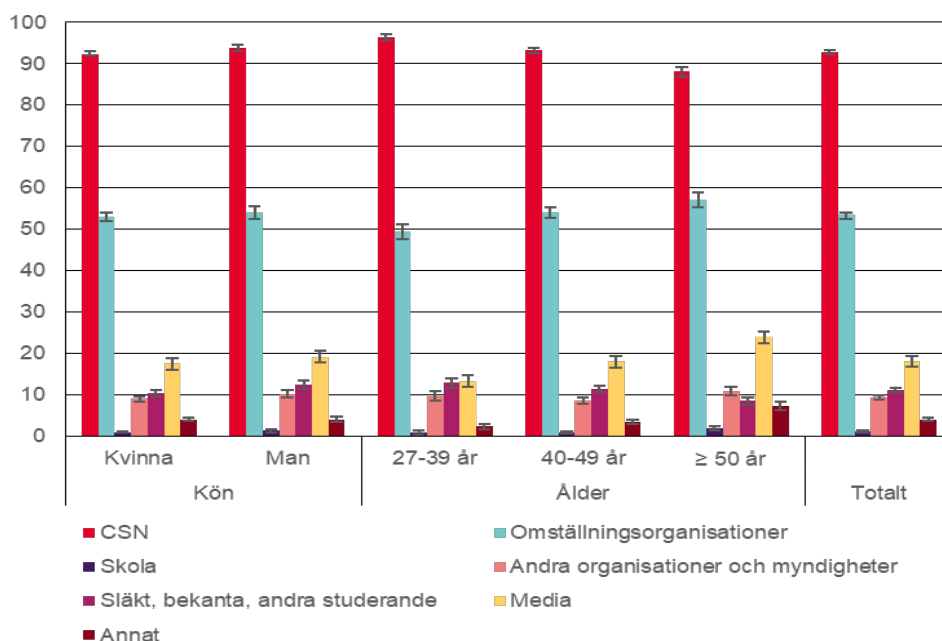
Något som också är tydligt är att de som beviljades stödet i den andra ansökningsomgången⁷⁹ hade något större kännedom om stödets villkor (49 procent hade stor kunskap om villkoren) jämfört med dem som beviljades stödet i den första ansökningsomgången (40 procent).⁸⁰ Det är en naturlig utveckling i och med att stödet var nytt och med anledning av att det är sannolikt att kunskaperna om regelverket och villkoren ökar allt eftersom.

7.1.1 CSN och omställningsorganisationer är vanliga källor till information om villkoren för stödet

Det är tydligt att det finns två huvudsakliga källor när studerande ska inhämta information om omställningsstudiestödets regler och villkor. Den vanligaste källan till information är CSN där 93 procent av de studerande fått information om stödet. Den andra vanliga källan är information från omställningsorganisationer där 53 procent av de studerande fått information. Relativt vanligt är det också att få information via media.

Det förekommer dock vissa mindre skillnader framför allt mellan studerande i olika åldrar. Inom samtliga åldersgrupper är CSN den klart vanligaste källan till information. Äldre studerande är dock något mer benägna att hitta information via andra kanaler än CSN och då främst från omställningsorganisationer och media.

Diagram 7.2 Svar på frågan "Var sökte du kunskap om villkoren för att få omställningsstudiestöd?"
Fördelat på kön och åldersintervall, andelar i procent.^{1,2,3}

¹ Frågan besvarades av dem som hade liten, viss eller stor kunskap om villkoren för omställningsstudiestödet före sin ansökan.

² I enkäten var det möjligt att välja fler än en informationskälla

³ Bland dem som svarat "annat" var facket och Google vanliga frisvar.

⁷⁹ För studier som startade 1 juli–31 december 2023

⁸⁰ För studier som startade 1 januari–30 juni 2023

7.1.2 Tre av tio tycker det är svårt att förstå villkoren för omställningsstudiestödet

Att omställningsstudiestödets regler och villkor är omfattande visar sig i enkäten. Trots att man fått stödet tycker tre av tio studerande att villkoren är svåra eller mycket svåra att förstå. En något större andel, fyra av tio studerande, tycker det är enkelt eller mycket enkelt att förstå villkoren. Resterande anser att reglerna varken är enkla eller svåra att förstå.

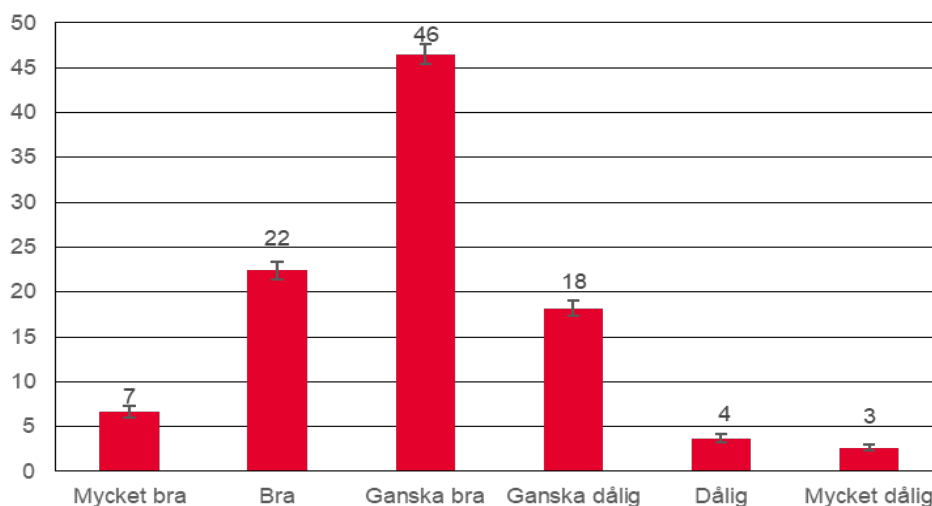
Bilden är generell, oavsett grupp är det ungefär lika stora andelar som uppfattar villkoren som svåra respektive lätta att förstå. Sannolikt är andelen som tycker villkoren är svåra att förstå lägre i gruppen som fått stödet jämfört med samtliga som ansökt.

7.2 Att studera med omställningsstudiestöd

Jämfört med andra former av studiestöd är omställningsstudiestödet ekonomiskt mer förmånligt. Men hur upplever de studerande själva sin ekonomiska situation?

Studerande med omställningsstudiestöd har en förhållandevis god ekonomisk situation jämfört med andra studerande. Bland dem som svarat, och fortfarande läste med omställningsstudiestödet vid enkättilfället, upplevde tre av fyra studerande sin ekonomi som ganska bra, bra eller mycket bra. Det innebär också att en av fyra studerande med omställningsstudiestöd upplevde sin ekonomi som ganska dålig, dålig eller mycket dålig.

Diagram 7.3 Svar på frågan "Hur upplever du din ekonomi under dina studier med omställningsstudiestöd?"
Andelar i procent¹

¹ Frågan besvarades av dem som svarade att de läste med omställningsstudiestöd vid tidpunkten för enkäten.

Jämfört med studiemedelstagare i samma ålder är upplevelsen av den ekonomiska situationen bättre bland dem som studerar med omställningsstudiestöd.⁸¹ En anledning är att omställningsstudiestödet mer förmånligt. Studerande med omställningsstudiestöd är också i högre grad etablerade på arbetsmarknaden, vilket bör innebära att man redan före studierna hade en bättre ekonomisk situation jämfört med studiemedelstagarna.

7.3 Åsikter om ansökanprocessen och handläggningstiderna

Drygt 40 procent av de svarande upplevde ansökanprocessen, det vill säga att lämna in en ansökan och eventuella kompletterande bilagor, som ganska svår eller svår. Var tredje studerande upplevde processen som enkel eller ganska enkel, medan resterande svarade att det varken var enkelt eller svår.

Svårt för oss som haft olika arbetsgivare och varit föräldraledig under senaste 8 åren att veta vad för intyg som behövdes och vem man skulle kontakta för alla olika delar.

- Kvinna 48 år

Det är små skillnader mellan olika grupper. Kvinnor uppfattar i något högre grad att processen var svår jämfört med män.

Vid införandet av omställningsstudiestödet var handläggningstiderna mycket långa, något som kan ha påverkat de studerandes upplevelse av ansökanprocessen.⁸² Det kan också de tekniska problem som det höga söktrycket skapade under de första ansökningsomgångarna.

Tekniska problem vid ansökan, då sidan kraschade. Mycket att fylla i och ta reda på innan ansökan.

- Kvinna 40 år

⁸¹ Se exempelvis CSN. Högskolestuderandes ekonomiska och sociala situation - en undersökning av situationen bland studerande i Sverige. CSN, rapport 2024:2. Dnr ADM2024:389.

⁸² Se till exempel CSN, rapport 2023:5.

7.4 Behovet av ett studiestöd som omställningsstudiestödet

Studerande med omställningsstudiestöd ser ett tydligt behov av omställningsstudiestödet. Hela 95 procent anser att det finns ett visst eller ett stort behov av omställningsstudiestöd.⁸³ Det finns också en stor enighet kring behovet. Kvinnor och män, äldre och yngre ser alla ett liknande behov av studiestödet. Detsamma gäller i stort sett alla andra undersökta grupper.

Jag tycker att omställningsstudiestödet är ett bra initiativ som behövs i samhället. Utan det hade jag inte haft möjlighet att studera.

- Kvinna 43 år

Det betyder inte att det inte finns några skillnader alls. De som har arbetat i privat sektor, de som är yngre och de som är män anser något oftare att det endast finns ett visst behov av omställningsstudiestöd.

En intressant fråga är varför det finns ett behov av omställningsstudiestöd. Något enkelt svar på frågan finns inte. En möjlig förklaring är emellertid att många började studera på grund av att de kunde få omställningsstudiestöd och att studier med studiemedel aldrig var aktuellt. Många som studerade med omställningsstudiestöd kommer dock från studier med studiemedel.⁸⁴ Det finns alltså fler förklaringar till det upplevda behovet av omställningsstudiestöd. En möjlighet är att studerande *knapp* klarar av ekonomin med studiemedel och att det förklarar behovet av det förmånligare omställningsstudiestödet.⁸⁵ Det är även möjligt att studerande med omställningsstudiestöd beaktar andra aspekter än deras egen ekonomi när de svarade på enkäten.

Jag tror att många behöver bidraget rent ekonomiskt för att kunna studera. Alternativet att studera på med traditionellt studiemedel är kanske inte ett alternativ för målgruppen.

- Man 42 år

⁸³ 72 procent anser att det finns ett stort behov av omställningsstudiestöd och 24 procent anser att det finns ett visst behov av omställningsstudiestöd. Differensen beror på avrundning.

⁸⁴ 41 procent kommer närmast från studier med studiemedel.

⁸⁵ Många, men långt från alla, studerande med studiemedel upplever sin ekonomi som dålig och upplever att studiemedel inte täcker deras levnadsomkostnader. Lite äldre studerande, som ofta går från studiemedel till omställningsstudiestöd, upplever också sin ekonomi som sämre än lite yngre studerande. Se till exempel CSN. Yrkehögskolestuderandes ekonomiska och sociala situation 2022. CSN, rapport 2022:7 och CSN. Högskolestuderandes ekonomiska och sociala situation 2020. Rapport 2021:1 för mer information om detta.

7.5 Sammanfattning

- Kunskapsläget om omställningsstudiestödets regelverk var gott bland dem som beviljades stödet. Knappt 90 procent hade viss eller stor kunskap om villkoren innan de ansökte.
- De som beviljades stödet i den andra ansökningsomgången hade något större kännedom om stödets villkor jämfört med dem som beviljades stödet i den första ansökningsomgången.
- Trots att de fick stödet, tyckte tre av tio studerande att villkoren var svåra eller mycket svåra att förstå. Fyra av tio tyckte i stället de var enkla eller mycket enkla att förstå.
- CSN var den vanligaste informationskällan för omställningsstudiestödet följt av omställningsorganisationerna. Äldre studerande var mer benägna att hitta information via andra kanaler än CSN.
- 75 procent av de studerande med omställningsstudiestöd upplevde sin ekonomi som ganska bra, bra eller mycket bra. Detta är bättre än bland studiemedelstagare i samma ålder.
- 95 procent av de studerande ansåg att det finns ett stort eller visst behov av omställningsstudiestöd.

8 Vad betyder omställningsorganisationernas yttranden?

Omställningsorganisationer ska ges möjlighet att lämna ett yttrande om en viss utbildning kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Hur många yttranden har lämnats in från omställningsorganisationerna till CSN? Vad betydde yttrandena för besluten om omställningsstudiestöd? I det här kapitlet belyser vi dessa frågor.

8.1 Om yttrandehantering

Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Om det finns särskilda skäl får stöd lämnas utan hänsyn till arbetsmarknadens behov.⁸⁶ Bedömningen kan vara svår att göra. Lagstiftaren anser att omställningsorganisationer som erbjuder kompetens- och omställningsstöd har en särskild inblick i den enskilde arbetstagarens situation och därmed goda förutsättningar att uttala sig om hur dennes ställning på arbetsmarknaden kan stärkas genom en viss utbildning.⁸⁷

För att ta tillvara omställningsorganisationernas kompetens ges de möjlighet att lämna ett yttrande till CSN. Ett yttrande består av ett vägledande utlåtande om och i så fall hur en sökt utbildning kommer att stärka den sökandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. CSN ska lägga särskild vikt vid ett sådant yttrande. Det är dock alltid CSN som slutligen beslutar om den sökta utbildningen stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov.

Omställningsorganisationerna lämnar sitt yttrande till CSN enligt en fastställd mall med färdiga bedömningsalternativ. Mallens utformning utgår från hur lagstiftaren har uttalat att utbildningar ska bedömas. Ett yttrande avser alltid en viss utpekad utbildning eller ett paket av utbildningar som tillsammans leder till ett utpekad mål.

Ett yttrande innehåller även information om omställningsorganisationen anser att den sökta utbildningen enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en viss arbetsgivare eller om utbildningen skäligen borde tillhandahållas av arbetsgivaren för att den studerande ska klara sina arbetsuppgifter. Omställningsorganisationerna har

⁸⁶ För studier som påbörjas från och med den 1 juli 2025 ska det endast, vid bedömningen av arbetsmarknadens behov, tas hänsyn till behoven inom det eller de nya arbetsområdena.

⁸⁷ Med ”omställningsorganisation” avses antingen en registrerad omställningsorganisation eller den offentliga omställningsorganisationen vid Kammarkollegiet. Egenföretagare och arbetstagare utan ett kollektivavtal har möjlighet att få stöd från den offentliga omställningsorganisationen. En organisation som uppfyller vissa villkor kan registreras som omställningsorganisation (14 § lagen [2022:850] om grundläggande omställnings- och kompetensstöd).

också möjlighet att lämna uppgifter om den sökande tidigare har läst och slutfört den aktuella utbildningen.

I yttrandet lämnar omställningsorganisationen en orsakskod som har siffra 1–7. Kod 1–3 används när omställningsorganisationen bedömer att utbildningen stärker den sökandes ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Kod 4 används när omställningsorganisationen bedömer att det finns andra skäl att lämna omställningsstudiestöd, trots att den sökta utbildningen avser ett arbetsområde inom vilket det råder hård konkurrens eller överetablering. Kod 5–7 används när omställningsorganisationen bedömer att utbildningen *inte* stärker den sökandes ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov.

8.2 Vilka yttranden lämnar omställningsorganisationerna?

Under perioden 1 oktober 2022 till 30 september 2024 har det kommit in 30 400 yttranden från de nio registrerade omställningsorganisationerna. Denna siffra inkluderar bara de yttranden som har kommit in via elektroniskt informationsutbyte⁸⁸, vilket är merparten av alla yttranden.

Tabell 8.1 Antal inkomna yttranden perioden 1 oktober 2022 till 30 september 2024
Fördelat efter omställningsorganisation

Omställningsorganisation	Antal yttranden	Inkluderar yttranden fr.o.m.
Den offentliga omställningsorganisationen	4 184	16 maj 2023
Kollektivavtalsstiftelsen omställning för Civilsamhället (CIKO)	359	7 oktober 2022
Kyrkans Trygghetsråd	77	23 mars 2024
Omstella	338	23 mars 2024
Omställningsfonden	10 141	1 oktober 2022
Trygghetsfonden TSL	6 585	1 oktober 2022
Trygghetsrådet TRR	6 834	1 oktober 2022
Trygghetsrådet TRS	576	1 oktober 2022
Trygghetsstiftelsen	1 275	15 juni 2023

Könsfördelningen bland de sökande som yttrandena gäller speglar i stort sett fördelningen mellan kvinnor och män bland samtliga personer som har ansökt om omställningsstudiestöd.

De flesta som har ansökt om omställningsstudiestöd är i åldersgruppen 35–39 år. Antalet yttranden från omställningsorganisationerna är däremot flest för sökande i åldersgruppen 40–44 år. Överlag är sökande över 40 år överrepresenterade i statistiken över inkomna yttranden. Av de inkomna yttrandena gäller 67 procent personer som är 40 år eller äldre, medan 57 procent av alla sökande är i samma åldersgrupp. Det skulle kunna bero på att yngre i högre grad än äldre kan få ett avslagsbeslut utan att det finns ett behov för CSN att begära in ett yttrande från omställningsorganisationen. Det kan

⁸⁸ De yttranden som har kommit in som dokument kan vi inte redovisa några uppgifter för.

till exempel ske när personer som är yngre än 40 år har ansökt om omställningsstudiestöd för en utbildning som är längre än 80 veckor.⁸⁹

8.2.1 Yttranden är oftast positiva

När en omställningsorganisation ska yttra sig finns sju fasta svarsalternativ att välja mellan, samt en möjlighet att avstå ifrån att yttra sig.

Tabell 8.2 Antal inkomna yttranden under perioden 1 okt 2022 till 30 sep 2024
Fördelat på omställningsorganisationens bedömning i yttrandet.

Orsakskod	Omställningsorganisationens bedömning	Antal yttranden	Andel yttranden
1	Ja - Det råder inte hård konkurrens eller överetablering på arbetsmarknaden inom det arbetsområde utbildningen avser, och utbildningen stärker den studerandes ställning inom det arbetsområde som han eller hon redan arbetar eller har arbetat.	7 312	24
2	Ja - Det råder inte hård konkurrens eller överetablering på arbetsmarknaden inom det arbetsområde utbildningen avser, och utbildningen stärker den studerandes kompetens inom andra arbetsområden så att han eller hon kan söka nya arbeten och etablera sig inom det området.	17 502	58
3	Ja - Det råder hård konkurrens eller överetablering på arbetsmarknaden inom det arbetsområde utbildningen avser, men den studerande har en grundutbildning eller arbetar eller har arbetat inom arbetsområdet, och utbildningen fördjupar eller kompletterar den studerandes kompetens vilket ökar hans eller hennes möjlighet att vara verksam inom samma område.	1 266	4
4	Ja - Det råder hård konkurrens eller överetablering på arbetsmarknaden inom det arbetsområde utbildningen avser, men det finns, utan beaktande av arbetsmarknadens behov, andra skäl för den studerande att gå utbildningen eftersom den kan leda till en ny anställning eller betydligt ökad anställningsbarhet.	318	1
5	Nej - Den studerande ska läsa en utbildning av hobby- eller självförverkligande karaktär.	58	0
6	Nej - Den studerande ska enbart läsa en behörighetsgivande utbildning.	45	0
7	Nej - Utbildningen stärker inte den studerandes ställning på arbetsmarknaden med hänsyn till arbetsmarknadens behov.	457	2
	Omställningsorganisation avstår från att yttra sig.	3 373	11

De flesta yttrandena från omställningsorganisationerna innehåller en positiv bedömning av den utbildning som personen sökt omställningsstudiestöd för (svarskod

⁸⁹ Omställningsstudiestöd får lämnas för utbildning som är högst 80 veckor lång. Först från och med det kalenderår då den studerande fyller 40 år, får stöd lämnas för längre utbildningar (14 § lagen om omställningsstudiestöd).

1–4). Endast 2 procent av yttranden innehåller en negativ bedömning (svarskod 5–7). Samtidigt förekommer det att omställningsorganisationerna ibland väljer att avstå ifrån att yttra sig, vilket var fallet i ungefär ett av tio fall. Det finns flera orsaker till det. Vissa omställningsorganisationer avstår till exempel alltid från att yttra sig i de fall de bedömer att en sökt utbildning inte stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov (se avsnitt 8.3)

8.2.2 Särskilda skäl för att bortse från arbetsmarknadens behov

I vissa fall kan det råda hård konkurrens eller överetablering inom ett arbetsområde. Men en utbildning inom området kan ändå stärka den sökandes ställning på arbetsmarknaden. För att ta hänsyn till det finns därför svarskod 4 som en omställningsorganisation kan välja när den lämnar ett yttrande. Om en omställningsorganisation väljer svarskod 4 behöver den även skriva en motivering som ska förklara vilket eller vilka skäl det finns för den studerande att gå utbildningen.

Bland de yttranden som ingår i denna granskning har omställningsorganisationerna använt svarskod 4 i totalt 318 yttranden. De motiveringar som omställningsorganisationerna har uppgett i dessa yttranden har vi delat upp i åtta grupper.

Tabell 8.3 Särskilda skäl att bortse från arbetsmarknadens behov¹

	Beskrivning
Hälsoskäl	Den studerande kan inte fortsätta arbeta inom nuvarande arbetsområde.
Lokal arbetsmarknad	Den studerande bedöms kunna få ett arbete på den lokala arbetsmarknaden, även om efterfrågan på arbetskraft inom området annars bedöms vara låg.
Starta/driva eget	Den studerande bedöms efter genomförd utbildning ha goda förutsättningar att starta eller fortsätta driva eget företag framgångsrikt.
Personliga kontakter	Den studerande bedöms genom personliga kontakter kunna få ett arbete, även om efterfrågan på arbetskraft inom området annars bedöms vara låg.
Saknar gymnasieutbildning	Den studerande saknar gymnasieutbildning och bedöms få en betydligt starkare ställning på arbetsmarknaden genom den sökta utbildningen.
Bredd av jobb/arbetsuppgifter	Den studerande bedöms kunna söka fler typer av arbete eller bedöms kunna bredda sina arbetsuppgifter efter avslutad utbildning, även om det råder konkurrens eller överetablering inom området.
Bättre prognos i framtiden	Arbetsmarknadsprognosen för det arbetsområde utbildningen avser bedöms vara dålig nu, men bedöms bli bättre i framtiden.
Övrigt	Övriga skäl.

¹Klassificeringen är gjord av CSN.

En genomgång av yttranden med orsakskod 4 har visat att 96 av dem ser ut att kunna motiveras med orsakskod 1–3 i stället. Det handlar i de fallen om motiveringar som anger att det faktiskt finns en efterfrågan på arbetskraft och att utbildningen stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden.

Av de yttranden med svarskod 4 som inte bedömdes kunna få orsakskod 1–3 var det vanligast med motiveringar som grundade sig i den lokala arbetsmarknaden respektive den sökandes hälsa. De hälsoskäl som åberopades var av varierande karaktär. Vissa sökande hade behov av att gå från ett mer aktivt arbete till ett kontorsarbete, medan det var tvärtom för andra.

Det var även relativt vanligt att den sökande uppgav sig ha personliga kontakter i branschen som kunde öka chansen för framgång på arbetsmarknaden efter avslutad utbildning. Här kunde de personliga kontakterna antingen utgöras av potentiella

arbetsgivare eller av potentiella kunder. I det förstnämnda fallet fanns det därmed en ökad chans för anställning, och i det sistnämnda fallet en ökad chans för inkomster till den egna näringsverksamheten.

Tabell 8.4 Särskilda skäl att bortse från arbetsmarknadens behov¹

	Antal yttranden ³	Andel av alla yttranden där svarskod 4 har använts ⁴
Lokal arbetsmarknad	51	16%
Hälsoskäl	50	16%
Personliga kontakter	42	13%
Starta/driva eget	35	11%
Bredd av jobb/arbetsuppgifter	15	5%
Bättre prognos i framtiden	9	3%
Saknar gymnasieutbildning	8	3%
Övrigt	43	14%
Orsakskod 1–3 hade i stället kunnat användas ²	96	30%
Totalt antal yttranden med orsakskod 4	318	

¹Klassificeringen är gjord av CSN.

²Motiveringen har varit av sådan karaktär att omställningsorganisationen i stället bör ha kunnat använda någon av orsakskoderna 1–3.

³Det totala antalet yttranden i tabellen överstiger antalet yttranden med orsakskod 4. Det beror på att ett yttrande kan innehålla flera motiveringar.

⁴Den totala andelen yttranden i tabellen överstiger 100 procent. Det beror på att ett yttrande kan innehålla flera motiveringar.

8.3 Vad betyder yttrandena för besluten?

Av de 30 400 inkomna yttrandena är 19 800 kopplade till ett beslut i ett ärende, medan övriga hör till ett ärende som inte är beslutat eller som är avslutat, avskrivet eller avvisat. Av de yttranden som hör till ett ärende med ett beslut, tillhör 56 procent ett bifallsbeslut och 44 procent ett avslagsbeslut.

Tabell 8.5 Antal och andel personer med avslag respektive bifall
Fördelat efter orsakskod. Andel i procent.

	Avslag		Bifall		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
<i>Positiva yttranden</i>						
Orsakskod 1	1 993	10	2 899	15	4 892	25
Orsakskod 2	4 375	22	7 216	37	11 591	59
Orsakskod 3	255	1	569	3	824	4
Orsakskod 4	91	0	142	1	233	1
Positiva yttranden totalt	6 714	34	10 826	55	17 540	89
<i>Negativa yttranden</i>						
Orsakskod 5	28	0	0	0	28	0
Orsakskod 6	22	0	1	0	23	0
Orsakskod 7	238	1	14	0	252	1
Negativa yttranden totalt	288	1	15	0	303	2
<i>Avstått från yttrande</i>						
Avstått från yttrande totalt	1 692	9	230	1	1 922	10
Totalt	8 694	44	11 071	56	19 765	100

De allra flesta, nio av tio, som har ett yttrande och ett beslut, har ett positivt yttrande. Ett positivt yttrande är vanligare vid bifallsbeslut än vid avslagsbeslut, medan det är vanligare att omställningsorganisationen har avstått från att yttra sig i de fall den sökande har fått avslag.

8.3.1 Avslag vid positiva yttranden beror inte på att CSN gör en annan bedömning av arbetsmarknaden

Majoriteten, 77 procent, av de sökande som har fått avslag på ansökan om omställningsstudiestöd har innan beslutet fått ett positivt yttrande från sin omställningsorganisation. Detta väcker ett antal frågor. Har de sökande fått avslag på grund av att CSN gjort en annan bedömning än den i omställningsorganisationens yttrande? Eller har den sökande fått avslag på grund av andra skäl?

Vi har ännu inte systemstöd för att kunna ta fram statistik om avslagsskäl på ett tillfredsställande sätt. Vi har därför granskat 800 personer i en studie om skäl för avslag (se avsnitt 2.3). Av dessa var det 173 personer som hade ett positivt yttrande kopplat till beslutet. Av dessa var 67 procent kvinnor och 33 procent män.

Det var endast en person som, trots positivt yttrande, fick avslag med motiveringen att hen inte visat att utbildningen stärker den framtida ställningen på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. I ärendet var det dock oklart för CSN vilka utbildningar personen ansökte om omställningsstudiestöd för och vilka mål som fanns med studierna. Därmed var det inte visat att utbildningarna stärkte den sökandes ställning på arbetsmarknaden.

I alla andra ärenden fick den sökande avslag på grund av andra skäl, det vill säga skäl som inte var kopplade till om utbildningen stärker den framtida ställningen på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. De vanligaste skälen för avslag var att budgeten var slut, att den sökande mottagit studiemedel för samma period,

att den sökande inte uppfyllde etableringsvillkoren eller att den sökande inte var registrerad på den utbildning som hen sökte omställningsstudiestöd för.

Sammantaget kan konstateras att CSN mycket sällan gör en annan bedömning än den som en omställningsorganisation uttryckt i ett yttrande till myndigheten.

8.3.2 Få bifall vid negativa yttranden

Femton personer har till och med september 2024 fått bifall på ansökan om omställningsstudiestöd, trots att de har fått ett negativt yttrande från sin omställningsorganisation. Organisationen har i de flesta fall bedömt att utbildningen inte stärker den sökandes ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov (svarskod 7). I ett ärende har de i stället bedömt att den studerande enbart ska läsa en behörighetsgivande utbildning (svarskod 6).

Om omställningsorganisationen ger ett negativt yttrande får den sökande möjlighet att skicka in ett eget yttrande. Majoriteten av dem som fått bifall trots ett negativt yttrande har fått det på grund av att CSN har bedömt att det egna yttrandet visar att utbildningen stärker den framtida ställningen på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov. I ett ärende har den sökande först fått ett avslagsbeslut från CSN, men vid överklagande till Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) har CSN ändrat inställning. Det förekommer även ett fall där ett första yttrande var positivt, men att det sedan ändrades till ett negativt yttrande. Slutligen fanns det ett ärende som handlade om ett handläggargfel, där CSN hade missat att yttrandet var negativt.

8.4 Omställningsorganisationernas arbete

För att hämta in erfarenheter kring arbetet med yttranden har vi under september 2024 låtit omställningsorganisationerna svara på ett antal frågor (se bilaga 5). De viktigaste iakttagelserna och resultaten redovisar vi här. För en utförligare redogörelse av hur arbetet med yttranden går till hänvisar vi till vår tidigare delredovisning⁹⁰.

8.4.1 Utmaningar och förändringar i arbetet med yttranden

Kunskaperna hos de studerande

Kunskaperna om villkoren för omställningsstudiestödet varierar hos de som tar kontakt med en omställningsorganisation. Fem av de nio omställningsorganisationerna menar att kunskaperna om villkoren åtminstone inledningsvis brukade vara ganska dåliga hos de som är intresserade av stödet. En viss förbättring sedan införandet kan dock skönjas i och med att stödet blivit mer känt. De allra flesta som vänder sig till omställningsorganisationerna har också en så pass god och aktuell förankring på arbetsmarknaden att de kan sägas tillhöra målgruppen för stödet.

Flera omställningsorganisationer upplever att behovet av studievägledning har ökat sedan omställningsstudiestödet infördes. Fler av de som nu tar kontakt behöver rådgivning, då de är osäkra på vad de vill studera. En omställningsorganisation uppger

⁹⁰ CSN, rapport 2023:5, kapitel 7.

att mindre positiva upplevelser av tidigare studier är vanligt förekommande, vilket kräver samtal och vägledning för att höja motivationen och sänka tröskeln till studier. Samtidigt finns det åtminstone ett exempel på en omställningsorganisation som upplever det omvända, det vill säga att de sökande blivit mer självgående och behöver mindre stöd.

Omställningsorganisationernas kontakter med de studerande

Omställningsorganisationernas kontakter med de sökande är ofta utspridda över lång tid. Merparten av organisationerna har individuella samtal med de sökande. Ett par av dem anger dock att de numera endast har sådana samtal om det finns ett specifikt behov av det, till exempel vid oklarheter i ansökansmaterialet.

Det har sedan reformens införande inte skett några större förändringar i hur omställningsorganisationerna gör sina bedömningar av om utbildningen stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov. Endast tre av de nio omställningsorganisationerna uppger att det skett mindre förändringar i vissa delar, till exempel utifrån tillgång till arbetsmarknadsprognoser, erfarenheter och samråd mellan rådgivare. De skriver också att de numera har möjlighet att använda AI-verktyg för arbetsmarknadsprognoser i större omfattning än under 2022.

Utmaningar

Omställningsorganisationerna beskriver ett antal utmaningar i arbetet med bedömningen av om en utbildning stärker den sökandes framtida ställning på arbetsmarknaden.

- Arbetsmarknadsprognoser är snabbt växlande eller saknas.
- Bedömningen av kombinationer av fristående kurser, nischade eller inte yrkesinriktade utbildningar, är tidskrävande.
- Den studerande har svårt att formulera målet med studierna.
- Det finns lokala skillnader i arbetsmarknadens behov.
- Analysen av arbetsmarknadens behov baseras på flera parametrar som ibland pekar åt olika håll.
- Det kan vara svårt att välja ”rätt” svars kod i yttrandet.

De listade utmaningarna uppges likväl inte utgöra något hinder för omställningsorganisationernas arbete, då flera av dem samtidigt uppger att deras rådgivare har lång erfarenhet av att vägleda och göra komplexa bedömningar utifrån individuella förutsättningar och arbetsmarknadsperspektiv, även vad gäller udda karriärvägar.

Omställningsorganisationerna har också önskemål om en förändrad ansökanstidpunkt och justerade ansökningsperioder.⁹¹ Det finns även synpunkter på ansökningstjänsten för omställningsstudiestödet. Synpunkterna handlar bland annat om valbara

⁹¹ En ansökan om omställningsstudiestöd som avser studier som startar under det första kalenderhalvåret kan i dag lämnas in tidigast klockan 00.00 den 1 oktober året dessförinnan. En ansökan som avser studier som startar under det andra kalenderhalvåret kan tidigast lämnas in klockan 00.00 den 1 april samma år (26 § förordningen om omställningsstudiestöd).

utbildningar samt att den studerande bör kunna följa hanteringen av sin ansökan på CSN:s webbplats.⁹² Alla omställningsorganisationer utom en nämner i något sammanhang de långa handläggningstiderna hos CSN och har en önskan om att dessa kortas.

När utbildningen inte stärker ställningen på arbetsmarknaden

När en utbildning inte bedöms stärka den studerandes ställning på arbetsmarknaden kan omställningsorganisationerna antingen använda någon av svarskoderna 5–7, eller avstå från att skicka ett yttrande till CSN. Tre av organisationerna uppger att de i dessa fall avstår från att skicka in ett yttrande. Det innebär ingen förändring i jämförelse med delredovisningen 2023.

8.4.2 Utredning av ärenden där det finns skäl att bortse från arbetsmarknadens behov

Om det finns särskilda skäl får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov. Fem av de nio omställningsorganisationerna uppger att situationen ännu inte inträffat eller att det sällan förekommer att de gör bedömningen att det finns skäl att bortse från arbetsmarknadens behov.

Hur utredningen av eventuella skäl att bortse från arbetsmarknadens behov går till, skiljer sig en del mellan omställningsorganisationerna. Två omställningsorganisationer skriver att de i bedömningen av om det finns sådana skäl, inte tar hänsyn till om det finns hälsoskäl. Den ena av dessa omställningsorganisationer skriver att de i dessa fall enbart bedömer utbildningen och målet med denna. Den andra uppger att de i ett fåtal fall har bedömt att ett personligt nätverk kan vara ett särskilt skäl att bortse från arbetsmarknadens behov.

Gemensamt för alla omställningsorganisationer som uppger att de någon gång gjort en bedömning av om det finns skäl att bortse från arbetsmarknadens behov är att de utför någon form av kartläggning av individens situation, förutsättningar och nätverk.

På frågan om hur vanligt det är att de hämtar in dokumentation eller annat underlag som talar för att det finns sådana särskilda skäl som den studerande anför, anger en majoritet, sju av nio, att de sällan eller aldrig begär in något sådant underlag. I de fall de ändå begär in sådana underlag i utredningen kan de, utöver samtal och kontakt med den studerande själv, till exempel ta in referenser och intyg från presumtiva arbetsgivare. Någon anger att de i komplexa fall kan ta kontakt med externa experter som kan bidra med perspektiv. En omställningsorganisation anger att de vid start av eget företag begär in en affärsplan och undersöker arbetsmarknaden. En annan omställningsorganisation anger att de, i de fall de ska bedöma om det finns särskilda skäl, enbart utgår ifrån vad den studerande själv berättar. Två omställningsorganisationer anger att de alltid begär eller kommer att begära in underlag som talar för att det finns sådana skäl som den studerande åberopar, när en sådan prövning blir aktuell.

⁹² Sådana tjänster finns inte för omställningsstudiestödet idag, men är under utveckling.

8.4.3 Kvalitetssäkring av köpta utbildningar

Omställningsstudiestöd kan lämnas till studerande vid utbildningar som finansieras av en omställningsorganisation. När en sådan köpt utbildning inte finns angiven i bilagan till studiestödsförordningen, finns det inte någon statlig myndighet som utövar kontroll och granskar dessa utbildningar. Hur avgör organisationerna i dessa fall att utbildningsanordnaren och utbildningen håller tillräcklig kvalitet?

Tre omställningsorganisationer uppger att de inte har köpt någon utbildning. En av dessa är den offentliga omställningsorganisationen, som inte heller har möjlighet att köpa utbildningar till de studerande. En omställningsorganisation skriver att det är relativt ovanligt att de köper utbildningar. I de fall det händer så undersöker de utbudet av utbildningar tillsammans med den studerande och väljer med utgångspunkten att de ska leda till önskat resultat.

De övriga fem omställningsorganisationerna anger var och en olika sätt för att säkra att utbildningsanordnaren och utbildningen håller tillräcklig kvalitet. En av dem anger att de om möjligt väljer kända utbildningsanordnare med goda referenser. De skriver också att de är på väg att bygga upp en process för kvalitetssäkring. En annan omställningsorganisation har en egen utbildningskatalog över utbildningsleverantörerna, vari de kvalitetssäkras. Samma organisation anger att kvalitetssäkring är komplicerat. En tredje omställningsorganisation uppger att de har ett antal kvalitetskrav som utbildningsanordnaren får intyga och som är en förutsättning för att skriva avtal om köp av utbildning. En fjärde omställningsorganisation uppger att de har lång erfarenhet av att köpa utbildning från etablerade företag med kompetenta utbildare, där kvalitetssäkring är en del av kärnverksamheten.

Den femte omställningsorganisationen anger att inköp av utbildningar hanteras av en grupp av specialister som ofta är utbildade studie- och yrkesvägledare. De tittar på utbildningens anseende och relevans inom arbetsmarknaden, att den studerandes kompetens höjs och att möjligheten till arbete ökar på samma sätt som om utbildningen hade getts inom det ordinarie utbildningsväsendet. Anordnarens och utbildningens kvalitet bedöms utifrån yrkeskunnande och erfarenheter. Vid behov genomförs därutöver undersökningar via till exempel branschförbund, branschorganisationer, arbetsgivare inom utbildningsområdet och andra omställningsorganisationer. Omställningsorganisationen utför vidare olika kontroller som fokuserar på om bolagen är skötsamma och seriösa. Det inkluderar återkommande kontroller av bolagens ekonomiska ställning, skattebetalningar och skötsamhet gentemot de lagar och regler som gäller redovisning av verksamheten. Organisationen uppger också att de nästan uteslutande väljer svenska utbildningsanordnare.

8.5 Sammanfattning

- CSN har tagit emot 30 400 elektroniska yttranden. De flesta, 87 procent, är positiva, medan 2 procent är negativa. Omställningsorganisationen har avstått från att yttra sig i 11 procent av fallen.
- Av de bifalls- och avslagsbeslut som hade ett yttrande var 56 procent bifall och 44 procent avslag. Ett positivt yttrande är något vanligare bland dem som

fått bifall på sin ansökan, medan det är vanligare att omställningsorganisationen har avstått från att yttra sig i de fall den sökande har fått avslag.

- Det är mycket ovanligt med bifall efter ett negativt yttrande från en omställningsorganisation. Det är också ovanligt att CSN efter ett positivt yttrande gör en annan bedömning av arbetsmarknaden än omställningsorganisationen. I de fall där CSN fattar ett negativt beslut efter ett positivt yttrande, beror det nästan alltid på andra orsaker än på den bedömning av arbetsmarknadssituationen som görs i yttrandet.

9 Erfarenheter från utvecklingen av omställningsstudiestödet

Vilka erfarenheter har CSN haft under utvecklingen av omställningsstudiestödet? Och hur bedömer CSN handläggningsläget framöver? I det här kapitlet beskriver vi erfarenheter CSN har från den tid omställningsstudiestödet har utvecklats. Vi ger även en bild av det framtida handläggningsläget.

9.1 Regeländringar

9.1.1 CSN har arbetat aktivt med regelförenklingar

Våren 2023 inledde CSN ett arbete med att ta fram förslag på regelförenklingar för omställningsstudiestödet. Arbetet påbörjades med anledning av de långa handläggningstiderna, vilka delvis är en följd av det komplexa regelverket för stödet. Syftet med regelförenklingsarbetet var att identifiera de regler som hade störst inverkan på de långa handläggningstiderna, och skulle komma att påverka dessa även efter att ett mer utvecklat handläggningssystem senare skulle finnas på plats.

Regeringen beslutade i september 2023 att ge CSN i uppdrag att ta fram förslag på regelförändringar för omställningsstudiestödet som kunde leda till kortare handläggningstider och mer automatiserade processer, utan att det grundläggande syftet med reformen ändras och utan att målgruppen för stödet utvidgas i någon större utsträckning.⁹³ CSN redovisade uppdraget i november 2023.⁹⁴ Redovisningen omfattade totalt tio förenklingsförslag. Några var förordningsändringar vilket innebär att de kunde genomföras relativt omgående. Andra förslag krävde ändring i lag vilket innebär att ikraftträdande blev möjligt först under 2025.

Vissa förenklingar krävde endast förordningsändringar och kunde därför genomföras omgående

De två förslag som CSN lämnade och som endast avsåg förordningsändringar gällde dels förtur till stöd, dels hur ramtiden för de så kallade arbetsvillkoren skulle beräknas. Det förslag som handlade om förtur innebar att fler studerande ska ha förtur till ytterligare omställningsstudiestöd för studier som påbörjas under samma kalenderhalvår. Det gör det möjligt att på ett mer effektivt sätt hantera ändringar för studerande som redan ansökt om och beviljats stöd, utan att den studerande skulle behöva vänta på sin tur. CSN föreslog också att ramtiden för arbetsvillkoren ska

⁹³ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Centrala studiestödsnämnden. U2023/01909. U2023/02540.

⁹⁴ CSN. Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet. Dnr ADM/2023:723, CSN november 2023.

beräknas från starten av den första tidsperiod som en ansökan om omställningsstudiestöd avser. Ändringen skulle bland annat göra det möjligt att bygga maskinella systemlösningar som annars inte var genomförbara.

De förordningsändringar som CSN föreslog i sin redovisning av regelförenklingsuppdraget trädde ikraft den 1 april 2024.⁹⁵

Andra förenklingar krävde lagändringar och gäller för studier från och med den 1 juli 2025

Av de åtta förslag som krävde lagändringar omfattade fyra ändringar kopplade till prövningen av arbetsvillkoren, som består av ett etableringsvillkor och ett aktualitetsvillkor. Det första av förslagen, att etableringsvillkoret endast ska prövas genom inkomst, innebär att CSN kan bygga ett systemstöd där prövningen av etableringsvillkoret kan utföras helt maskinellt. Den granskning och sammanställning av manuella intyg om arbetad tid som görs idag kan därmed upphöra helt, vilket beräknas få en stor effekt på handläggningstiderna. Även det andra förslaget, att det inte ska ställas krav på att förvärvsarbetet har varit den studerandes huvudsyssla vid bedömningen av etableringskravet, bidrar till att få till stånd en maskinell prövning som annars inte är möjlig. CSN föreslog vidare att fler ersättningar ska vara överhoppningsbara vid bedömning av aktualitetsvillkoret eftersom det skulle innebära en harmonisering som innebär att samma ersättningar beaktas vid prövningen av både etableringsvillkoret och aktualitetsvillkoret. Det fjärde förslaget om arbetsvillkoren innebär att egenföretagare ska få räkna med tid med aktiv näringsverksamhet i prövningen av de två arbetsvillkoren.

CSN lämnade därutöver ytterligare fyra förslag på regelförenklingar. Förslaget om att omställningsstudiestöd ska kunna lämnas för kortare utbildningar som påbörjats före den 1 januari 2023 bedöms bidra till en förenklad prövning. Förslaget om att den studerandes årliga inkomst ska kunna bestämmas fem månader innan studiestarten gör det möjligt att skicka förfrågan till Försäkringskassan i ett tidigare skede av handläggningsprocessen. Förslaget om att studiestart vid beslut om årlig inkomst ska vara starten av den första tidsperiod som en ansökan avser, är tänkt att föregripa en utveckling av praxis som skulle medföra en ökad administration. Det sista förslaget, att omställningsstudielånets storlek ska bestämmas utan hänsyn till kompletterande studiebidrag, förkortar handläggningstiderna för de studerande som har ansökt om omställningsstudielån eftersom CSN inte behöver inhämta uppgifter om kompletterande studiestöd från omställningsorganisationen innan beräkning av och beslut om lån.

Regeringen överlämnade den 5 september 2024 en proposition till riksdagen med förslag till ett effektivare omställningsstudiestöd.⁹⁶ Propositionen omfattar alla CSN:s föreslagna lagändringar i bearbetad form, med undantag för förslaget som gällde

⁹⁵ Förordning 2024:101 om ändring i förordningen (2022:857) om omställningsstudiestöd.

⁹⁶ Prop. 2023/24:168 Ett effektivare omställningsstudiestöd

redovisning av arbete för egenföretagare.⁹⁷ Propositionen innehåller därutöver ytterligare två förslag som arbetats fram i regeringskansliet. Ett förslag ger ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken⁹⁸ och ett annat gör det möjligt att få fler veckor med omställningsstudiestöd senare i livet.⁹⁹ I november 2024 fattade riksdagen beslut om den ändrade lagen.¹⁰⁰ Lagändringarna träder ikraft den 1 januari 2025 och ska tillämpas på ansökningar om omställningsstudiestöd för studier som påbörjas den 1 juli 2025 eller senare. Det innebär att förenklingarna kommer att börja tillämpas på ansökningar som inkommer under vårens ansökningsomgång, 1 april 2025, för studier efter halvårsskiftet.

9.1.2 Regelförenklingarna ger bättre förutsättningar för en effektiv handläggning

De genomförda och väntade regelförenklingarna kommer att bidra till kortare handläggningstider för omställningsstudiestödet. Fler villkor för prövningen kan automatiseras och vissa manuella moment kan helt tas bort.

Under arbetet med förslagen på regelförenklingar har vi försökt beräkna vilken påverkan och effekt dessa kan få för handläggningstiderna. Vid en uppskattning av hur handläggningstiderna kan komma att utvecklas efter den 30 juni 2025, jämfört med om förslagen i promemorian inte hade genomförts, gjorde CSN bedömningen att den sammanlagda tidsbesparingen av regelförenklingarna i handläggningen beräknas till mellan 10 och 50 procent. Det kan dock konstateras att beräkningen fordrade flera andra skattningar om framtiden som också har påverkan på handläggningstakten, vilket innebär att de beräkningarna inrymmer en hög grad av osäkerhet. Handläggningstiderna för omställningsstudiestödet påverkas även av Försäkringskassans handläggningstider för årlig inkomst (se 9.3.2). Även antal ansökningar som kommer in till CSN och hur många som kommer från personer som tillhör målgruppen, samt de medel CSN tilldelas för att till exempel anställa handläggare, har betydelse för handläggningstiderna.

9.2 CSN:s IT-projekt för omställningsstudiestödet

Tiden för att förbereda införandet av omställningsstudiestödet var mycket kort. Inledningsvis, mellan oktober 2022 och mars 2024, var därför handläggningen av omställningsstudiestödet i princip helt manuell och därmed mycket tidsödande. I slutet av mars 2024 driftsatte CSN grunden till det handläggningssystem som kommer fortsätta utvecklas fram till och med 2026. I leveransen ingick system för ärendehantering, styrning av arbetsuppgifter, dokumenthantering, handläggargränssnitt och

⁹⁷ Som motivering till att förslaget gällande egenföretagare inte genomförs anförts i propositionen bland annat att förslaget bedöms som orättvist i förhållande till villkoren som gäller för en anställd som ansöker om omställningsstudiestöd och att det skulle kunna öppna för överutnyttjande av stödet.

⁹⁸ Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken. Promemoria. U2024/00081. Utbildningsdepartementet 2024-01-16.

⁹⁹ Ds 2022:29. Fler veckor med omställningsstudiestöd – för stärkt konkurrenskraft, säkrad kompetensförsörjning och livslångt lärande. Utbildningsdepartementet.

¹⁰⁰ Bet. 2024/25:UbU5, rskr. 2024/25:30.

grunderna för den prövningstjänst som kan pröva olika villkor för stödet. Handläggningen blev processdriven och leveransen innebär att beslut kan skickas maskinellt till Mina sidor på www.csn.se, myndighetspost och till den studerandes hemadress. Det nya handläggningssystemet ger även en bra överblick över ärende-flöden och arbetsuppgifter, vilket har underlättat ledningen och styrningen av arbetet.

På de studerandes Mina sidor på CSN:s webbplats introducerades samtidigt två nya tjänster som innebär att de studerande dels kan lämna in sin studieförsäkrans på Mina sidor i stället för att underteckna en pappersblankett som skickas in till CSN,¹⁰¹ dels kan läsa sina meddelanden och beslut från CSN på webbplatsen.

Under våren och sommaren 2024 har flera ytterligare produktionssättningar gjorts. Bland annat utvecklas prövningstjänsten löpande för att gradvis kunna pröva allt fler villkor för stödet. Denna utbyggnad kommer att fortsätta under hela den planerade utvecklingstiden.

I december 2024 infördes funktioner för att vi ska kunna skicka en begäran om kompletterande uppgifter och kommunikeringar maskinellt och direkt till Mina sidor på www.csn.se, Min myndighetspost respektive till den studerandes hemadress, beroende på vilka önskemål den sökande har lämnat. Tidigare har alla sådana utskick behövt hanteras manuellt, via ordinarie post. Vi har även skapat en e-tjänst för att studerande på digital väg ska kunna svara på CSN:s förfrågningar.

Under 2025 planerar CSN att utveckla e-tjänster för att hantera anmälningar om ändringar från de studerande. Vi kommer också att påbörja arbetet med att införa maskinella och automatiska kontroller. Dessa kontroller gäller bland annat om studenten läser i enlighet med det beslut som hen har fått, på motsvarande sätt som görs i studiemedelärenden. Idag görs alla sådana kontroller i ärenden om omställningsstudiestöd manuellt av en handläggare.

9.3 Organisation och samarbete

9.3.1 Organisation och anställda

Intresset för omställningsstudiestödet har varit större än vad som initialt förväntades. CSN:s inledande förberedelser, inklusive rekryteringen av nya handläggare för det nya stödet, baserades på prognoser om ett betydligt lägre söktryck. Grundbemanningen för att administrera omställningsstudiestödet var inledningsvis omkring 70 heltidstjänster, vilket visade sig vara otillräckligt för att hantera det faktiska antalet ansökningar.

Omställningsstudiestöd är ett komplext stöd och handläggningen fordrar särskild kompetens. Stödet uppvisar samtidigt likheter med studiemedelssystemet. Startsträckan för studiemedelshandläggare att växla över till att handlägga ärenden om omställningsstudiestöd är därför kortare än för andra handläggare eller för helt

¹⁰¹ Efter att ha fått sitt beslut om studiemedel krävs att den studerande och den läroanstalt han eller hon ska studera vid intygar att studierna har påbörjats, för att CSN ska kunna börja betala ut något omställningsstudiestöd. Den studerandes intygande görs via en så kallad studieförsäkrans.

nyanställda. Vi fördelade därför om resurser under 2023, och ett antal studiemedels-handläggare har periodvis även handlagt ärenden om omställningsstudiestöd.

För att ge bättre förutsättningar för styrning, för att hålla ihop administrationen och underlätta samverkan och utveckling av arbetssätt, skapade CSN den 1 september 2023 en ny organisatorisk enhet, det så kallade OSS-kontoret.¹⁰² OSS-kontoret utgör ett virtuellt kontor som omfattar medarbetare som fysiskt arbetar från CSN:s kontor i Gävle och Visby under ledning av en gemensam kontorschef. Det nya kontoret gjorde det möjligt för CSN att kraftsamla kring omställningsstudiestödet. Den 15 oktober 2023 utökades det virtuella kontoret med 20 medarbetare som arbetar från CSN:s kontor i Lund.

Den 29 november 2023 beslutade riksdagen om en tillfällig anslagsförstärkning för CSN om 10 miljoner kronor under 2023, för att myndigheten bättre skulle kunna hantera den stora mängden ansökningar om omställningsstudiestöd.¹⁰³ Den 19 december 2023 beslutade riksdagen av samma anledning om en ytterligare anslagsförstärkning för CSN om 50 miljoner kronor avseende 2024.¹⁰⁴ Vi kunde därför rekrytera ytterligare personal och omkring 70 nya handläggare kunde anställas under december 2023 och januari 2024. Antalet medarbetare som handlägger omställningsstudiestödet fördubblades därmed.

Under 2024 har dessutom omkring 25 studiemedelshandläggare under våren och hösten periodvis handlagt ärenden om omställningsstudiestöd. För att täcka upp de luckor som detta i sin tur skapade inom studiemedelsverksamheten, har handläggare som normalt handlägger ärenden om studiehjälp eller återbetalning av studielån tillfälligt handlagt ärenden om studiemedel. Denna omfördelning av resurser var ett sätt för CSN att ytterligare förstärka handläggningen av omställningsstudiestödet.

Den 12 december 2024 beslutade riksdagen om ytterligare en tillfällig anslagsförstärkning om 50 miljoner kronor för 2025.¹⁰⁵ Vi har därför kunnat visstidsanställa ytterligare trettiotalet handläggare, för att kunna nå målsättningen att en majoritet av dem som ansöker om omställningsstudiestöd den 1 oktober 2025 ska kunna få besked innan studiestart, förutsatt att de uppfyller kraven för att få stödet.

9.3.2 CSN samarbetar och för dialog med flera aktörer

Regeringskansliet

CSN har löpande informerat regeringskansliet om administrationen av omställningsstudiestödet, inklusive utvecklingen av systemstödet för handläggningen. Vi har även löpande tagit fram relevant statistik om stödet, informerat om vilka insatser som gjorts för att förkorta handläggningstiderna och om arbetet med regelförbättringar. När det har varit relevant har regeringskansliet informerats om den praxis som har utvecklats i olika rättsliga frågor.

¹⁰² Där ”OSS” står för ”omställningsstudiestöd”.

¹⁰³ Prop. 2023/24:2. Höständringsbudget för 2023. Bet. 2023/24:FiU11, rskr. 2023/24:53.

¹⁰⁴ Prop. 2023/24:1, bet. 2023/24:UbU2, rskr. 2023/24:96.

¹⁰⁵ Prop. 2024/25:1, bet. 2024/25:UbU2, rskr. 2024/25:103.

CSN har även haft i uppdrag att förbättra handläggningen av omställningsstudiestödet genom att vidta nödvändiga åtgärder för att förkorta handläggningstiderna. Det har bland annat skett genom effektiviseringar och omprioritering av resurser från andra delar av myndighetens verksamhet. Utgångspunkten var att åtgärderna inte skulle få någon större påverkan på övriga studiestödstagare.¹⁰⁶ Uppdraget redovisades månadsvis från juni till december 2023. Av CSN:s redovisningar framgår vilka åtgärder och prioriteringar som har gjorts i form av fortsatt IT-utveckling, effektiviseringar, omfördelning av interna resurser samt identifiering av möjliga förändringar i myndighetens uppdrag.¹⁰⁷ CSN har också återkommande äskat mer pengar för handläggningen av stödet. Det är fortsatt en nödvändig förutsättning för att möta kundernas behov och få långsiktiga förutsättningar att ha en god handläggningstakt, så att de flesta studerande ska kunna få besked om rätt till stöd innan studiernas början.

Parterna på arbetsmarknaden

CSN har vid ett antal tillfällen informerat parterna på arbetsmarknaden om arbetet med, och administrationen av, omställningsstudiestödet. Det har rört sig om information om den aktuella handläggningssituationen, hur prövningen av villkoren görs, vad som krävs för att delar av prövningen ska kunna automatiseras, vilken praxis som utvecklats i olika delar samt vilka regelförbättringar som vi har identifierat och arbetat vidare med i syfte att förenkla regelverket för stödet.

Omställningsorganisationerna

CSN har regelbundna avstämningar med omställningsorganisationerna. Det finns en fortsatt efterfrågan att bibehålla denna återkommande samverkan för att säkerställa att det finns inbokade tillfällen för att lyfta och informera varandra i olika frågor. De ämnen som tas upp omfattar bland annat frågor om regelverket för omställningsstudiestödet, hur CSN:s prövning av ansökningarna går till, i vilket skede av ansökningsprocessen omställningsorganisationerna kontaktas, vilka informationsinsatser CSN har genomfört och planerar, hur handläggningen fortlöper samt statistik kopplat till fattade beslut. Omställningsorganisationerna har också uttryckt önskemål om att fler uppgifter kan utbytas i det elektroniska informationsutbytet för att förbättra och effektivisera sitt eget arbete.

Även om behovet av information och de ämnen som tas upp har varit liknade över tid, har frågorna efter hand ändrats. Frågor om regelverket har till exempel blivit allt mer detaljerade. De rättsliga frågorna är framförallt fokuserade på vilka utbildningar som ger rätt till omställningsstudiestöd och frågor om CSN:s prövning av arbetsvillkoren, i synnerhet aktualitetsvillkoret. Vad gäller det senare gör omställningsorganisationerna en motsvarande prövning av rätt till grundläggande omställnings- och kompetensstöd.¹⁰⁸ Vissa av omställningsorganisationerna har också vidare-

¹⁰⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Centrala studiestödsnämnden.

¹⁰⁷ Se CSN. Återrapportering 1 – 6 – Förbättra handläggningen av omställningsstudiestödet. Dnr ADM/2023:385.

¹⁰⁸ 9 § lagen (2022:850) om grundläggande omställnings- och kompetensstöd

utvecklat egna verktyg på sina hemsidor för att underlätta för de studerande.¹⁰⁹ Mer att läsa om omställningsorganisationernas arbete finns i avsnitt 8.4.

CSN har, utöver samverkan med de registrerade omställningsorganisationerna, även haft en nära dialog med Kammarkollegiet och den offentliga omställningsorganisationen. CSN har också en ledamot i Kammarkollegiets rådgivande organ Rådet för grundläggande omställnings- och kompetensstöd som har haft ett antal sammanträden sedan reformens införande.

Försäkringskassan

Regelverket för omställningsstudiestödet förutsätter att CSN får tillgång till vissa uppgifter från Försäkringskassan. CSN och Försäkringskassan har därför, allt sedan reformen genomfördes, haft en återkommande dialog om informationsflödet myndigheterna emellan. Det har främst rört sig om den begäran om årlig inkomst som CSN skickar till Försäkringskassan¹¹⁰ och då särskilt på vilket sätt och i vilket skede av handläggningen av omställningsstudiestödet som denna begäran ska skickas. Samtalen har även rört vilken information CSN kan inhämta från Försäkringskassans elektroniska tjänst LEFI Online, och hur information om olika förmåner i den tjänsten ska tolkas.¹¹¹

För att lösa våra gemensamma utmaningar har CSN haft löpande avstämningar med Försäkringskassan. Det har lett till anpassningar och effektiviseringar av processen för informationsutbytet utifrån de aktuella förutsättningarna. Det har över tid till exempel skett förändringar i processen för begäran av årlig inkomst från Försäkringskassan. Inledningsvis skickade CSN dessa frågor tidigt i handläggningsprocessen. Under hösten 2023 ändrades dock rutinen till att, som huvudregel, enbart skicka en förfrågan om årlig inkomst i ett ärende efter att CSN utrett och konstaterat att den studerande uppfyllde övriga villkor för rätt till stöd. Förändringen gjordes för att minimera antalet ärenden som skickades till Försäkringskassan och därmed minska deras balanser och bidra till att studerande som uppfyller villkoren får snabbare besked om rätt till stöd. Försäkringskassan åtog sig å sin sida att hantera CSN:s begäran om årlig inkomst med ungefär en veckas handläggningstid.

Allt eftersom takten i handläggningen av omställningsstudiestödet har ökat hos CSN, har även antalet ärenden där vi begär uppgifter om årlig inkomst och information om andra ersättningar från Försäkringskassan ökat. Det har i samband med detta också uppstått nya utmaningar. Försäkringskassans handläggningstider har inte närmast sig den överenskomna tiden, utan har istället varierat mellan 19 till 55 dagar. Det innebär att handläggningstiden förlängs ytterligare med den tid det dröjer innan CSN får besked från Försäkringskassan. Försäkringskassan har nyligen meddelat CSN att de strävar mot en handläggningstid om ca 30 dagar för att fastställa årlig inkomst. En sådan handläggningstid är försvårande om CSN ska kunna nå målet om att ge

¹⁰⁹ <https://www.hittaomstallningsorg.se/> ; <https://utbildningsprognos.se/home>

¹¹⁰ Den årliga inkomst som bestäms av Försäkringskassan ligger till grund för beräkningen av omställningsstudiestödet (22-23 §§ lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd).

¹¹¹ Uppgifterna används för prövning av arbetsvillkoren och bedömning av tid som ska jämföras med arbete (etableringsvillkoret) respektive är överhoppningsbar tid (aktualitetsvillkoret), (6-7 §§ förordningen [2022:857] om omställningsstudiestöd). Uppgifterna används vidare för prövning av att samordning av omställningsstudiestöd med andra förmåner (29 § lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd).

merparten av de sökande ett besked om omställningsstudiestöd innan studiestart. CSN och Försäkringskassan fortsätter därför att föra dialog i syfte att nå fram till en för båda parter rimlig process så att de studerande får möjlighet till ett besked i tid innan studierna börjar. CSN har även fört, och fortsätter att föra, en dialog med uppdragsgivaren om Försäkringskassans handläggningstider och hur dessa påverkar möjligheterna att nå målet att ge merparten av de studerande besked före studiestarten.

9.3.3 Intresset för omställningsstudiestödet har påverkat CSN:s information och kommunikation

Medialt intresse

När det under hösten 2022 stod klart att handläggningstiderna för omställningsstudiestödet skulle bli långa valde CSN att tydligt kommunicera hur handläggningssituationen för stödet såg ut. Vi ansåg framför allt att det var angeläget att snabbt nå ut till de studerande med tydlig information om vilka konsekvenser den uppkomna situationen skulle få för dem. Massmedia är och har varit en viktig kanal för att nå ut brett i den externa kommunikationen. Vi har därför prioriterat att vara tillgängliga för alla frågor och i efterfrågade intervjuer från olika mediekanaler. CSN har också arbetat proaktivt med pressmeddelanden i syfte att kommunicera aktuell lägesbild till exempel när regelförenklningar beslutades och när handläggningstakten ökade i slutet av året. Utifrån de kontakter CSN har med de studerande är det också vår bedömning att den uppmärksamhet omställningsstudiestödet fått i media har bidragit till att de studerande varit uppdaterade och haft god kännedom om CSN:s förutsättningar och konsekvenserna det får för deras beslut om omställningsstudiestöd.

Intresset för omställningsstudiestödet har rört allt ifrån CSN:s interna arbete, till regelfrågor och statistik över inkomna och beslutade ansökningar om stöd. Efterfrågan från media var som störst under 2023. Det finns dock fortfarande ett intresse för stödet under 2024 och tidigt under 2025.

Fokus på bemötandefrågor och att lämna rätt information vid rätt tillfälle

Efterfrågan på information om omställningsstudiestödet har varit stor. Frågor om stödet har kommit upp i olika sammanhang och träffar med externa aktörer, även i de fall mötesforumet inte alls handlat om stödet. CSN har också vid olika tillfällen och för olika aktörer informerat om regelförenklingsarbetet och vad det resulterat i.

CSN har genomfört ett antal åtgärder för att bemöta det stora intresset för omställningsstudiestödet och fler åtgärder är på gång. Under det senaste året har vi till exempel genomfört en genomlysning av den så kallade kundresan. Arbetet har gått ut på att tydliggöra vilka olika faser en person som är intresserad av omställningsstudiestödet genomgår och vilket behov av information som behövs i varje sådan fas. Underlaget ligger till grund för ett pågående förbättringsarbete på [csn.se](https://www.csn.se) som ska göra det lättare för de sökande att hitta information som är relevant för dem.

Det har funnits och finns fortfarande begränsningar i möjligheten att kommunicera individuellt med de sökande i direkt anslutning till att de skickar in sin ansökan om

omställningsstudiestöd. Det har därför funnits en osäkerhet hos de sökande om deras ansökan har nått CSN och vad de kan ha för förväntningar på handläggningsprocessen. I avvaktan på att det digitala ansökningsformuläret utvecklas har vi arbetat för att bemöta de sökandes behov på andra sätt. Inför den senaste ansökningsomgången 1 oktober 2024 genomförde vi därför ett antal extra kommunikationsinsatser. Vi publicerade bland annat ett antal inlägg på sociala medier, information om ansökningsomgången på utvalda sidor på csn.se samt i talsvaret i den telefoni som tar emot samtal om omställningsstudiestödet. Vi har även gjort riktade mejlutskick till dem som ansökt om omställningsstudiestöd, som en extra bekräftelse på att vi har tagit emot deras ansökan. Utskickerna gjordes vid tre tillfällen under första ansökansveckan. Eftersom de flesta ansöker om omställningsstudiestöd under den första veckan, har vi på så sätt nått majoriteten av dem som söker stödet. Av utskicken framgår att de sökande kan känna sig trygga med att vi kontaktar dem om eller när vi behöver uppgifter, även om det kan komma att dröja. Senare under hösten skickade vi ut ett mejl till drygt 4 000 studerande som hade beviljats omställningsstudiestöd för studier under hösten 2024, med en uppmaning om att se över om deras uppgifter om studierna fortfarande stämmer. Samtidigt informerade vi om att andra ersättningar under studietiden kan påverka rätten till stöd. Syftet med utskicket var att öka kunskaperna om reglerna och därmed få fler studerande att lämna rätt uppgifter i rätt tid. På så vis förhindras felaktiga utbetalningar av stöd (se även avsnitt 9.5).

En utmaning för CSN i kommunikationen med studerande har varit att den dataskyddsrättsliga regleringen begränsar våra möjligheter att använda sociala medier för att komma i kontakt med de studerande. Vi har som en följd till exempel inte kunnat använda sociala medier för att nå ut med mer målgruppsanpassad information. Sociala medier har inte heller kunnat användas för att kommunicera direkt med berörda om vad de bör tänka på och hur de ska agera kopplat till sin ansökan om omställningsstudiestöd. Det är ett av skälen till att vi i stället använt media som kanal för att informera om omställningsstudiestödet. Det är dock inte alla som tar del av nyheter via de traditionella mediekanalerna.

Parallellt med att nå ut med information om omställningsstudiestödet och handläggningstiderna externt har vi arbetat med att förbättra kommunikationen med de sökande internt. Här har vi särskilt fokuserat på bemötandefrågor för de handläggare som svarar på frågor om omställningsstudiestödet och ansökningsomgångarna i telefon och att säkerställa att de är uppdaterade och har tillgång till den information de behöver för att hantera dessa samtal.

9.3.4 Stora behov av statistik och uppföljning

Intresset för omställningsstudiestödet har alltså varit stort. Ur ett uppföljningsperspektiv har CSN löpande många kontakter med bland annat studerande, utbildningsanordnare, media, forskare, myndigheter och med företrädare för näringsliv och fackliga organisationer. I många fall har vi lämnat ut olika uppgifter om omställningsstudiestöd som har efterfrågats. Intresset att få uppgifter om omställningsstudiestöd är fortsatt stort.

CSN har enligt uppdrag¹¹² lämnat relevant statistik över omställningsstudiestödet den 15 maj 2023, den 15 september 2023 och den 15 februari 2024. I september 2023 lämnade vi en delredovisning över den ditillsvarande utvecklingen av omställningsstudiestödet.¹¹³ I samband med det redovisade vi även en undersökning av skälen till avslag under den första ansökningsomgången (en ny motsvarighet finns i denna rapport, avsnitt 2.3).¹¹⁴

Till och med våren 2024 lämnade vi varje månad särskild statistik på hemsidan om antal studerande med omställningsstudiestöd fördelade efter bland annat kön, ålder, folkbokföringslän, utbildningsinriktning samt bidrag respektive lån.

I februari 2024 publicerades den första officiella statistiken om omställningsstudiestöd. Statistiken gällde studerande som fått omställningsstudiestöd utbetalat under 2023.¹¹⁵ Omställningsstudiestödet beskrevs också både i CSN:s årsredovisning¹¹⁶ och i CSN:s årsrapport om studiestöden för 2023.¹¹⁷

I augusti 2024 redovisade CSN statistik över andelen av de studerande som använder studiestöd. Omställningsstudiestödet ingick i denna statistik.¹¹⁸

Preliminär officiell statistik över läsåret 2023/24 publicerades i september 2024. Statistiken avser studerande med omställningsstudiestöd under läsåret, oavsett när utbetalningen skett. Mot bakgrund av de långa handläggningstiderna kan det förväntas tillkomma ett antal studerande som får omställningsstudiestöd för läsåret först efter publiceringen. Slutlig statistik publiceras därför i september 2025.

De uppgifter som finns tillgängliga för uppföljningsändamål har fortfarande vissa brister. Bristerna beror på att tiden mellan beslut om reformen och ikraftträdandet var mycket kort och på det komplexa regelverket, som gjort det nödvändigt att prioritera hårt bland utvecklingsinsatserna. Det är till exempel inte möjligt att ur CSN:s IT-system hämta uppgifter över skäl för avslagsbeslut. Vi kan inte heller systematisera uppgifterna om exakt vilka utbildningar de studerande studerar på. Det leder till att vi många gånger bara kan delge ej systematiskt sammanställda uppgifter om utbildningar, både för sökta utbildningar och i viss mån även för beslutade.¹¹⁹ Det saknas också möjligheter att presentera uppgifter fördelade efter exempelvis olika fristående kurser eller olika mastersprogram. Att kunna redovisa bättre uppgifter om utbildningar är ett behov som har lyfts fram både av andra myndigheter och av fackliga organisationer.¹²⁰

Det saknas vidare möjligheter att följa enskilda delar av regelverket. Det finns till exempel inte några möjligheter att följa arbetsvillkoren eftersom det inte finns några sparade uppgifter över antalet arbetade månader.

¹¹² Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Centrala studiestödsnämnden.

¹¹³ CSN, rapport 2023:5.

¹¹⁴ CSN, artikel 2023:2.

¹¹⁵ CSN. Officiell statistik – Utbetalning av studiestöd.

¹¹⁶ CSN. Årsredovisning 2023. Dnr ADM/2023:670.

¹¹⁷ CSN. Studiestödet 2023 – en uppföljning av studiestödets utveckling och effekter. Rapport 2024:1.

¹¹⁸ CSN. Studiestödsnyttjande 2023. Dnr ADM/2023:662. Statistiken om omställningsstudiestöd är preliminär och slutlig statistik lämnas i augusti 2025.

¹¹⁹ Utifrån utbildningens huvudsakliga inriktning.

¹²⁰ Se till exempel Myndigheten för yrkeshögskolan, Statistiska centralbyrån (SCB) och Universitetskanslersämbetet (UKÄ), Studerande med omställningsstudiestöd vid yrkeshögskolan och högskolan.

Successivt kommer vissa krav på IT-systemet att tas om hand av projektet för omställningsstudiestöd. Flera variabler kommer därmed att kunna redovisas. Till exempel kommer en fullständig analys av skäl för beslut att kunna göras från och med slutet av 2026.

9.4 Långa handläggningstider men en positiv utveckling

9.4.1 Färre ärenden, ökad handläggningstakt, fler bifall och därmed snabbare beslut

Intresset för omställningsstudiestödet har varit större än förväntat. Under de två första ansökningsomgångarna som öppnade den 1 oktober 2022 och den 1 april 2023 tog CSN emot nästan 60 000 ansökningar om omställningsstudiestöd. Följande två ansökningsomgångar, den 1 oktober 2023 och 1 april 2024, tog vi emot omkring 40 000 ansökningar.

Det initialt höga intresset för stödet mattades av något till ansökningsomgången i oktober 2023, vilken avsåg studiestarter under våren 2024. Fler studerande tycks, av fluktuationen mellan ansökningsomgångarna att döma, påbörja studier under hösten än under våren. Vi förväntar oss därför motsvarande variationer i kommande ansökningsomgångar.

De första ansökningsomgångarna ansökte många som inte tillhörde målgruppen för omställningsstudiestöd. Det stora antalet sökande som inte tillhörde målgruppen för stödet bidrog till att handläggningstiderna blev långa. CSN behövde i de första ansökningsomgångarna utreda och avslå, avskryva eller avvisa fyra till sex ansökningar för varje ansökan som kunde bifallas (se tabell 2.2 i avsnitt 2.2). För övriga orsaker till de långa handläggningstiderna hänvisas till CSN:s delredovisning av detta uppdrag.¹²¹

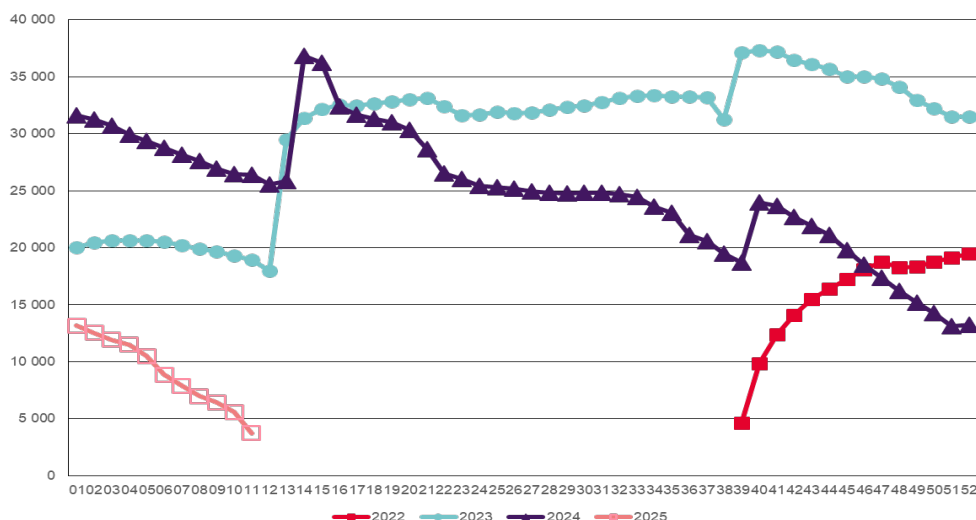
Inför den ansökningsomgång som öppnade den 1 april 2023 förändrade CSN ansökningstjänsten för omställningsstudiestöd. Studerande som vill ansöka om omställningsstudiestöd får sedan dess först svara på fem inledande frågor och får därefter, redan innan ansökan påbörjas, information om de tillhör målgruppen för stödet. Informationen till de studerande på CSN:s webbplats har också succesivt förbättrats. Allt fler sökande kontaktar också sin omställningsorganisation innan de ansöker om stödet. Omställningsorganisationen kan hjälpa den studerande att bedöma målgruppstillhörigheten och kan hjälpa till med att välja en utbildning som kan kvalificera för stöd. Detta leder till att andelen sökande som inte tillhör målgruppen för stödet minskar (se diagram 2.1).

I början av 2024 fördubblades antalet medarbetare vid CSN som handlägger omställningsstudiestöd (se avsnitt 9.3.1). Under mars togs sedan grunderna i ett nytt handläggningssystem i drift (se 9.2) och den 1 april 2024 trädde vissa förenklade regler ikraft (se 9.1). Tillsammans har detta bidragit till att CSN under året har kunnat besluta allt fler ansökningar i förhållande till inflödet av nya ansökningar. Efter det initialt utmanande läget kan CSN därmed konstatera att åtgärderna som har vidtagits nu har

¹²¹ CSN, rapport 2023:5.

fått en tydlig effekt. Under senare delen av 2024 kunde handläggningen börja matcha inflödet av ansökningar. Antalet ej beslutade ansökningar om omställningsstudiestöd har under 2024 och början av 2025 sjunkit i allt snabbare takt.

Diagram 9.1 Antal ej beslutade ärenden om omställningsstudiestöd per vecka, oktober 2022-mars 2025¹

¹ En majoritet av de sökande i varje ansökningsomgång väljer att lämna in sin ansökan under de första veckorna efter den 1 april respektive den 1 oktober, vilket förklarar de tillfälliga och återkommande uppgångarna i balanserna runt veckorna 14 och 40.

I syfte att kunna fokusera på behöriga sökande söker CSN också regelmässigt ut ärenden där den sökande enkelt kan konstateras sakna rätt till stödet. Det gäller exempelvis sökande som är yngre än 40 år och som söker stöd för utbildningar som är längre än 80 veckor. Dessa ärenden kan direkt avslutas med ett avslagsbeslut.

Storleken på omställningsstudiestödet bestäms av vilken inkomst den studerande har före studiestarten. Det är Försäkringskassan som efter förfrågan från CSN fastställer en årlig inkomst, vilket är grunden för beloppsberäkningen. I normalfallet utreder vi ett ärende färdigt och först när vi konstaterar att alla villkor för ett bifall är uppfyllda, skickas en förfrågan till Försäkringskassan om att fastställa en årlig inkomst. Antalet förfrågningar om årlig inkomst har ökat från omkring 150 per vecka under våren 2024 till drygt 300 per vecka under hösten. Även detta visar att takten i handläggningen har ökat.

När det gäller andelen studerande som har fått ett beslut före eller i nära anslutning till studiestarten syns också en positiv förändring från och med de ansökningsomgångar som öppnade den 1 april och 1 oktober 2024. Trenden innebär att en större andel av de ärenden som kommer in kan beslutas senast en månad efter studiestarten.

9.4.2 Handläggningstiderna framöver

Handläggningstiderna för omställningsstudiestödet har, som beskrivits ovan, varit långa.¹²² Vi har genomfört en mängd åtgärder för att öka handläggningstakten för

¹²² Läs mer om orsakerna i CSN, Rapport 2023:5.

omställningsstudiestödet.¹²³ Åtgärderna har haft effekt. Det stora antalet ärenden som funnits från de första tre ansökningsomgångarna och som i stora delar krävt helt manuell handläggning, är nu hanterade. Vi har fortfarande ett antal ärenden från den femte ansökningsomgången¹²⁴ som inte är beslutade. De åtgärder som har vidtagits innebär dock att de ärenden som hanteras, hanteras med en högre takt än ärendena från de tidigare ansökningsomgångarna.

Bedömningen av hur de framtida handläggningstiderna kommer att utvecklas inrymmer osäkerhet eftersom utfallet beror på flera faktorer. Det innefattar hur Försäkringskassans handläggningstider utvecklar sig (se avsnitt 9.3.2), antal inkomna ansökningar om omställningsstudiestöd, hur många av de sökande som tillhör målgruppen, samt vilken balans av ärenden som finns hos CSN inför respektive ansökningsomgång. Även regelförenklingarna som träder ikraft den 1 april 2025 väntas få effekt och kommer att förkorta handläggningstiden för de ärenden som inkommer från och med den ansökningsomgång som inleds den 1 april 2025 (se avsnitt 9.1.2).

CSN bedömer vidare att den tillfälliga anslagsförstärkning om 50 miljoner kronor som har tilldelats myndigheten för 2025 är avgörande för att handläggningen ska komma i balans. Tillskottet täcker det behov som finns för att även under 2025 behålla antalet handläggare som arbetar med stödet. Det gör det möjligt att besluta äldre ansökningar, för att därefter kunna fokusera på de nya ansökningsomgångarna.

Bedömningen är att dessa åtgärder sammantaget innebär att CSN får bättre förutsättningar att ge studerande som ansöker om omställningsstudiestöd från och med ansökningsomgången den 1 oktober 2025, beslut före studiestarten. När en enskild studerande får sitt beslut är dock alltid beroende av omständigheter i enskilda ärenden. Sent inlämnade respektive ofullständiga ansökningar som kräver fler utredningsåtgärder, riskerar fortfarande att få sena beslut.

CSN har begärt ytterligare medel för administration av omställningsstudiestöd under 2026 och 2027. Det är avgörande för den framtida utvecklingen och för att fortsatt behålla en god handläggningstakt. Om de efterfrågade tillskotten inte tillförs måste antalet handläggare inom omställningsstudiestödet bli färre. Vår bedömning är att det skulle innebära att handläggningstiderna ökar igen under 2026, vilket återigen kommer göra det svårt för CSN att ge de sökande beslut före studiestarten.

9.4.3 Begäran om skadestånd på grund av långa handläggningstider

Under 2023 och 2024 tog CSN emot totalt 20 begäran om skadestånd från studerande som anförde att de lidit ekonomisk skada till följd av de långa handläggningstiderna för omställningsstudiestödet.

I de ärenden som är avgjorda i sak har Justitiekanslern (JK) visserligen konstaterat att handläggningen har varit för långsam, men att CSN inte har agerat felaktigt eller försumligt. Dröjsmålet i handläggningen har därmed inte varit oaktsamt, vilket är en förutsättning för att CSN ska vara skyldig att betala skadestånd. Vid bedömningen

¹²³ Se CSN. Återrapportering 1 – 6 – Förbättra handläggningen av omställningsstudiestödet.

¹²⁴ Ansökningsomgången började den 1 oktober 2024.

måste enligt JK hänsyn tas till vad CSN har framfört om den oväntat höga arbetsbelastningen, att första ansökningsomgången öppnade förhållandevis kort tid efter att lagstiftningen beslutades och att CSN handlagt ärenden i den ordning de kommit in till myndigheten. Det understryks att orsaken till den långsamma handläggningen verkar vara den oväntat stora arbetsbördan för CSN och komplexiteten i det nya regelverket. JK bedömer vidare att omställningsstudiestöd inte är en rättighet för dem som uppfyller villkoren för stödet utan endast kan lämnas om det finns tillgängliga medel och att en enskild studerande därmed inte kan vara säker på att beviljas stödet. Det har vidare varit fråga om en ny studiestödsform där det inte varit klart hur många studerande som skulle ansöka om stödet och hur lång handläggningstiden skulle bli.¹²⁵ Sammantaget har handläggningen hittills inte ansetts vara försumlig på ett skadeståndsgrundande sätt.

9.5 Erfarenheter av felaktiga utbetalningar

9.5.1 Ett generöst och komplext studiestöd medför risker för felaktiga utbetalningar

I och med att omställningsstudiestödet är nytt och riktas till en ny målgrupp behöver CSN bygga kunskap om eventuella svårigheter och utmaningar som vi och de studerande möter. Omställningsstudiestödet är ett jämförelsevis generöst studiestöd och risken för missbruk uppmärksammades redan i departementspromemorian som låg till grund för stödet.¹²⁶ Andra risker som har lyfts fram hänger samman med olika svårigheter för den sökande att göra rätt.¹²⁷

För att veta att CSN når uppdraget att säkerställa korrekta utbetalningar har vi formulerat ett antal strategiska inriktningar. De mest centrala inriktningarna för arbetet är att CSN möjliggör ett hållbart omställningsstudiestöd genom följande punkter.

- Att säkra korrekta utbetalningar och förhindra bidragsbrott.
- Att ha kontroller som är effektiva och rättssäkra.

Sedan våren 2024 har vi ett ärendehanteringssystem för handläggningen av omställningsstudiestöd. Trots införandet av ett bättre systemstöd – som fortsatt är under systemutveckling – medför ett komplext regelverk att det blir svårt att bygga ett högmaskinellt system. Regelverket bedöms som fortsatt komplext, trots de regelförenklingar som har beslutats (se avsnitt 9.1). Detta medför att det även fortsatt kommer att behövas både manuella kontroller och individuella bedömningar. Fler kontroller kommer att få högre grad av maskinellt stöd men handläggningen kommer fortsatt att ske manuellt. Till följd av det komplexa regelverket bygger prövningen på kontroller av såväl uppgifter från den studerande som uppgifter som hämtas in från externa parter såsom exempelvis omställningsorganisationerna och andra

¹²⁵ Se t.ex. JK:s beslut den 30 okt 2024, diarienum: 2023/6611, Skadeståndsanspråk mot staten med hänvisning till Centrala Studiestödsnämndens handläggning av ett ärende om omställningsstudiestöd. Ds 2021:18. Omställningsstudiestöd – för flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden.

¹²⁷ CSN. Slutredovisning av genomförandet av handlingsplanen för att motverka fusk och felaktiga utbetalningar av omställningsstudiestöd. ADM/2022:396.

myndigheter. Den stora merparten av dessa kontroller är manuella vilket kan innebära en ökad risk för felaktiga utbetalningar.¹²⁸

9.5.2 CSN har upprättat och följer en tydlig kontrollplan

CSN har ett etablerat arbetssätt med kontrollplaner för merparten av de stöd som myndigheten administrerar. På samma sätt har årliga kontrollplaner beslutats för omställningsstudiestödet. I kontrollplanen framgår att vi utför ett antal kontroller i samband med ansökan, under studietiden och efter avslutad studietid. Vi gör kontroller utifrån uppgifter från såväl de studerande som från utbildningsanordnare och från andra myndigheter.

Under 2023 och 2024 genomfördes månatliga kontroller av ett urval av de studerandes studier avseende utbildning, studietider, studieomfattning och studieaktivitet utifrån aktuella beslut om omställningsstudiestöd. Därtill genomfördes motsvarande kontroller efter avslutad studietid för alla studerande med beviljat omställningsstudiestöd.

För yttranden från omställningsorganisationerna är informationsutbytet automatiserat och inbyggt i CSN:s handläggningssystem. Årlig inkomst hämtas från Försäkringskassan. I andra kontroller utgår vi från uppgifter som lämnas av den studerande själv, till exempel i samband med studieförsäkring eller i form av uppgifter om arbetsomfattning under tid med omställningsstudiestöd.

9.5.3 Konstaterade felaktiga utbetalningar – mindre än en procent har återkrävts

Hittills finns det erfarenheter kring förekomsten av felaktiga utbetalningar som avser studier till och med höstterminen 2024. De felutbetalningar som har konstaterats avser i allt väsentligt *sökandefel*, vilket handlar om fel av den studerande vid ansöknings-tillfället eller genom ej anmälda ändringar efter beviljad ansökan eller efter utbetalning. En annan kategori av felutbetalningar som kan förekomma är så kallade *myndighetsfel*, där felutbetalningar uppkommer genom en felaktig hantering hos CSN. Inom denna kategori av fel saknas hittills större erfarenheter.

Ett inarbetat sätt att granska felutbetalningar orsakade av den studerande är att kartlägga och analysera återkravsbeslut. Dessa beslut fattas i de fall de sökande själva är upphovet till de felaktiga utbetalningarna. Ibland kan även så kallad avräkning förekomma, vilket innebär att ett felaktigt utbetalt belopp räknas av från kvarvarande utbetalningar. Även dessa belopp räknas som felaktiga utbetalningar. Det bör dock påpekas att granskning av återkrav innebär en kartläggning av upptäckta och omhändertagna felutbetalningar. Däremot fångas inte felaktiga utbetalningar som ännu inte har upptäckts.

Mot denna bakgrund har vi genomfört en granskning av återkravsbeslut. Resultatet visar en jämförelsevis låg andel återkrav. Andelen har dessutom minskat sedan det första halvåret med det nya stödet. Första halvåret 2023 återkrävdes knappt 0,5 pro-

¹²⁸ CSN. Slutredovisning av genomförandet av handlingsplanen för att motverka fusk och felaktiga utbetalningar av omställningsstudiestöd.

cent av totalt utbetalda medel för att sedan minska till omkring 0,2 procent det sista halvåret.

Andelen återkrav som ett resultat av att den studerande själv har hört av sig, så kallade egenanmälda återkrav, utgjorde 37 procent av återkravsbesluten under första kalenderhalvåret 2023. Denna andel har ökat kraftigt under efterföljande halvår för att under sista kalenderhalvåret utgöra 92 procent av de samlade återkraven.

Tabell 9.1 Sammanställning av verkställda återkrav
Miljoner kronor respektive procent, fördelat efter halvår

Halvår	Antal studerande	Antal ärenden med återkrav	Totalt återkrävt belopp (mnkr)	Andel (%) återkrävda medel	Varav andel (%) egenanmält ¹
Första halvåret 2023	3 193	54	1,13	0,46	37
Andra halvåret 2023	5 961	75	1,36	0,29	69
Första halvåret 2024	7 295	92	2,07	0,35	64
Andra halvåret 2024	7 851	75	0,96	0,19	92
Totalt	13 265²	296	5,52	0,30	

¹ I andelsberäkningen har exkluderats tre sekretessärenden som inte har kunnat granskas.

² Antalsuppgiften utgör en nettosumming av antalet unika studeranden med omställningsstudiestöd.

Granskningen av återkrav gäller även skälen till att den studerande har fått ett beslut om återkrav. Återkrav till följd av högre arbetsomfattning än vad beslutet om omställningsstudiestöd medger, står för mer än två tredjedelar av de återkrävda beloppen. Samtidigt kan vi konstatera att merparten av just dessa återkravsbelopp har tillkommit efter att de studerande har tagit initiativet och kontaktat CSN. För övriga skäl till återkrav, såsom till exempel ändrad studietid eller studieavbrott, är i stället den övervägande delen av de återkrävda beloppen ett resultat av CSN:s kontrollarbete eller uppgifter från utbildningsanordnare.

Tabell 9.2 Sammanställning av verkställda återkrav¹
Samtliga halvår, efter skäl för återkrav samt om den studerande anmält ändringen eller ej, andelar i procent

	Högre arbetsomfattning	Ändrad studietid/studietakt	Övriga (byte utbildning, studieavbrott m.m.)	Summa
Andel av totala återkrav	70	14	16	100
<i>Egenanmält</i>	80	25	37	
<i>Ej egenanmält</i>	20	75	63	
Summa	100	100	100	

¹ I sammanställningen har exkluderats tre sekretessärenden som förekom i det samlade datamaterialet.

Den överlägset högsta felandelen – 70 procent av de samlade felutbetalningarna – utgörs av egenanmälda återkrav på grund av för hög arbetsomfattning. Den stora merparten av de återkrävda medlen utgörs av återkrav där de studerande själva har anmält en ändring.

Här kan även tilläggas att en majoritet av omställningsorganisationerna uppger att de får eller själva hämtar in information om att en studerande arbetar, eller planerar att arbeta, vid sidan av studierna med omställningsstudiestöd. Omställningsorganisationerna är inte skyldiga men heller inte förhindrade att meddela CSN om de har kännedom om att en studerande arbetar under den tid han eller hon samtidigt tar emot omställningsstudiestöd.

Utöver förekomsten av återkrav kan även omfattningen av polisanmälningar enligt bidragsbrottslagen ge en bild av hur stort problemet med felutbetalningar är. Sådana anmälningar kan föräntas av att det finns ett misstänkt uppsåt att tillgodogöra sig utbetalningar som den studerande inte har rätt till. Till och med hösten 2024 har endast en polisanmälan gjorts avseende studier med omställningsstudiestöd under de fyra studerade halvåren.

9.5.4 Stickprov om förekomsten av arbete under tid med omställningsstudiestöd

Det vanligaste skälet till återkrav beror alltså på högre arbetsomfattning än vad studiernas omfattning medger. Mot bakgrund av detta genomfördes en stickprovsundersökning i början av 2024. Syftet med kontrollen var att skapa en bild av problemets omfattning och att testa kontrollmetoden. Stickprovet avsåg studier under vårterminen 2023. Eftersom stickprovet baserades på ett litet urval och bara omfattade studerande med omställningsstudiestöd på heltid, är det svårt att dra några säkra slutsatser för hela målgruppen. Arbetet med stickprovskontroller kommer att fortsätta utvecklas under 2025–2026 (se avsnitt 9.5.6).

Undersökningen visade att omkring 13 procent av de studerande hade arbetsinkomster under studietiden som innebar att CSN bedömde att personerna arbetade så mycket att det påverkade rätten till omställningsstudiestöd. Dessa studerande fick därför för stora utbetalningar från CSN under en eller flera månader. Totalt återkrävdes drygt 6 procent av de utbetalda beloppen för dem som ingick i stickprovet.

Värt att nämna i detta sammanhang är att det bland dessa studerande förekom enstaka personer som fick beslut efter studiestart och som endast hade inkomster fram till och med den månad då beslutet om omställningsstudiestöd fattades. För dessa studerande kan de sena besluten ses som en förmildrande omständighet då den studerande har behövt klara försörjningen på något sätt och då de slutat arbeta så snart beslutet om omställningsstudiestöd meddelats. Å andra sidan förekom det att studerande och arbetsgivare inte svarade på CSN:s begäran om uppgifter. I dessa fall fick CSN svårt att påvisa att omställningsstudiestöd hade betalats ut felaktigt.

9.5.5 Huvudsakligen oavsiktliga felutbetalningar

Hur kan avsikten att tillskansa sig medel mätas? Ett antagande kan göras baserat på den så kallade återbetalningsgraden. Det kan antas att individer som oavsiktligt orsakat

felaktiga utbetalningar i högre grad betalar tillbaka de felaktiga beloppen eftersom de hade för avsikt att göra rätt.¹²⁹

Vid uppföljning av de studerande med återkravsbeslut har i genomsnitt 81 procent av de återkrävda medlen återbetalats inom utsatt förfallotid.¹³⁰ Detta resultat kan jämföras med utfallet för återbetalningsgraden av återkrav inom övriga studiestöd för 2023 som uppgick till 70 procent.¹³¹

Sett till antalet återkravsärenden utgör andelen med återbetalda medel inom förfalldatum 87 procent av samtliga beslut om återkrav. Här bör tilläggas att vid återkrav av större belopp är det vanligt förekommande att den studerande medges en betalningsplan. Inbetalning i enlighet med denna plan har här likställts med återbetalning inom utsatt tid. Det bör påpekas att i jämförelse med flera andra välfärdsmyndigheter uppvisar CSN en generellt hög andel slutbetalda återkrav.¹³²

En helt annan faktor som bör beaktas är de studerandes kunskapsnivå. I den enkät som avsåg att fånga de studerandes upplevda kunskapsläge, framgår att tre av tio studerande ansåg att reglerna är svåra eller mycket svåra att förstå (se 7.1.2). Det kan jämföras med utfallet på en snarlik enkätfråga som har ställts till studerande med studiemedel för studier i Sverige, där två av tio studerande var missnöjda med hur vi förklarar reglerna.¹³³ De studerandes upplevda kunskapsläge kring regler och villkor för omställningsstudiestödet kan därmed tolkas som likartad vad som gäller för studiemedel vid studier Sverige.

Sammantaget indikerar detta att förekomsten och omfattningen av avsiktliga felutbetalningar inom omställningsstudiestödet, inte borde vara högre än för studiemedelssystemet.

9.5.6 Fortsatt arbete för att minska felaktiga utbetalningar

I dagsläget planeras det för fortsatta och utökade stickprovsundersökningar för att fånga fler potentiella felutbetalningar. Därigenom kommer vi också att förbättra kunskaperna för det fortsatta kontrollarbetet.

Genom den fortsatta systemutvecklingen kommer allt mer maskinellt stöd att byggas in i ärendehantering till och med 2026. Detta kommer att minska risken för olika fel i handläggningen, som i sin tur kommer att minska risken för att felaktiga utbetalningar uppstår till följd av CSN:s handläggning.

Det arbete som pågår kring olika kommunikationsinsatser riktade till de sökande kommer att fortsätta under 2025. Här handlar det om uppdateringar av CSN:s

¹²⁹ Försäkringskassan. Lägesbild – Försäkringskassans allvarigaste risker för felaktiga utbetalningar och bidragsbrott 2023. Försäkringskassan, 2024.

¹³⁰ Gäller beslut om återkrav för 2023 och första halvåret 2024.

¹³¹ CSN. Årsredovisning 2023.

¹³² Ekonomistyrningsverket. Rapport – Målet att minska de felaktiga utbetalningarna från välfärdssystemen. Ekonomistyrningsverket. Ekonomistyrningsverket, 2023.

<https://www.esv.se/press-och-publicerat/publikationer/2023/malet-att-minska-de-felaktiga-utbetalningarna-fran-valfardssystemen-en-samlad-analys-av-maluppfyllelsen-for-2022/> (Hämtad 2025-01-10)

¹³³ Frågan som ställdes lyder ”Hur enkelt och tydligt förklarar vi reglerna för studiemedel?” och avser utfallet för oktober månad 2024.

webbplats i syfte att minska felet när ansökan fylls i och att upplysa de studerande om deras skyldigheter. Vi testar också informativa utskick till nya studerande där bland annat skyldigheten att anmäla ändrade förhållanden poängteras.

Regeringen har nyligen beslutat om uppdraget att studera felaktiga utbetalningar genom så kallade omfattningsstudier.¹³⁴ Av beslutet framgår att CSN ska studera omställningsstudiestödet för studier under höstterminen 2025. Redovisningen av detta uppdrag kommer ytterligare att förbättra myndighetens kunskapsläge samt redovisa en skattning av den faktiska förekomsten av felutbetalningar och deras orsaker.

9.6 Sammanfattning

- Riksdag och regering har beslutat om förenklingar av regelverken. Regel-förenklingarna kommer att leda till att fler villkor för prövningen kan automatiseras och till att manuella moment kan helt tas bort. De kommer därmed att bidra till kortare handläggningstider för omställningsstudiestödet.
- Det har beslutats om resursförstärkningar till CSN som innebär att fler personer kan anställas. CSN fullföljer även återstående delar i system-utvecklingen för ett mer komplett handläggningssystem. Detta bidrar sammantaget till att handläggningstiderna kan kortas och i förlängningen till allt färre studerande återtar sina ansökningar.
- Andelen bifallsbeslut var inledningsvis låg. Det beror både på en hög andel obehöriga sökande och på långa handläggningstider. Handläggningstiderna innebar att många studerande sökte annat studiestöd, återtog sina ansökningar eller valde att inte påbörja sina studier. Handläggningstiderna förbättras nu vilket bidrar till att andelen sökande som får bifall ökar.
- CSN:s bedömning är att handläggningsläget kommer att förbättras under 2025, så att fler sökande kommer att få ett beslut innan sin studiestart. Handläggningsläget är dock även beroende av andra faktorer, bland annat hur Försäkringskassan agerar och prioriterar, hur mycket medel CSN har att förfoga över och antal ansökningar som kommer in.
- CSN har samarbetat med bland annat omställningsorganisationerna och Försäkringskassan för att hantera efterfrågan på omställningsstudiestöd. Regeringskansliet och arbetsmarknadens parter har löpande informerats om läget.
- Det har funnits ett stort intresse för omställningsstudiestödet från allmänhet, omställningsorganisationer och media. Vi har därför kontinuerligt utvecklat och utökat myndighetens kommunikativa åtgärder.
- CSN publicerar aktuell och officiell statistik om studerande med omställningsstudiestöd på sin hemsida. De uppgifter som finns tillgängliga för uppföljningsändamål har dock även fortsatt vissa brister.
- Omfattningen av återkrävda felutbetalningar har hittills varit låg för omställningsstudiestödet, med en felandel på cirka 0,3 procent av totalt utbetalda medel. Drygt hälften av de återkrävda beloppen avser fel-

¹³⁴ Regeringsbeslut, Fi2024/01861, Fi2024/02405

utbetalningar till följd av för hög arbetsomfattning och där den studerande själv har anmält ändringen.

10 Referenser

Björklund, A., Fredriksson, P., Gustafsson, J-E, & Öckert, B. (2010). Den svenska utbildningspolitikens arbetsmarknadseffekter: vad säger forskningen? IFAU, rapport 2010:13.

Fredriksson, P., Graetz, G., Hensvik, L. & Seim, D. (2023). Strukturomvandling på svensk arbetsmarknad: konsekvenser och policyåtgärder. Konjunkturrådets rapport 2023.

Fredriksson P. och Seim D. Vilka får omställningsstudiestödet? En empirisk analys av de två första ansökningsperioderna. (2024). SNS Analys 104, september 2024.

Ekonomistyrningsverket (2023). Rapport – Målet att minska de felaktiga utbetalningarna från välfärdssystemen. Rapport 2023:26. <https://www.esv.se/press-och-publicerat/publikationer/2023/malet-att-minska-de-felaktiga-utbetalningarna-fran-valfardssystemen--en-samlad-analys-av-maluppfyllelsen-for-2022/> (hämtad 2025-01-10).

Försäkringskassan (2024). Lägesbild – Försäkringskassans allvarligaste risker för felaktiga utbetalningar och bidragsbrott 2023. Rapport PMi 2024:4.

Kommittédirektiv 2017:80. Åtgärder för att öka tryggheten för studerande vid sjukdom och främja effektivare studier.

CSN (2021). Högstuderandes ekonomiska och sociala situation 2020. Rapport 2021:1. Dnr ADM/2020:630.

CSN (2022). Yrkehögskolestuderandes ekonomiska och sociala situation 2022. CSN, rapport 2022:7.

CSN (2023). Skäl till avslag inom omställningsstudiestödet. En urvalsundersökning. CSN, artikel 2023:2.

CSN (2023). Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet. Dnr ADM/2023:723. CSN november 2023.

CSN (2023). Utveckling av det nya omställningsstudiestödet – delredovisning av ett regeringsuppdrag. CSN, rapport 2023:5. Dnr ADM/2023:382.

CSN (2023). Åtterrapporering 1 – 6 – Förbättra handläggningen av omställningsstudiestödet. Dnr ADM/2023:385.

CSN (2024). Högstuderandes ekonomiska och sociala situation - en undersökning av situationen bland studerande i Sverige. CSN, rapport 2024:2. Dnr ADM2024:389.

CSN (2024). Slutredovisning av genomförandet av handlingsplanen för att motverka fusk och felaktiga utbetalningar av omställningsstudiestöd. ADM/2022:396.

CSN (2024). Studiestödet 2023 – en uppföljning av studiestödets utveckling och effekter. CSN, rapport 2024:1. ADM/2024:175.

CSN (2024). Studiestödsnyttjande 2023. Dnr ADM/2023:662.

CSN (2024). Årsredovisning 2023. Dnr ADM/2023:670.

Ds 2021:18. Omställningsstudiestöd – för flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden

Ds 2022:29. Fler veckor med omställningsstudiestöd – för stärkt konkurrenskraft, säkrad kompetensförsörjning och livslångt lärande.

Lagrådsremiss (2022). Omställningsstudiestöd – för flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden.

Myndigheten för yrkeshögskolan (MyH), Statistiska centralbyrån (SCB) och Universitetskanslersämbetet (UKÄ) (2024). Studerande med omställningsstudiestöd vid yrkeshögskolan och högskolan. Hösten 2023.

Prop. 2023/24:1 Budgetpropositionen för 2024, utgiftsområde 15.

Prop. 2023/24:2 Höständringsbudget för 2023.

Prop. 2023/24:168 Ett effektivare omställningsstudiestöd.

Prop. 2024/25:1 Budgetpropositionen för 2025, utgiftsområde 15.

Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Centrala studiestödsnämnden. U2023/01909, U2023/02540.

Regleringsbrevet för budgetåret 2024 avseende Centrala studiestödsnämnden. U2024/01657 (delvis), U2024/01722.

Statistiska centralbyrån (SCB). Tabell Nyckeltal: Studerande och examinerade inom yrkeshögskolan 2007–2023. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/eftergymnasial-yrkesutbildning/yrkeshogskolan/> (hämtad 2024-06-11).

SOU 1992:122. Social bakgrund: studiestöd och övergång till högre studier. Delbetänkande.

SOU 2018:73, Studiemedel för effektiva studier. Slutbetänkande av Utredningen om tryggare och effektivare studier.

Trygghetsfonden TSL. <https://www.hittaomstallningsorg.se/> (hämtad 2024-12-05).

Trygghetsfonden TSL. <https://utbildningsprognos.se/home> (hämtad 2024-12-05).

UKÄ (2023). Lärosätenas utbildningsutbud relaterat till omställningsstudiestödet. Sammanställning och analys. Rapport 2023:2. Dnr 00363-22.

Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken, U2024/00081. Promemoria. Utbildningsdepartementet 2024-01-16.

Beslut från Justitiekanslern

Justitiekanslerns (JK) beslut den 30 okt 2024, diarienummer: 2023/6611.
Skadeståndsanspråk mot staten med hänvisning till Centrala Studiestödsnämndens handläggning av ett ärende om omställningsstudiestöd.

Bilaga 1 – om enkätundersökningen

En del av rapportens innehåll baseras på en enkätundersökning genomförd av CSN.¹³⁵

Enkätutskick, konfidensintervall och viktning

Undersökningen genomfördes som en webbenkät. Enkäten skickades till alla personer som fick omställningsstudiestöd utbetalat under 2023 och som hade en e-postadress registrerad hos CSN.¹³⁶ Inget urval gjordes. Enkäten skickades ut till totalt 5 185 individer. Det första utskicket skedde den 6 mars 2024 och innehöll bland annat information om undersökningen och en länk till enkäten. Påminnelser skickades ut den 12 mars, 19 mars, 26 mars och 2 april. Enkäten stängdes den 7 april 2024 och när enkäten stängdes hade 3 650 individer svarat på enkäten. Det motsvarar en svarsfrekvens på 70 procent.

Statistiken baseras enbart på dem som svarade på enkäten och statistiken är därför förknippad med en viss osäkerhet. Denna osäkerhet kan skattas och redovisas med hjälp av 95-procentiga konfidensintervall. Det innebär att konfidensintervallen med 95 procents säkerhet innehåller det sanna värdet.¹³⁷

Konfidensintervallen kan användas för att se om det finns en statistiskt säkerställd skillnad mellan två andelar. Om konfidensintervallen överlappar varandra kan man förenklat säga att skillnaden inte är statistiskt signifikant. Konfidensintervallen återges i diagrammen med streck i förhållande till andelarna eller genom parenteser i tabeller.

Bortfallet var 30 procent. Om detta är ett problem beror på bortfallets storlek och på om de som svarade på enkäten skiljer sig från de som inte svarade på enkäten, med avseende på det som undersöks. För att minska en eventuell snedvridande effekt av bortfallet har enkätsvaren viktats. I korthet användes faktorer som påverkar svarsfrekvensen för att konstruera grupper för vilka vikter beräknades.

Enkätfrågorna

1. Studerade du med omställningsstudiestöd någon gång under 2023? Antingen med bidrag eller med både bidrag och lån.

- Ja
- Nej --> Då riktar sig enkäten inte till dig och du behöver inte besvara fler frågor. För att registrera ditt svar och undvika onödiga påminnelser behöver du skicka in enkäten. Det gör du genom att klicka på "Nästa sida" om du besvarar enkäten via en dator eller på framåtpilen ">" om du besvarar enkäten via en mobiltelefon.

¹³⁵ Enkäten genomfördes dock som en webb-enkät, det vill säga med annan layout. Respondenterna kunde inte heller på ett översiktligt sätt se vilka hopp som görs mellan olika frågor i enkäten.

¹³⁶ Drygt 99 procent av samtliga individer som fick omställningsstudiestöd utbetalat under 2023 hade en e-postadress registrerad hos CSN.

¹³⁷ Med det sanna värdet avses det värde man hade fått om alla som mottog enkäten hade svarat på enkäten.

Den här enkäten riktar sig till studerande som studerade med omställningsstudiestöd under 2023. Om du studerat både med studiemedel och omställningsstudiestöd under 2023 ber vi dig besvara frågorna utifrån tiden du fick omställningsstudiestöd

2. Var du redan i studier när du ansökte om omställningsstudiestöd första gången?

- Ja
- Nej --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 4

3. Vad var den huvudsakliga anledningen till att du ansökte om omställningsstudiestöd? Välj det alternativ som passar bäst in på dig.

- Jag studerade med studiemedel och ville ha ett mer förmånligt studiestöd
- Jag studerade utan studiestöd och såg en möjlighet att få omställningsstudiestöd
- Jag ville arbeta mindre eller inte alls under mina studier
- Jag såg en möjlighet att öka min studietakt och bli klar med studierna tidigare
- Något annat, nämligen.....

-----> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 5

4. Vilken var den huvudsakliga anledningen till att du började studera med omställningsstudiestöd? Välj det alternativ som passar bäst in på dig.

- Jag ville byta yrke
- Jag ville öka min kompetens inom mitt nuvarande yrkesområde
- Jag ville ha en paus från mitt arbete
- Jag ville ha en försörjning
- Något annat, nämligen.....

5. Vad var din huvudsakliga sysselsättning när du första gången ansökte om omställningsstudiestöd?

- Anställd
- Egenföretagare
- Studerande
- Föräldraledig
- Arbetslös
- Något annat, nämligen.....

6. Om du inte hade fått omställningsstudiestöd, hade du ändå studerat under 2023? Antingen med eller utan annat studiestöd.

- Ja
- Ja, troligen
- Nej, troligen inte --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 8
- Nej --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 8

7. Hade du sökt studiemedel om du inte hade fått omställningsstudiestöd under 2023?

- Ja
- Ja, troligen
- Nej, troligen inte
- Nej

Faktaruta – skillnaden mellan studiemedel och omställningsstudiestöd 2023

Studiemedel för fyra veckor 18 294 kronor (ingen skatt)*

Omställningsstudiestöd för fyra veckor 29 181 kronor (efter skatt)**

* Beloppet visar ett exempel för en studerande som under 2023 läste på heltid med studiebidrag, studielån, tilläggs lån och tilläggsbidrag för barn.

**Beloppet är ett ungefärligt maxbelopp i ersättning i form av statligt omställningsstudiestöd efter skatt för en studerande som läste på heltid med både bidrags- och lånedelen.

8. Använde du lånedelen av omställningsstudiestödet under 2023?

- Ja
- Nej ---> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 10

9. Om du inte hade kunnat få lånedelen, hade du studerat med enbart bidragsdelen?

- Ja
- Ja, troligen
- Nej, troligen inte
- Nej

10. Fick du kompletterande bidrag från din omställningsorganisation under dina studier med omställningsstudiestöd 2023? Vissa omställningsorganisationer kan, utöver stödet från CSN, även erbjuda ett kompletterande bidrag.

- Ja
- Nej
- Vet inte

11. Fick du omställningsstudiestöd 2023 för studier inom ett område du även tidigare studerat? Till exempel för en vidareutbildning, komplettering eller breddning av din tidigare utbildning.

- Ja
- Nej

12. Fick du omställningsstudiestöd 2023 för studier inom ett område där du tidigare har arbetat? Till exempel om du arbetat inom vården och fått omställningsstudiestöd för en vårdutbildning.

- Ja
- Nej

Nu kommer några frågor om din kunskap om omställningsstudiestödet.

13. Kände du till vilka villkor som gällde för att få omställningsstudiestödet, innan du ansökte första gången?

- Ja, jag hade stor kunskap om villkoren
- Ja, jag hade viss kunskap om villkoren
- Ja, jag hade liten kunskap om villkoren
- Nej ---> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 16

14. Var sökte du kunskap om villkoren för att få omställningsstudiestöd? Kunskap du exempelvis fått digitalt, skriftligt eller muntligt. Du kan välja flera alternativ.

- CSN
- Omställningsorganisation
- Skola
- Andra organisationer eller myndigheter
- Släkt/vänner/bekanta/andra studerande
- Media
- Annat nämligen.....

15. Hur enkelt eller hur svårt tyckte du det var att förstå reglerna för omställningsstudiestödet när du ansökte?

- Mycket enkelt
- Enkelt
- Varken enkelt eller svårt
- Svårt
- Mycket svårt

16. Visste du vilken omställningsorganisation du tillhörde när du ansökte om omställningsstudiestöd?

- Ja
- Nej
- Jag tillhörde ingen omställningsorganisation

Nu kommer några frågor om hur det var att ansöka om omställningsstudiestöd och om behovet av ett stöd som omställningsstudiestödet.

17. Hur upplevde du ansökansprocessen när du ansökte om omställningsstudiestöd? Med ansökansprocessen menar vi bland annat att fylla i ansökan och skicka in eventuella kompletterande uppgifter.

- Enkel --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 19

- Ganska enkel --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 19
- Varken enkel eller svår --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 19
- Ganska svår
- Svår

18. Beskriv på vilket sätt du tyckte ansökansprocessen var svår. Om du inte vill lämna något svar, gå vidare till nästa fråga.

.....

19. Anser du att det finns ett behov av omställningsstudiestödet i samhället? Det vill säga, att samhället har ett behov av ett studiestöd för omställning, utöver de ordinarie studiemedlen.

- Jag anser att det finns ett stort behov
- Jag anser att det finns ett visst behov
- Jag anser att det finns ett litet behov
- Jag tycker inte det finns något behov
- Vet inte

20. Är du studerande idag? Antingen med eller utan omställningsstudiestöd.

- Ja ---> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 34
- Nej, jag har slutfört mina studier
- Nej, jag har tagit en paus från mina studier
- Nej, jag har avbrutit mina studier

Nu kommer några frågor till dig som inte längre studerar

21. Upplever du att du lyckades med dina studier med omställningsstudiestöd?

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej, inte alls

22. I vilken utsträckning täcktes dina levnadsomkostnader av omställningsstudiestödet?

- 100 procent eller mer
- 75 – 99 procent
- 50 – 74 procent
- 25 – 49 procent
- 0 – 24 procent

23. Hur upplevde du din ekonomi under dina studier med omställningsstudiestöd?

- Mycket bra
- Bra

- Ganska bra
- Ganska dålig
- Dålig
- Mycket dålig

24. Vilken är din huvudsakliga sysselsättning idag?

- Anställd
- Egenföretagare
- Föräldraledig --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 31
- Arbetslös --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 31
- Något annat, nämligen... --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 31

25. Arbetar du idag inom samma bransch som innan du studerade med omställningsstudiestöd?

- Ja --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 27
- Nej
- Vet inte --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 27

26. Bidrog dina studier med omställningsstudiestöd till ditt byte av bransch?

- Ja
- Nej
- Vet inte

27. Har du fått en annan roll eller befattning efter studierna med omställningsstudiestöd?

- Ja
- Nej --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 29

28. Bidrog dina studier med omställningsstudiestöd till din nya roll eller befattning?

- Ja
- Nej
- Vet inte

29. Har du fått högre lön tack vare dina studier med omställningsstudiestöd?

- Ja
- Nej
- Vet inte

30. Tror du att dina studier med omställningsstudiestöd har minskat risken för dig att hamna i arbetslöshet?

- Ja
- Nej
- Vet inte

31. Har dina studier med omställningsstudiestöd utvecklat din yrkesmässiga kompetens?

- Ja
- Nej
- Vet inte

32. Har dina studier med omställningsstudiestöd gett dig en starkare ställning på arbetsmarknaden?

- Ja
- Nej
- Vet inte

33. Tror du att dina studier med omställningsstudiestöd kommer att gynna din karriärutveckling?

- Ja
- Nej
- Vet inte

-----> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 51

34. Vilka studiestöd får du idag? Om du inte får något studiestöd, eller väntar på beslut ska du svara att du studerar utan studiestöd.

- Jag studerar med omställningsstudiestöd
- Jag studerar med studiemedel --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 43
- Jag studerar utan studiestöd --> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 43

Nu kommer några frågor för dig som är studerande med omställningsstudiestöd idag.

35. Upplever du att du lyckas med dina studier med omställningsstudiestöd?

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej, inte alls

36. I vilken utsträckning täcks dina levnadsomkostnader av omställningsstudiestödet?

- 100 procent eller mer
- 75 – 99 procent
- 50 – 74 procent
- 25 – 49 procent
- 0 – 24 procent

37. Hur upplever du din ekonomi under dina studier med omställningsstudiestöd?

- Mycket bra
- Bra
- Ganska bra
- Ganska dålig

- Dålig
- Mycket dålig

38. Tror du att dina studier kommer utveckla din yrkesmässiga kompetens?

- Ja
- Nej
- Vet inte

39. Tror du att dina studier kommer gynna din karriärutveckling?

- Ja
- Nej
- Vet inte

40. Tror du att dina studier kommer att minska risken för dig att hamna i arbetslöshet?

- Ja
- Nej
- Vet inte

41. Tror du att dina studier kommer att ge dig en starkare ställning på arbetsmarknaden?

- Ja
- Nej
- Vet inte

42. Tror du att du efter studierna kommer att få ett annat arbete eller en annan roll, än du hade före dina studier?

- Ja
- Nej

----> GÅ VIDARE TILL FRÅGA 51

Nu kommer några frågor för dig som är studerande idag men inte längre studerar med omställningsstudiestöd eller som väntar på beslut om omställningsstudiestöd.

43. I vilken utsträckning täcktes dina levnadsomkostnader av omställningsstudiestödet?

- 100 procent eller mer
- 75 – 99 procent
- 50 – 74 procent
- 25 – 49 procent
- 0 – 24 procent

44. Hur upplevde du din ekonomi under dina studier med omställningsstudiestöd?

- Mycket bra

- Bra
- Ganska bra
- Ganska dålig
- Dålig
- Mycket dålig

45. Tror du att dina studier kommer utveckla din yrkesmässiga kompetens?

- Ja
- Nej
- Vet inte

46. Tror du att dina studier kommer gynna din karriärutveckling?

- Ja
- Nej
- Vet inte

47. Tror du att dina studier kommer att minska risken för dig att hamna i arbetslöshet?

- Ja
- Nej
- Vet inte

48. Tror du att dina studier kommer att ge dig en starkare ställning på arbetsmarknaden?

- Ja
- Nej
- Vet inte

49. Tror du att du efter studierna kommer att få ett annat arbete eller en annan roll, än du hade före dina studier?

- Ja
- Nej

50. Upplever du att du lyckas med dina studier?

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej, inte alls

Nu kommer några avslutande frågor om din bakgrund

51. Vilken var din högsta avslutade utbildning innan du började studera med omställningsstudiestöd? En avslutad utbildning är en utbildning du har tagit examen i eller motsvarande.

- Grundskoleutbildning

- Gymnasieutbildning
- Eftergymnasial utbildning

52. Är du född i Sverige?

- Ja
- Nej

53. Har du ekonomiskt ansvar för barn under 18 år?

- Ja
- Nej

54. Här kan du lämna kommentarer eller synpunkter på enkäten

.....

Bilaga 2 – bilaga till kapitel 4

I kapitel 4 går vi, med utgångspunkt i enkätundersökningen, genom hur stor andel som kan anses rekryterade av omställningsstudiestödet och hur stor andel som inte kan anses rekryterade.

Det var 67 procent som inte var rekryterade av omställningsstudiestödet. Dessa fick frågan om de skulle ha ansökt om studiemedel om de inte hade fått omställningsstudiestöd. Av dem var det 78 procent som svarade att de hade gjort det. Baserat på de 4 900 individer som besvarat frågan om de skulle ha studerat även utan omställningsstudiestödet, blir beräkningen av antalet individer som följer.

Andel rekryterade enligt enkät

Antal individer som besvarat rekryteringsfråga	Rekryterade?	Skulle ha använt studiemedel?
4 900	Rekryterade 33 % (1 600)	-
	Ej rekryterade 67 % (3 300)	78 % (2 550)
		2 550

Ett alternativt sätt att göra denna beräkning är att utgå från registeruppgifter över antalet av dem som fick omställningsstudiestöd under 2023 som hade studiemedel under den närmast föregående terminen. Det kan antas att de hade fortsatt sina studier med studiemedel om de inte hade fått omställningsstudiestöd.

Andel rekryterade enligt register och enkät

Antal studerande 2023	Med/utan studiemedel?	Rekryterade?	Skulle ha använt studiemedel?
5 200	Antal med studiemedel terminen före första terminen med omställningsstudiestöd: 2 200	0	2 200
	Antal som inte hade studiemedel terminen före första terminen med omställningsstudiestöd: 3 000	45 % (1 350)	78 % (1 050)
			3 250

I uppgiften som enbart baseras på enkätsvar är det alltså 2 550 studerande som hade använt studiemedel om omställningsstudiestödet inte fanns. Det är dessa uppgifter vi har använt i kapitel 4. Om vi i stället delvis hade utgått från registeruppgifter, landar beräkningen på att det är 3 250 studerande som skulle ha ansökt om studiemedel om de inte hade fått omställningsstudiestöd.

Motivet att utgå från enkätsvaren är att även en person som övergår från studiemedel till omställningsstudiestöd kan vara rekryterad av omställningsstudiestödet för de fortsatta studierna.¹³⁸

¹³⁸ Det kan förväntas att andelen som har studiemedel innan de ansöker om omställningsstudiestöd kommer att minska. Det beror på att studerande som tänkt börja studera har möjlighet att direkt välja studier med omställningsstudiestöd. Detta innebär i så fall sannolikt att andelen rekryterade av

Bilaga 3 – bilaga till kapitel 5

A. Definition av och information om några faktorer

Variabler (tabell A1)

	Definition	Källa till det ursprungliga underlaget	Större bearbetning av underlaget?	Övrig information
Prestationsgrad	Antalet tagna högskolepoäng under halvår t och halvår t+1 i förhållande till antalet registrerade högskolepoäng under halvår t.	SCB	Ja	Tagna och registrerade högskolepoäng måste avse samma kurser. Normalt används en längre uppföljningstid för beräkningen av prestationsgrad.
Studiestöd	Om omställningsstudiestöd eller studiemedel betalades ut under halvåret.	CSN	Nej	Omställningsstudiestöd inkluderar de som fick stödet och de som fick stödet och studiemedel.
Kön	Juridiskt kön enligt personnumret.	CSN	Nej	
Bakgrund	Svensk eller utländsk bakgrund	SCB	Nej	Studerande som är födda i Sverige och som har en eller två föräldrar födda i Sverige anses ha svensk bakgrund.
Vårdnadshavare	Om individen är vårdnadshavare vid slutet av 2022.	SCB	Nej	
Högsta tidigare utbildningsnivå	Om individen har en avslutad eftergymnasial utbildning vid slutet av 2022.	SCB	Nej	Uppgifter baseras på svensk utbildningsnomenklatur (SUN).
Studietakt	Den högsta studietakten under halvåret.	CSN	Nej	
Utbildningstyp	Individens utbildningstyp under halvåret. Program har prioriterats före fristående kurser	CSN	Nej	Uppgifter baseras på, men motsvarar inte helt, svensk utbildningsnomenklatur (SUN).
Inriktning för övrigt program	Individens utbildningsinriktning under halvåret. Uppgiften finns endast för individer som studerar ett "övrigt program".	CSN	Nej	Uppgifter baseras på, men motsvarar inte helt, svensk utbildningsnomenklatur (SUN).
Alder	Alder vid slutet av 2023	CSN	Nej	Samtliga studerande är 27 år eller äldre.
Fortsatta studier	Universitets- och högskolestudier under ett halvår som följer på universitets- och högskolestudier under föregående halvår	SCB	Nej	
Antal uppfyllda månader (Aktualitetsvillkoret)	Antal månader där månadsinkomsten minst motsvarar 25 procent av inkomstbasbeloppet och/eller antalet månader under år då årsinkomsten minst motsvarar 300 procent av inkomstbasbeloppet.	CSN och SCB	Ja	Se även bilagedel B
Antal uppfyllda månader (Etableringsvillkoret)	Antal månader där månadsinkomsten minst motsvarar 25 procent av inkomstbasbeloppet och/eller antalet månader under år då årsinkomsten minst motsvarar 300 procent av inkomstbasbeloppet.	CSN och SCB	Ja	Se även bilagedel B
Tidigare inkomst	Den genomsnittliga månadsinkomsten under de 24 månaderna som föregår studiernas början (antingen 2023 h1 eller 2023 h2).	SCB	Nej	

omställningsstudiestödet kommer att öka de kommande åren. Samtidigt kommer då påverkan på det övriga studiestödssystemet att minska.

B. Bedömning av aktualitets- och etableringsvillkoren

För att bedöma aktualitets- och etableringsvillkoren har flera förenklingar gjorts. De viktigaste förenkningarna är datumen för studiernas början och att endast arbetsinkomster används för att bedöma villkoren.

Datum för studiernas början bestämmer slutet på den beaktade ramtiden. Datum för studiernas början ansågs oftast vara detsamma som datum för ansökan om omställningsstudiestöd. Om utbildningen påbörjades innan ansökningsdatumet ansågs datumet för studiernas början i stället vara det faktiska datumet för studiernas början.¹³⁹

För uppskattningen av villkoren antar vi att ansökningsdatum föregår studiernas början och att ansökningsdatum är den 1 oktober 2022 eller den 1 april 2023. Det första datumet används för de som studerade under halvår ett 2023 samt för de som studerade under halvår ett och två 2023. Det andra datumet används för de som studerade under halvår två 2023.¹⁴⁰

Det finns två anledningar till detta. Den första anledningen är vi inte kan fastställa en sammanhållen utbildning utifrån tillgängliga registeruppgifter. Åtminstone inte med någon större säkerhet.¹⁴¹ Följaktligen kan vi inte fastställa startdatum för utbildningen. Den andra anledningen är att de flesta som mottog omställningsstudiestöd för studier under 2023 ansökte i anslutning till den 1 oktober 2022 eller den 1 april 2023.

En månad som faller inom ramtiden räknas om individen har arbetat en viss mängd under månaden. Arbetskravet är att antalet arbetade timmar i genomsnitt motsvarar eller överstiger 16 timmar per vecka eller att månadsinkomsten motsvarar eller överstiger 25 procent av inkomstbasbeloppet. Årsinkomster kan användas om månadsinkomster saknas. Om individers årsinkomst motsvarar eller överstiger tre inkomstbasbelopp räknas samtliga månader under året.¹⁴² För uppskattningen av villkoren används enbart månads- och årsinkomster. Det är en förenkling som innebär att vi bortser från arbetad tid. Skälet till detta är att uppgifter om arbetad tid inte finns att tillgå.¹⁴³

En nackdel med det här tillvägagångsättet är att vi felaktigt bedömer aktualitets- och etableringsvillkoret för vissa studerande med omställningsstudiestöd. Det betyder att vi även bortser från vissa studerande med omställningsstudiestöd. En fördel med tillvägagångsättet är att bedömningen är densamma för studerande med omställningsstudiestöd respektive studiemedel. De kvarvarande studerande är således mer lika varandra. Åtminstone i termer av arbetsmarknadsetablering.¹⁴⁴

¹³⁹ De här reglerna ändrades april 2024.

¹⁴⁰ Ramtiden för aktualitetsvillkoret blir således september 2022 till och med oktober 2020 respektive mars 2023 till och med april 2021. Ramtiden för etableringsvillkoret blir samtidigt september 2022 till och med oktober 2008 respektive mars 2023 till och med april 2009.

¹⁴¹ Många äldre studerar till exempel fristående kurser.

¹⁴² Detta förutsätter att hela året faller inom ramtiden. Med månadsinkomst eller årsinkomst avses de inkomster som nämns i den 8 § förordningen (2022:857) om omställningsstudiestöd. Det vill säga, inkomster som ligger till grund för jobbskatteavdrag.

¹⁴³ Månader med till exempel föräldrapenning och sjukpenning kan påverka om en månad räknas eller inte. Här bortser vi även från dessa förmåner.

¹⁴⁴ Skillnaden mellan samtliga studerande och de kvarvarande studerande framgår delvis i bilagedel C.

C. Beskrivande statistik

Universitets- och högskolestuderande under 2023 (tabell C1)

Fördelat efter stödform, med mera¹

			Omställningsstudiestöd	Studiemedel ²
Kön	Man	Andel	24,9	32,4
	Kvinna	Andel	75,1	67,6
Bakgrund	Svensk bakgrund	Andel	82,1	71,5
	Utländsk bakgrund	Andel	17,9	28,5
Vårdnadshavare	Ej vårdnadshavare	Andel	34,9	59,7
	Vårdnadshavare	Andel	65,1	40,3
Högsta tidigare utbildningsnivå	Ej eftergymnasial	Andel	12,6	16,6
	Eftergymnasial	Andel	87,4	83,4
Studietakt	Deltid	Andel	40,3	14,0
	Heltid	Andel	59,7	86,0
Utbildningstyp	Fristående kurs	Andel	19,4	17,4
	Mastersprogram	Andel	13,4	7,7
	Övrigt program	Andel	67,2	74,9
-Inriktning för övrigt program	Pedagogik och lärarutbildning	Andel	21,1	22,3
	Humaniora och konst	Andel	2,3	4,0
	Samhällsvetenskap, juridik, handel och administration	Andel	11,1	11,8
	Naturvetenskap, matematik samt informations- och kommunikationsteknik	Andel	3,1	4,4
	Teknik och tillverkning	Andel	3,8	8,3
	Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	Andel	0,9	0,9
	Hälsa- och sjukvård samt social omsorg	Andel	23,9	22,2
Tjänster	Andel	1,1	1,1	
Samtliga	Antal observationer ³		2 956	132 934

Universitets- och högskolestuderande under 2023 (tabell C1, fortsatt)

Fördelat efter stödform, ålder och arbetsmarknadserfarenhet¹

			Omställningsstudiestöd	Studiemedel ²
Ålder	Genomsnitt		45,8	33,3
Antal uppfyllda månader (Aktualitetsvillkoret)	Genomsnitt		19,5	8,2
Antal uppfyllda månader (Etableringsvillkoret)	Genomsnitt		127,4	47,2
Samtliga	Antal observationer ³		2 956	132 934

¹ Se Tabell A1 för definition av och information om de olika faktorerna.

² De som studerade med studiemedel under 2023 var 27 år eller äldre under samma år.

³ Totalt antal observationer. Antalet observationer varierar när uppgiften fördelas efter olika faktorer.

Universitets- och högskolestuderande under 2023 som bedöms uppfylla aktualitets- och etableringsvillkoren (tabell C2)

Fördelat efter stödform, med mera¹

			Omställningsstudiestöd	Studiemedel ²
Kön	Man	Andel	26,4	30,0
	Kvinna	Andel	73,6	70,0
Bakgrund	Svensk bakgrund	Andel	82,5	80,5
	Utländsk bakgrund	Andel	17,5	19,5
Vårdnadshavare	Ej vårdnadshavare	Andel	39,1	42,2
	Vårdnadshavare	Andel	60,9	57,8
Högsta tidigare utbildningsnivå	Ej eftergymnasial	Andel	13,7	30,1
	Eftergymnasial	Andel	86,3	69,9
Studietakt	Deltid	Andel	41,8	26,4
	Heltid	Andel	58,2	73,6
Utbildningstyp	Fristående kurs	Andel	21,1	21,0
	Mastersprogram	Andel	13,2	3,9
	Övrigt program	Andel	65,8	75,1
Inriktning för övrigt program	Pedagogik och lärarutbildning	Andel	20,5	29,3
	Humaniora och konst	Andel	2,4	2,8
	Samhällsvetenskap, juridik, handel och administration	Andel	10,6	11,0
	Naturvetenskap, matematik samt informations- och kommunikationsteknik	Andel	3,0	3,6
	Teknik och tillverkning	Andel	3,9	3,9
	Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	Andel	1,0	0,8
	Hälsa- och sjukvård samt social omsorg	Andel	23,4	22,6
Tjänster	Andel	1,0	1,2	
Samtliga	Antal observationer ³		2 322	11 961

Universitets- och högskolestuderande under 2023 som bedöms uppfylla aktualitets- och etableringsvillkoren (Tabell C2, fortsatt)

Fördelat efter stödform, ålder och arbetslivserfarenhet¹

			Omställningsstudiestöd	Studiemedel ²
Ålder	Genomsnitt		46,4	40,0
Antal uppfyllda månader (Aktualitetsvillkoret)	Genomsnitt		21,4	20,0
Antal uppfyllda månader (Etableringsvillkoret)	Genomsnitt		137,2	124,6
Samtliga	Antal observationer ³		2 322	11 961

¹ Se Tabell A1 för definition av och information om de olika faktorerna.

² De som studerade med studiemedel under 2023 var 27 år eller äldre under samma år.

³ Totalt antal observationer. Antalet observationer varierar när uppgiften fördelas efter olika faktorer. Universitets- och högskolestuderande under 2023 som bedöms

D. Prestationsgrad

Genomsnittlig prestationsgrad under 2023 bland individer som bedöms uppfylla aktualitets- och etableringsvillkoren (tabell D1)

Fördelat efter studiestöd, med mera¹

		Omställningsstudiestöd	Studiemedel ²
Kön	Man	84,6	84,5
	Kvinna	92,1	87,4
Alder	27–36 år	87,7	89,1
	37–46 år	92,5	86,3
	47–56 år	88,9	83,1
	≥ 57 år	82,3	75,4
Bakgrund	Svensk bakgrund	90,5	87,7
	Utländsk bakgrund	88,5	81,6
Vårdnadshavare	Ej vårdnadshavare	88,0	84,7
	Vårdnadshavare	91,5	88,0
Högsta tidigare utbildningsnivå	Ej eftergymnasial	94,9	87,4
	Eftergymnasial	89,4	86,2
Studietakt	Deltid	88,4	82,7
	Heltid	91,4	87,8
Universitet- och högskolestudier	Nya	89,3	82,3
	Fortsatta	90,5	88,4
Utbildningstyp	Fristående kurs	83,8	73,7
	Mastersprogram	86,5	77,6
	Övrigt program	92,9	90,5
–Inriktning för övrigt program	Pedagogik och lärarutbildning	94,0	92,3
	Humaniora och konst	90,2	83,8
	Samhällsvetenskap, juridik, handel och administration	89,3	88,1
	Naturvetenskap, matematik samt informations- och kommunikationsteknik	90,2	86,6
	Teknik och tillverkning	82,9	82,7
	Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	94,3	87,3
	Hälso- och sjukvård samt social omsorg	95,9	92,6
	Tjänster	89,1	82,3
Samtliga	Genomsnittlig prestationsgrad	90,1	86,5
	Antal observationer ³	2 322	11 961

¹ Se Tabell A1 för definition av och information om de olika faktorerna.

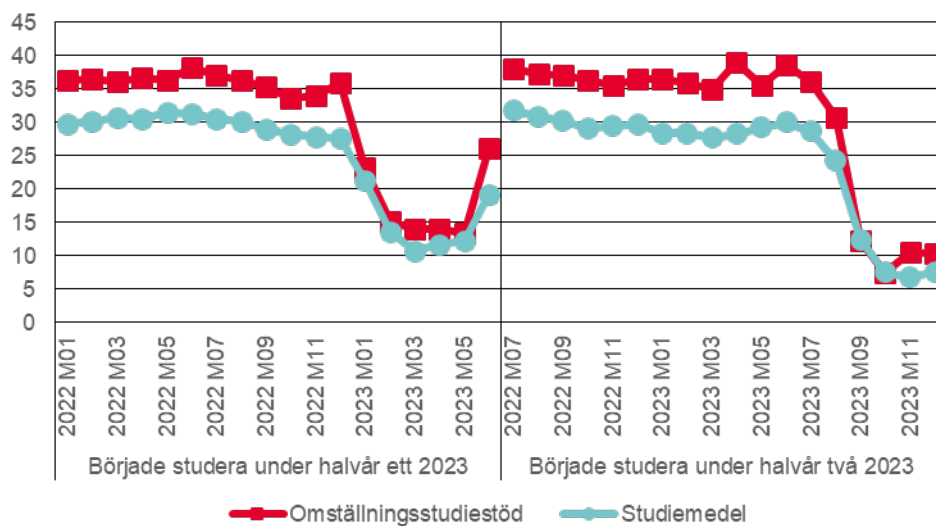
² De som studerade med studiemedel under 2023 var 27 år eller äldre under samma år.

³ Totalt antal observationer. Antalet observationer varierar när uppgiften fördelas efter olika faktorer.

E. Inkomst under den första studietiden

Genomsnittlig månadsinkomst¹ bland individer som började studera på heltid under 2023, och som bedöms uppfylla aktualitets- och etableringsvillkoren (diagram E1)

Fördelat efter månad och studiestöd, tusen kronor

¹ Med månadsinkomst menas kontant ersättning från arbetsgivaren. Med började studera menas ett halvår med universitets- eller högskolestudier som följer på ett halvår utan universitets- eller högskolestudier. Notera att den första studiemånaden och den första månaden med studiestöd är okänd och kan skilja sig åt.

Bilaga 4 – bilaga till kapitel 6

A. De som avslutat sina studier

Andel av dem som studerade med omställningsstudiestöd under 2023 som avslutat sina studier och samtliga som fick omställningsstudiestöd under 2023

Fördelade efter kön, åldersintervall, bakgrund, högsta utbildningsnivå, sektor, skolform, procent.

	Avslutat studierna	Samtliga med omställningsstudiestöd
Kön		
Kvinnor	61	63
Män	39	37
Åldersintervall		
27–39 år	24	28
40–49 år	47	48
50– år	29	24
Bakgrund		
Svensk	80	81
Utländsk	20	19
Högsta utbildningsnivå		
Högst gymnasial utbildning	25	36
Eftergymnasial utbildning kortare än 3 år	33	23
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	42	42
Sektor		
Offentlig	42	44
Privat	58	56
Skolform		
Universitet/högskola	35	44
Yrkehögskola	42	46
Komvux	17	6
Övriga	6	3

B. Data och metodik

Avsnitt 6.1 innehåller registeruppgifter som har köpts från SCB. Uppgifterna om sysselsättning kommer från registret för befolkningens arbetsmarknadsstatus (BAS), inkomstuppgifterna från arbetsgivardeklarationer på individnivå (AGI) och uppgifterna om den bransch personerna arbetar i kommer från företagsdatabasen (FDB).

Vi redovisar uppgifter för dessa variabler från och med januari 2021 till och med juli 2024, det vill säga så långt som det hittills har varit möjligt att redovisa uppgifter. Vi redovisar dock inte några uppgifter för den tid personerna får omställningsstudiestöd eftersom kompletterande studiestöd från omställningsorganisationer i så fall skulle ingå i de inkomster som tas upp i inkomstdelen av avsnittet (se del C Rapportering av inkomstuppgifter nedan). Genom att inte redovisa sysselsättning och inkomster under

studietiden och genom att fokusera på dem som har avslutat sina studier, undviker vi att kompletterande studiestöd påverkar redovisningen.

Före studierna med omställningsstudiestöd bedrev dock många studier med studiemedel. Både sysselsättningen och inkomsterna minskar således successivt de terminer som föregick den tid då de studerande fick omställningsstudiestöd.

Arbetsmarknadsstatus avser om den studerande var sysselsatt, arbetslös, studerande eller övrig. Definitionen av arbetsmarknadsstatus är hierarkisk och innebär att en person endast kan få en status under en och samma månad och bedömningen sker i den angivna ordningen. Till exempel ges arbetsmarknadsstatus ”sysselsatt” före ”arbetslös” vilken i sin tur ges före ”studerande”, om alla dessa förekommer under samma månad.

De **inkomstuppgifter** som redovisas är inkomster av kontant bruttolön från svenska arbetsgivare såsom de har redovisats till Skatteverket. I inkomstuppgifterna redovisas endast de som har haft någon inkomst under månaden. Inga skattepliktiga ersättningar från socialförsäkringssystemet eller skattefria bidrag ingår och inte heller inkomster av näringsverksamhet eller kapital. Omställningsstudiestöd ingår inte heller i de redovisade inkomsterna. Däremot kan så kallat kompletterande studiestöd som betalas ut av omställningsorganisationer ingå (se del C Rapportering av inkomstuppgifter nedan).

När det gäller **bransch för arbete** så använder vi den branschförteckning som finns i SCB:s företagsdatabas. Eftersom ett företag kan hamna i mer än en bransch och en person kan arbeta i flera företag under samma månad, har vi försökt att minska antalet individer som har mer än en branschtillhörighet. I vår redovisning utgår vi från en lite grövre nivå än vad som finns tillgängligt i registret. Vi har också tagit samma branschtillhörighet som gällde under föregående månad, om samma bransch förekom under den efterföljande månaden. Dessa åtgärder har minskat antalet individer som arbetar inom flera branscher.

C. Rapportering av inkomstuppgifter

I avsnitt 6.1 redovisas sysselsättning och inkomster före och efter studierna. Ett skäl till att redovisningen enbart omfattar sysselsättningen före respektive efter studierna med omställningsstudiestöd är att uppgifterna under studietiden till delar innehåller så kallat kompletterande studiestöd som betalas ut av omställningsorganisationerna.

Uppgifterna om sysselsättning och inkomster är hämtade från arbetsgivardeklarationer (så kallad AGI). Inkomsterna avser inkomster av arbete i form av bruttolön som betalas ut av svenska arbetsgivare. Denna bruttolön ska redovisas på post *011 Kontant bruttolön med mera*. Sådana löneinkomster går att skilja från andra utbetalningar, till exempel omställningsstudiestöd som redovisas på *Ersättningskod 104 Ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF) och Omställningsstudiestöd*. Enligt Skatteverket ska kompletterande studiestöd från en omställningsorganisation redovisas på *Ersättningskod 113 Ersättning från försäkringsföretag, inkomst av anställning*.

Vi har noterat att det inte tycks finnas några, eller åtminstone mycket få, rapporteringar om kompletterande studiestöd från omställningsorganisationer på *Ersättningskod 113* under 2023. Efter att vi förhört oss med omställningsorganisationer har det framkommit att kompletterande studiestöd ofta rapporteras på samma sätt

som ordinarie lön, det vill säga på post 011 *Kontant bruttolön med mera*. Det innebär att inkomstuppgifterna under studietiden även innehåller kompletterande studiestöd och därmed inte är användbara för att ge en korrekt uppfattning om löneinkomster från arbete, vilket är vad vi avser att spegla. Vi avstår därmed från att redovisa inkomster i samband med studierna och väljer att enbart redovisa uppgifter efter studierna för individer som vi bedömer att avslutat desamma.

Uppgifterna som sysselsättning som kommer från det så kallade BAS-registret bygger bland annat på samma uppgifter om inkomster som redogjorts för ovan. Även i dessa fall är det därmed mindre mening med att redovisa sysselsättningen under studietiden.

D. Exempel för branscher

Branschexempel

Bransch	Exempel på verksamhet
Utbildning	Utbildning på alla nivåer och för alla yrken
Öppna sociala insatser	Hemtjänstvård, dagbarnvård
Hälsa- och sjukvård	Öppen och slutenvård, tandvård
Detaljhandel	Detaljhandel utom handel med motorfordon
Offentlig förvaltning	Offentlig förvaltning, försvar, skatter, socialförsäkring
Vård och omsorg	Boenden för bl.a. äldre eller funktionshindrade
Parti- och provisionshandel	Handel med bl.a. spannmål, växter, levande djur
Landtransporter	Väg- och järnvägstransporter, passagerar- och godstrafik
Bygg och anläggningsverksamhet	Rivning, el, VVS
Intressebevakning	Arbete i arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, religiösa samfund
Tillverkning av motorfordon	Tillverkning av motorfordon, släpfordon och påhängsvagnar
Magasinering m.m.	Magasinering och stödtjänster till transport
Byggande av hus	Byggande av hus, utformning av byggprojekt
Arbetsförmedling	Arbetsförmedling, rekrytering, personaluthyrning
Dataprogrammering	Dataprogrammering, datakonsultverksamhet
Arkitekt och teknisk konsultverksamhet	Arkitekt- och teknisk konsultverksamhet
Tillverkning av övriga maskiner	Tillverkning av övriga maskiner, t.ex. verktygsmaskiner
Handel med och reparation av motorfordon	Handel samt reparation av motorfordon och motorcyklar
Fastighetsverksamhet	Fastighetsverksamhet, uthyrning, förvaltning

Bilaga 5 – bilaga till kapitel 8

Enkätfrågor till omställningsorganisationerna om slutredovisningen av CSN:s uppdrag att följa utvecklingen av det nya omställningsstudiestödet

CSN har fått i uppdrag från regeringen att följa utvecklingen av det nya omställningsstudiestödet. Uppföljningen ska bland annat omfatta en analys av yttranden som lämnats av omställningsorganisationerna, vilka som beviljats stödet utifrån anknytning till arbetsmarknaden, stödets effekter på övriga studiestödssystemet och viktiga erfarenheter när det gäller utvecklingen av omställningsstudiestödet. En delredovisning av uppdraget lämnades in redan i september 2023 och finns att läsa på [CSN:s hemsida](#). Slutredovisningen ska lämnas till Utbildningsdepartementet senast den 1 april 2025.

Ni har tidigare hjälpt oss med vår delrapport genom att svara på ett antal frågor. Som underlag för vår slutliga rapport hoppas vi att ni kan ta er tid att besvara ytterligare några frågor kopplat till de erfarenheter ni nu har.

CSN har även i uppdrag att förhindra felaktiga utbetalningar och motverka bidragsbrott. Några av frågorna nedan är kopplade till det uppdraget.

De omställningsorganisationer som ombeds besvara frågorna listas nedan.

Kryssa i den omställningsorganisation som enkätsvaren gäller.

- CIKO
- Den offentliga omställningsorganisationen
- Omstella
- Omställningsfonden
- Svenska Kyrkans trygghetsråd
- Trygghetsfonden TSL
- Trygghetsrådet TRR
- Trygghetsrådet TRS
- Trygghetsstiftelsen

Skicka in era svar till rattsavdelningen@csn.se senast den **25 september 2024**.

Frågor till er omställningsorganisation

1. Hur väl känner de som tillhör er organisation till villkoren för omställningsstudiestödet när de kontaktar er? *Kryssa endast i ett av svarsalternativen.*

- De har mycket god kunskap om villkoren
- De har ganska god kunskap om villkoren
- De har ganska dålig kunskap om villkoren

De har mycket dålig kunskap om villkoren

Kommentar (valfritt):

2. Uppfattar ni att de som ansöker om omställningsstudiestöd och som tillhör er omställningsorganisation har en sådan förankring på arbetsmarknaden att de tillhör målgruppen för stödet? *Kryssa endast i ett av svarsalternativen.*

- Ja, nästan alla är förankrade på arbetsmarknaden
 Ja, en majoritet är förankrade på arbetsmarknaden
 Nej, en majoritet är inte förankrade på arbetsmarknaden
 Nej, nästan ingen är förankrad på arbetsmarknaden
 Vet ej

Kommentar (valfritt):

3. Har det sedan reformens införande skett några förändringar i hur ni gör era bedömningar av om utbildningen stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov? *Kryssa endast i ett av svarsalternativen.*

- Ja
 Nej
 Vet ej

Om ja, beskriv hur er bedömningar har förändrats gällande:

I de fall det inte råder hård konkurrens (svarskod 1-2)

Svar i fritext:

I de fall det råder hård konkurrens och den studerande ska fortsätta vara verksam inom samma område (svarskod 3)

Svar i fritext:

I de fall det råder hård konkurrens men det finns andra skäl att anta att utbildningen leder till en ny anställning eller ökad anställningsbarhet (svarskod 4)

Svar i fritext:

I de fall ni bedömer att utbildningen inte stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov (svarskod 5-7)

Svar i fritext:

I de fall ni avstår ifrån att yttra er om utbildningen stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov.

Svar i fritext:

4. Har ni stött på några utmaningar i arbetet med att bedöma om utbildningen stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov? *Kryssa endast i ett av svarsalternativen.*

- Ja
 Nej
 Vet ej

Om ja, vilka utmaningar har ni stött på?

Svar i fritext:

5. Hur hanterar ni yttranden i de fall ni bedömer att utbildningen inte stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov? *Kryssa endast i ett av svarsalternativen.*

- Vi väljer en av svarskoderna 5–7 i yttrandet till CSN.
 Då avstår vi ifrån att lämna ett yttrande till CSN.
Beskriv gärna närmare i fritext hur ni brukar hantera de situationerna.

Svar i fritext:

6. Hur utreder ni ärenden där den studerande uppger att det finns särskilda skäl att bortse från arbetsmarknadens behov (pga. exempelvis hälsoskäl, lokal arbetsmarknad, planer på att starta eget, personliga kontakter, avsaknad av gymnasieutbildning)?

Svar i fritext:

7. Hur vanligt är det att ni hämtar in dokumentation eller annat underlag som talar för att det finns sådana särskilda skäl som anförs (t.ex. i form av läkarintyg, intyg från arbetsgivare eller betygsutdrag)? *Kryssa endast i ett av svarsalternativen.*

- Alltid
 Oftast

Sällan

Aldrig

Kommentar (valfritt):

8. Har kontakterna med de sökande förändrats på något sätt sedan stödet infördes? *Kryssa endast i ett av svarsalternativen.*

Ja

Nej

Vet ej

Om ja, på vilket sätt har kontakterna med de sökande förändrats?

Svar i fritext:

9. Har de sökandes behov av stöd förändrats på något sätt sedan stödet infördes? *Kryssa endast i ett av svarsalternativen.*

Ja

Nej

Vet ej

Om ja, på vilket sätt har de sökandes behov av stöd förändrats?

Svar i fritext:

10. Beskriv hur ni ser på ansökanprocessen för omställningsstudiestödet. Bör den förändras? Hur kan den i så fall bli bättre?

Svar i fritext:

11. Om ni köper utbildningar utanför det ordinarie utbildningsväsendet, hur avgör ni att utbildningsanordnaren och utbildningen håller tillräcklig kvalitet?

Svar i fritext:

12. Hur vanligt är det att ni får eller hämtar in information om att en studerande planerar att arbeta eller arbetar vid sidan av studierna med omställningsstudiestöd? *Kryssa endast i ett av svarsalternativen.*

Mycket vanligt

Ganska vanligt

- Inte så vanligt
- Mycket ovanligt

Kommentar (valfritt):

Anslutande fråga

13. Har ni några andra erfarenheter som ni vill dela med er av?

Svar i fritext:

Vi gör studier möjligt.